

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

FACULTEIT TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

Etnische diversiteit binnen de Vlaamse letteren

Een onderzoek naar de vertegenwoordiging van multiculturele schrijvers
binnen de Vlaamse literaire sector

Virginie Van Dael

Masterscriptie voorgedragen tot het bekomen
van de graad van:
Master in de Toegepaste Economische
Wetenschappen - Cultuurmanagement

Promotor: Prof. dr. Annick Schramme
Bedrijfsbegeleider: Noemi De Clercq

Verklaring op woord van eer

Ik verklaar dat ik deze aan de Faculteit TEW ingediende masterproef zelfstandig en zonder hulp van andere dan de vermelde bronnen heb gemaakt.

Ik bevestig dat de direct en indirect overgenomen informatie, stellingen en figuren uit andere bronnen als zondanig aangegeven zijn in overeenstemming met de richtlijnen over plagiaat in de masterproefbrochure.

Ik bevestig dat dit werk origineel is, aan geen andere onderwijsinstelling werd aangeboden en nog niet werd gepubliceerd.

Ik ben mij bewust van de implicaties van fraude zoals beschreven in artikel 18 van het onderwijs- en examenreglement van de Universiteit Antwerpen. (www.ua.ac.be/oer)

Datum: 22/08/2016

Naam: Virginie Van Dael

Handtekening:

Virginie Van Dael

Abstract

Deze studie betreft een onderzoek naar de vertegenwoordiging van schrijvers met niet-westerse roots binnen het Vlaamse literaire veld. Naar analogie met een onderzoek in Nederland¹ zullen we trachten in kaart te brengen in welke mate auteurs met niet-westerse roots de afgelopen tien jaar - meer bepaald gedurende de periode 2006-2015 - kansen hebben gekregen binnen de literaire sector aan de hand van cijfergegevens met betrekking tot hun vertegenwoordiging binnen de groep genomineerden en winnaars van literaire prijzen, aanvraag en toekenning van beurzen door het Vlaams Fonds voor de Letteren en de line-ups van literaire festivals. Ook zal er gekeken worden naar de beoordelingsmechanismen, aangezien eveneens hun vertegenwoordiging binnen jury's en commissies in acht zal worden genomen. De vraag naar dit onderzoek vertrekt vanuit een aanvoelen dat er binnen de groep van professionele auteurs in Vlaanderen nog maar weinig "diverse stemmen"² actief zijn en/of kansen krijgen bij uitgeverijen, festivals, literaire tijdschriften, media en dergelijke meer. Om het cijfermateriaal meer waarde toe te kennen, werden daarnaast diepte-interviews afgenomen met personen die optreden binnen de literaire sector. Op deze manier willen we, op basis van een actuele context, het bestaan van bepaalde toetredingsdrempels voor multicultureel talent beter duiden of juist ontkrachten. Vanuit het onderzoek zullen we trachten concrete beleidsaanbevelingen te destilleren om de toetredingsdrempels voor deze groep te verkleinen. Deze aanbevelingen zullen in eerste instantie gericht zijn aan het Vlaams Fonds voor de Letteren, aangezien dit onderzoek vanuit hun oogpunt vertrekt. Het onderzoek dient echter ook om andere belanghebbenden binnen het literaire veld, gaande van uitgevers tot onderwijzers in taal en literatuur, een nieuw perspectief aan te reiken op de hedendaagse rol van diversiteit binnen de literaire wereld.

Trefwoorden: diversiteit, auteurschap, literatuur, Vlaams Fonds voor de Letteren

¹ Dat tevens werd gepubliceerd in *De Groene Amsterdammer* (2015) en ook raadpleegbaar is op: <https://www.groene.nl/artikel/de-witte-motor>.

² Hiermee doelt men in de eerste plaats op etnische diversiteit.

Executive Summary

This study focuses on researching the degree of representation of writers with non-western roots within the Flemish field of literature and the underlying reasons - following a recent publication in the Netherlands which has been the most prominent inspiration for the theoretical framework to be used in this thesis. The study has been commissioned by the FLF, or 'Flemish Literature Fund', which is an autonomously functioning government institution whose goal is to promote literature from Flanders while developing accessibility and diversity within the Flemish literary field. As such, they are concerned with the apparent lack of non-westerner participation in this field and requested this research to be done to question their hypothesis and to subsequently aid them in their policy-making decisions concerning diversity.

The difficulty of finding relevant geographic data has made the operationalisation of "non-westerners" a little problematic. Therefore, in analogy to research on the topic of diversity and entrepreneurship by Annelies Thoelen, a slightly more confined population was used to describe them, namely the population of people who were not born - or who did not have at least one of their parents born - in countries from the EU15-group, North America or Australia. Unfortunately, this results in some incongruity as certain countries, such as Switzerland or the Czech Republic, which are generally considered western, are not included.

The study contains both quantitative and qualitative aspects: the statistical delineation of these representational issues will be supplemented by information gathered from in-depth interviews with various actors in the Flemish field of literature. In the quantitative part of this study, the aim has primarily been to find concrete figures about the degree of representation of non-westerners in both the applicant and jury pool of Flanders' most popular literature contests as well as in stimulation and work grants in the field of literature which are granted each year by the FLF. Additionally, the line-ups of several literature-themed festivals have been examined.

The evaluation of this data happened manually by going through the appropriate lists of participants and noting the total participant count as well as determining the non-westerner count by looking up the names. This has been done for years 2006 through 2015, where applicable. This data has then been analysed and compared to the national non-westerner count, gathered from official demographic statistics.

These analyses have yielded certain points of interest. The main finding is that there does seem to be a rather low degree of participation of non-westerners, in both contests and grants, when compared to the demographic presence they hold. For the contests, the participation (nomination) was 2,55% lower (2,25% compared to 4,8% demographically) - for grants, the rate of grant requests was 1,39%, leading to a discrepancy of 3,41%, although there was a noticeable difference between work grants (0,79%) and stimulation grants (4,42%). Furthermore, these differences have been increasing rather steadily in the last few years. In the festival line-ups, on the other hand, we notice that foreigners are actually overrepresented with a staggering 13,43% representation, which is 8,63% higher than their population percentage. This could however be explained by the fact that many of these festivals are not limiting themselves to locals, instead opting for a more international arsenal of artists.

We can thus say that there is a clear under-representative participation of non-westerners in the Flemish field of literature which seems to be in line with the FLF's hypothesis. However, no significant discrepancy could be found when looking at the allotment of grants or awards; compared to their application numbers, non-westerners and westerners were awarded grants or prizes at a similar rate - except for work grants, where non-westerners were more likely to receive grants, although the number of applicants was not high enough to make this statistically significant.

To make an inquiry into the reasons behind the diversity issues that are central to this study, a series of in-depth interviews have also been conducted. Both western and non-western authors, publishers and other authorities of literature in Flanders have been asked about their experiences and opinions concerning diversity in literature and the obstacles that could keep non-westerners from accessing this field. Subsequently, the discussions drifted towards the role that publishers, the FLF and the educational system have in combating these obstacles and promoting diversity.

These discussions have shed some light on a myriad of underlying issues that contribute to this problem. Most of these issues seem to stem from the societal pressures that foreigners face and the attitude of native actors in the Flemish field of literature. A first notable complication lies in the fact that foreigners that arrive in Flanders generally suffer from a low socio-economic position which leads to a preference for more financially stable career choices - being a writer is often simply not a feasible option.

The lack of role models has also been mentioned as an important factor: while there are plenty of successful western authors, non-western writers are few and far between which is off-putting to aspiring authors. Turkish author and publisher Inan Akbas eloquently compared this to the situation in the Belgian national football squad: the large representation of non-western born players sparks up motivation and shows non-western aspirants that they too can be successful players in Belgium - which is something that the field of literature is desperately lacking.

In addition to that, mastery of the Flemish language can be a problem: publishers often note that their writing require a lot more corrective actions as opposed to native writers; correctly filling in the application forms for literature grants has also been an issue according to some of the writers we interviewed. The grants themselves are also seemingly inaccessible to newcomers in the field - the prerequisites needed to obtain a grant are not attainable for starting writers. The lack of initiative towards lowering these thresholds amongst others seems to also have made non-westerners lose trust in the FLF and other literary institutions.

Another prominent issue discussed was the attitude of publishers towards foreign Flemish literature. Publishers are accused of being inflexible in their frame of reference: literature is seen through a Western perspective leading to a supposed lack of appreciation or understanding of such publications. Certain interviewees have also expressed that publishers are often too commercially-minded and, under the assumption that non-western Flemish literature will not sell well, leave them on the sidelines or insist on these non-western writers to write something about their non-western background or heritage; some writers have felt like writing about "foreign" or "immigrant" topics was the only way they would really be taken seriously.

Lastly, but perhaps most prominently brought forward, especially by non-western writers Orlando Verde and Hazim Kamaledin, are issues concerning the educational system. This is seen as a fundamental issue that leads to a lot of the aforementioned problems: non-western literature not or rarely being taught in school, the ubiquity of the Western frame of reference, the lack of teachers with a non-western background, (non-)westerners that have trouble learning the language not receiving the attention they need. The lack of Creative Writing classes, which are present in many other countries, is a problem according to Nigerian writer Chika Unigwe, who proposes we put more effort into creating these.

In conclusion: the numbers have shown a clear lack of participation of non-western authors in the literary field in Flanders, their representation in this field is lower than their representation in Belgian demographics. In the interviews certain ideas concerning the causes of this issue and other supposed diversity issues have been brought forward frequently, through which we are able to formulate several pieces of advice to the FLF, most notably:

- ❖ Supporting a more active search of non-western writing talent - eventually teaming up with diversity initiatives in the field.
- ❖ Reducing the threshold for their stimulation grants so that it is more easily accessible for those that need it.
- ❖ Organising or promoting creative writing-related classes and other initiatives that aid and motivate aspiring writers in their endeavours - in general as well as ones specifically aimed towards diverse writers.

Several fundamental issues of diversity have also often been mentioned - particularly the lack of diverse elements in (literary) education and the lax attitude of publishers towards non-western authors causing them not to seek out these authors outside of the context of their "exotic" nature. It could be interesting to research these concepts more thoroughly in further, more focused research.

Lijst van figuren

Figuur 1: grafiek bevolkingspopulatie niet-westerse roots 2006-2015.....	11
Figuur 2: absolute cijfers aanvragen werkbeurzen VFL 2006-2015.....	20
Figuren 3 en 4: percentages aanvragen en toekenningen werkbeurzen VFL 2006-2015.....	21
Figuren 5 en 6: percentages aanvragen en toekenningen stimuleringsbeurzen VFL 2006-2015..	21
Figuren 7 en 8: percentages aanvragen en toekenningen stripwerkbeurzen VFL 2006-2015.....	22
Figuren 9 en 10: absolute en relatieve cijfers adviescommissieleden VFL 2006-2015.....	24
Figuur 11: evolutionele weergave absolute cijfers adviescommissieleden VFL 2006-2015.....	25
Figuren 12 en 13: absolute en relatieve cijfers commissieleden Fondsbestuur VFL 2006-2015...	25
Figuur 14: evolutionele weergave absolute cijfers commissieleden Fondsbestuur VFL 2006-2015.....	26
Figuren 15 en 16: absolute en relatieve cijfers genomineerden Cultuurprijs Vlaanderen proza en essay 2006-2015.....	30
Figuren 17 en 18: absolute en relatieve cijfers winnaars Cultuurprijs Vlaanderen proza en essay 2006-2015.....	30
Figuren 19 en 20: absolute en relatieve cijfers genomineerden Libris Literatuur Prijs 2006-2015.....	31
Figuur 21: evolutionele weergave percentages genomineerden Libris Literatuur Prijs 2006-2015.....	32
Figuren 22 en 23: absolute en relatieve cijfers juryleden Libris Literatuur Prijs 2006-2015.....	32
Figuren 24 en 25: absolute en relatieve cijfers genomineerden ECI Literatuurprijs 2006-2015.....	33
Figuren 26 en 27: absolute en relatieve cijfers juryleden ECI Literatuurprijs 2006-2015.....	34
Figuren 28 en 29: absolute en relatieve cijfers genomineerden Gouden Boekenuil volwassenenliteratuur 2006-2015.....	35
Figuur 30: evolutionele weergave percentages genomineerden Gouden Boekenuil volwassenenliteratuur 2006-2015.....	35
Figuren 31 en 32: absolute en relatieve cijfers genomineerden Bronzen Uil 2011-2015.....	36
Figuren 33 en 34: absolute en relatieve cijfers winnaars Bronzen Uil 2011-2015.....	37
Figuren 35 en 36: absolute en relatieve cijfers genomineerden VSB Poëzieprijs 2006-2015.....	38
Figuren 37 en 38: absolute en relatieve cijfers winnaars VSB Poëzieprijs 2006-2015.....	38
Figuren 39 en 40: absolute en relatieve cijfers juryleden VSB Poëzieprijs 2006-2015.....	39

Figuren 41 en 42: absolute en relatieve cijfers genomineerden Taalunie Toneelschrijfprijs 2006-2015.....	40
Figuren 43 en 44: absolute en relatieve cijfers juryleden Taalunie Toneelschrijfprijs 2006-2015.....	41
Figuren 45 en 46: absolute en relatieve cijfers genomineerden Gouden Boekenuil jeugdliteratuur 2006-2015.....	42
Figuren 47 en 48: absolute en relatieve cijfers winnaars Gouden Boekenuil jeugdliteratuur 2006-2015.....	42
Figuren 49 en 50: absolute en relatieve cijfers genomineerden Woutertje Pieterse Prijs 2006-2015.....	43
Figuren 51 en 52: absolute en relatieve cijfers genomineerden Kinder- en Jeugdjury 2006-2015.....	45
Figuur 53: evolutionele weergave percentages genomineerden Kinder- en Jeugdjury 2006-2015.....	45
Figuren 54 en 55: absolute en relatieve cijfers winnaars Kinder- en Jeugdjury 2006-2015.....	46
Figuur 56: grafiek vergelijking literaire prijzen en bevolkingspopulatie niet-westerse roots 2006-2015.....	47
Figuur 57: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots Passa Porta festival 2007-2015.....	49
Figuur 58: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots kunstenfestival Watou 2009-2015.....	50
Figuur 59: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots Saint Amour 2006-2015.....	51
Figuur 60: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots Het Betere Boek 2011-2015.....	52
Figuur 61: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots Zin in Zomer 2010-2015.....	53
Figuur 62: grafiek vergelijking festival line-ups en bevolkingspopulatie niet-westerse roots 2006-2015.....	54

Inhoudsopgave

Verklaring op woord van eer	I
Abstract	II
Executive Summary	III
Lijst van figuren	VII
Inhoudsopgave.....	1
1. Inleiding	4
1.1 Onderzoeksopzet.....	4
1.2 Het Vlaams Fonds voor de Letteren	5
2. Theoretisch kader en methodologie	8
2.1 Definiëring diversiteit	9
2.2 Diversiteit en identiteitsconstructie	12
2.3 Diversiteit en leefwereld	16
3. Kwantitatief luik: cijfermateriaal.....	19
3.1 Werk- en stimuleringsbeurzen toegekend door het VFL	19
3.1.1 Literatuur	20
3.1.2 Strips.....	22
3.1.3 Samenstelling commissies.....	23
3.1.4 Algemene conclusie werk- en stimuleringsbeurzen.....	27
3.2 Literaire prijzen.....	27
3.2.1 Proza.....	29
3.2.1.1 Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap: luik proza en essay	29
3.2.1.2 Libris Literatuur Prijs.....	31
3.2.1.3 AKO Literatuurprijs/ECI Literatuurprijs	33
3.2.1.4 Gouden Boekenuil: luik volwassenenliteratuur	34
3.2.1.5 Bronzen Uil	36
3.2.2 Poëzie en theater	37
3.2.2.1 Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap: luik poëzie en theater.....	37
3.2.2.2 VSB Poëzieprijs	37
3.2.2.3 Herman de Coninckprijs	39
3.2.2.4 Taalunie Toneelschrijfprijs.....	40
3.2.3 Jeugdliteratuur	41

3.2.3.1	Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap: luik jeugdliteratuur	41
3.2.3.2	Gouden Boekenuil: luik jeugdliteratuur	41
3.2.3.3	Woutertje Pieterse Prijs	43
3.2.3.4	Dioraphte Jongerenliteratuur Prijs	43
3.2.3.5	Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen	44
3.2.4	Algemene conclusie literaire prijzen	46
3.3	Literaire festivals	47
3.3.1	Passa Porta	48
3.3.2	Watou	49
3.3.3	Saint Amour	51
3.3.4	Het Betere Boek	52
3.3.5	Zin in Zomer	53
3.3.6	Algemene conclusie festival line-ups	54
4.	Kwalitatief luik: diepte-interviews	55
4.1	Uitgevers	56
4.1.1	Inan Akbas	56
4.1.1.1	Toetredingsdrempels divers talent	56
4.1.1.2	Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	58
4.1.1.3	Rol van uitgeverijen	59
4.1.1.4	Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren	62
4.1.2	Harold Polis	63
4.1.2.1	Toetredingsdrempels divers talent	63
4.1.2.2	Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	66
4.1.2.3	Rol van uitgeverijen	68
4.1.2.4	Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren	70
4.2	Schrijvers	72
4.2.1	Orlando Verde	73
4.2.1.1	Toetredingsdrempels divers talent	73
4.2.1.2	Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	77
4.2.1.3	Rol van uitgeverijen	79
4.2.1.4	Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren	83
4.2.2	Hazim Kamaledin	85
4.2.2.1	Toetredingsdrempels divers talent	85
4.2.2.2	Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	87

4.2.2.3 Rol van uitgeverijen	88
4.2.2.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren.....	90
4.2.3 Chika Unigwe.....	92
4.2.3.1 Toetredingsdrempels divers talent	92
4.2.3.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	93
4.2.3.3 Rol van uitgeverijen.....	95
4.2.3.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren.....	96
4.2.4 Fikry El Azzouzi	97
4.2.4.1 Toetredingsdrempels divers talent	97
4.2.4.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	99
4.2.4.3 Rol van uitgeverijen.....	100
4.2.4.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren.....	101
4.3 Andere spelers binnen het literaire veld.....	102
4.3.1 An Leenders.....	102
4.3.1.1 Toetredingsdrempels divers talent	103
4.3.1.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	104
4.3.1.3 Rol van uitgeverijen.....	107
4.3.1.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren.....	108
4.3.2 Hai-Chay Jiang.....	109
4.3.2.1 Toetredingsdrempels divers talent	109
4.3.2.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven	111
4.3.3.3 Rol van uitgeverijen.....	114
4.3.3.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren.....	116
4.4 Belangrijkste bevindingen diepte-interviews.....	117
5. Conclusie: aanbevelingen en aanzet tot vervolgonderzoek.....	121
6. Bibliografie.....	128
6.1 Literaire en digitale bronnen.....	128
6.2 Afgenomen interviews	133
7. Bijlagen	134

1. Inleiding

1.1 Onderzoeksopzet

Welke positie neemt de multiculturele schrijver vandaag in binnen het Vlaamse literatuurlandschap? Deze vraag vormt de aanzet tot dit onderzoek dat een beeld wil schetsen van de vertegenwoordiging van schrijvers met niet-westerse roots binnen het Vlaamse literaire veld en wil achterhalen in welke zin er sprake kan zijn van een ondervertegenwoordiging tegenover het respectievelijke aandeel van personen met andere roots binnen de Vlaamse bevolking, alsook wat de mogelijke oorzaken hiervan zouden kunnen zijn. Een eerste bedenking die we hierbij echter kunnen maken is de vraag vanaf wanneer men kan spreken van "een schrijver met niet-westerse roots". Ayfer Ergün, regisseur en verslaggeefster van Turkse origine, stelt dit probleem nog preciezer in *Het land in mij* (1996):

"Maar wat maakt iemand tot een allochtone schrijver? De huidskleur, de taal of het onderwerp? Het feit dat je naast de Nederlandse taal een andere taal spreekt of dat je over de islam schrijft maakt je toch niet tot een allochtone schrijver? Het begrip allochtone literatuur zegt eigenlijk uitsluitend iets over de herkomst van de auteurs en niets over de inhoud van hun verhalen. De auteurs zelf zijn dan ook niet onverdeeld gelukkig met dit hokje waarin ze zich geplaatst zien. Zij benadrukken dat ze beschouwd willen worden als Nederlandse schrijvers en willen niet onder één noemer worden gebracht." (Ergün geciteerd door Louwerse in *Dutch Crossing* 21 (1997), p. 74)

Ergün haalt hiermee een belangrijk pijnpunt aan dat zich binnen een onderzoek omtrent dit onderwerp stelt: op basis van welke criteria categoriseer je een persoon onder de noemer "niet-westerse schrijver"? Het gevaar bestaat dan ook stigmatiserend te werk te gaan bij zowel het verzamelen als het analyseren van gegevens betreffende de vertegenwoordiging van schrijvers met een migratieachtergrond binnen het Vlaamse literatuurlandschap door ons al te veel te laten leiden door maatstaven die er niet toe doen. Aan de hand van enkele kaderende definities zullen we in deze studie alsnog trachten een zo objectief mogelijke weergave aan te bieden van de vertegenwoordiging van niet-westerse schrijvers binnen de Vlaamse auteurswereld. De keuzes die we maken bij de dataverzameling zullen telkens zo goed mogelijk verklaard en verantwoord worden en de potentiële problemen waarop we stoten zullen hierbij tevens worden aangekaart.

Deze studie heeft echter niet enkel tot doel gegevens omtrent de vertegenwoordiging van auteurs met een migratieachtergrond louter te verzamelen. Het is de bedoeling dat uit dit onderzoek conclusies getrokken kunnen worden die als basis dienen voor eventuele beleidskundige aanpassingen. Op deze manier wil de studie er niet enkel toe bijdragen de diversiteit binnen het Vlaamse literaire landschap te duiden, maar ook aanbevelingen te geven om deze, indien nodig, te stimuleren.

1.2 Het Vlaams Fonds voor de Letteren

De vraag naar dit onderzoek vertrekt vanuit het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL), een Vlaamse Openbare Instelling opgericht bij decreet van 30 maart 1999, die sinds 1 januari 2000 het literaire segment van de letteren ondersteunt.³ Met deze ondersteuning wordt bedoeld dat het VFL subsidies, informatie en documentatie verleent aan talrijke literaire spelers, van debutanten tot professionelen, binnen het literaire vak, en dit op vlak van zowel creatie, productie, presentatie en omkadering. De missie die het VFL op haar huidige website vermeldt, luidt als volgt:

"Het VFL draagt via een geïntegreerd letterenbeleid zorg voor een dynamisch en divers letterenveld, waarbij de auteur en de lezer centraal staan. Het wil een breed toegankelijk literair landschap mogelijk maken en de Vlaamse literatuur meer zichtbaarheid geven in binnen- en buitenland. Samenwerking met sterke partners, in het letterenveld én over beleidsdomeinen heen en met respect voor de eigenheid van elke speler, is hiervoor een noodzakelijke voorwaarde. Daarbij lopen kwaliteit, professionaliteit en diversiteit steeds als een rode draad door alles wat het VFL doet en waar het VFL voor staat." (VFL, 2016)⁴

In deze missie wordt in de eerste zin reeds vermeld dat men garant wil staan voor een "dynamisch en divers letterenveld"; ook daarna wordt er gesproken over "diversiteit" als een rode draad binnen het beleid. Nochtans heeft men bij het VFL het gevoel dat er binnen de groep van professionele auteurs in Vlaanderen nog maar weinig "nieuwe" - oftewel "etnisch diverse" - stemmen actief zijn of kansen krijgen bij uitgeverijen, festivals, literaire tijdschriften, media en dergelijke meer. Maar ook bij de toekenning van hun eigen werk- en stimuleringsbeurzen lijkt het divers talent nagenoeg afwezig. Aangezien men zich afvraagt of dit slechts een indruk betreft die niet op feiten berust, wil men in de eerste plaats cijfermateriaal verzamelen dat de mate van ondervertegenwoordiging van deze groep in kaart dient te brengen. Voorts vraagt men zich af wat mogelijke oorzaken hiervan zouden kunnen

³ Bron: http://www.kunstenerfgoed.be/sites/default/files/uploads/anciaux_cultuur.pdf; pagina 152.

⁴ Bron: <http://www.fondsvoordeletteren.be/nl/1/content/141/over-het-vfl.html>.

zijn en waar eventuele toetredingsdrempels zich situeren, zeker wanneer deze gelegen zijn binnen het eigen beleid.

In een eerste gedeelte van deze studie zullen we aan de hand van literaire bronnen trachten een theoretisch kader te schetsen dat we als basis zullen hanteren om mogelijke toetredingsdrempels te ontwaren en eveneens de methodologie aangeven aan de hand waarvan ons onderzoek gevoerd werd. Dit is noodzakelijk om naar te kunnen terugkoppelen wanneer we gedurende diepte-interviews personen die optreden binnen het literaire veld zullen bevragen over dit onderwerp. De informatie die we uit de literaire bronnen destilleren zullen we gebruiken ter ondersteuning van het cijfermateriaal, wanneer we dit in een latere fase tijdens de interviews voorleggen. Zo kunnen we beter situeren op welk niveau bepaalde toetredingsdrempels zich voordoen en op die manier gerichte vragen stellen tijdens de diepte-interviews. Het betreft hier echter geen literatuurstudie: de bronnen dienen in de eerste plaats ter ondersteuning van de vaststellingen die we uit het empirisch onderzoek halen.

In een tweede gedeelte zullen we ons toelagen op een zo objectief mogelijke presentatie van bepaalde cijfers omtrent de vertegenwoordiging van auteurs met niet-westerse roots binnen de Vlaamse literaire context. Gezien ons onderzoek vertrekt vanuit het VFL, zullen we in de eerste plaats kijken naar de aanvragen en toekenningen van de belangrijkste beurzen door het Fonds zelf. Daarnaast zal, om een grondiger beeld te schetsen van de vertegenwoordiging binnen het gehele Vlaamse literaire veld, gekeken worden naar de nominaties en toekenning van literaire prijzen, alsook naar de line-ups van de belangrijkste literaire festivals die bovendien vaak door het Fonds worden ondersteund.

Vervolgens, binnen een derde onderdeel, zullen we trachten deze cijfers te duiden aan de hand van enkele diepte-interviews met spelers uit het literaire veld, waarbij we zoals gezegd zullen terugvallen op onze bevindingen uit het theoretisch kader. Bij de selectie van mogelijke kandidaten om te interviewen werd er een onderverdeling gemaakt binnen drie categorieën: auteurs, uitgevers en andere spelers binnen het literaire veld. Op die manier is het de bedoeling een stem te geven aan verschillende groepen die er mogelijk een andere mening op na houden over het specifieke niveau waarop veranderingen doorgevoerd zouden moeten worden - als men dit in de eerste plaats al noodzakelijk acht. Per categorie is het vervolgens de bedoeling voldoende variatie te bieden binnen de groep door zowel personen met westerse als niet-westerse achtergrond aan het woord te laten.

Daarenboven werd een deel van de geanalyseerde cijfers voorgesteld op een Dag rond Diversiteit binnen de Letteren georganiseerd door het VFL in samenwerking met Iedereen Leest, dewelke plaatsvond op 14 juni 2016 in t,arsenaal te Mechelen. Het was de bedoeling dat deze studiedag de dialoog tussen schrijvers met niet-westerse roots, uitgevers en leesbevorderaars zou stimuleren door samen met hen over het desbetreffende cijfermateriaal in discussie te gaan tijdens georganiseerde panelgesprekken. Een uitgebreid verslag van deze studiedag, dat tevens een samenvatting biedt van de belangrijkste bevindingen, kan online geraadpleegd worden door eenieder die hier interesse voor heeft⁵.

Ook geloven we dat we, door middel van de diepte-interviews, de objectieve weergave van het cijfermateriaal meer waarde kunnen geven; immers, op die manier geven we een stem aan de groep op wie dit onderzoek betrekking heeft en krijgen ook andere spelers binnen de literaire sector zo de kans over het onderwerp na te denken en te reflecteren. Met toestemming van de geïnterviewde personen zullen de transcripties van de interviews voorts in een losstaande bijlage worden opgenomen, zodat we kunnen aantonen op basis waarvan sommige analyses werden gemaakt. Aangezien dit onderzoek niet enkel bedoeld is als een sociologische studie zullen we in een concluderend deel trachten concrete beleidsaanbevelingen te geven, die in de eerste plaats gericht zullen zijn aan het VFL, zodat zij eventueel maatregelen kunnen treffen binnen hun beleid om de toetredingsdrempels voor deze groep te verkleinen.

⁵ Zie: http://lezerskabinet.be/VERSLAG_INSPIRATIEDAG_DIVERSITEIT_EN_LEZEN.pdf.

2. Theoretisch kader en methodologie

Dit onderzoek had volgende onderzoeksvraag als basis:

In welke mate zijn auteurs met niet-westerse roots minder aanwezig binnen de Vlaamse literaire sector en wat zijn hiervan mogelijke oorzaken?

Deze onderzoeksvraag valt uiteen in volgende deelvragen:

- ❖ *Zijn auteurs met niet-westerse roots opvallend minder vertegenwoordigd binnen het Vlaamse literaire veld tegenover autochtone Vlaamse schrijvers?*
- ❖ *Wat betreft de verhouding van hun vertegenwoordiging tegenover het aandeel dat zij innemen binnen de bevolking?*
- ❖ *Wat zijn, in geval van ondervertegenwoordiging, mogelijke toetredingsdrempels voor deze groep van schrijvers?*

De gegevens die we in kaart zullen brengen omtrent de vertegenwoordiging van auteurs met diverse roots binnen het literaire veld zullen dus afgetoetst worden aan zowel het aandeel dat zij innemen binnen de bevolking als aan het aandeel dat Vlaamse autochtone auteurs innemen binnen de literaire sector. De toetredingsdrempels zullen we trachten te onderzoeken op basis van literaire bronnen alsook gebaseerd op de interviews die we afnemen bij personen uit de literaire wereld.

Naast een schets van het conceptueel kader waarop we zullen terugvallen, wordt in dit hoofdstuk ook de methodologie besproken. Zo zullen we aangeven hoe de dataverzameling is gebeurd, namelijk op basis van welke parameters, en waarom we ervoor hebben gekozen op deze manier te werk te gaan. Het conceptueel kader heeft gedeeltelijk een invloed gehad op de keuzes die we gemaakt hebben bij de dataverzameling en topiclijst voor de diepte-interviews: de definities waaruit we vertrokken zijn, hebben de manier van onderzoeken verder vorm gegeven. Vandaar dat we deze aspecten binnen eenzelfde hoofdstuk behandelen. Ook zullen in dit onderdeel de validiteit en de relevantie van dit onderzoek zo goed mogelijk verklaard worden.

2.1 Definiëring diversiteit

In dit onderdeel zullen we zo afgebakend mogelijk trachten weer te geven hoe we "personen met niet-westerse roots" hebben gedefinieerd bij de dataverzameling en waarom we voor bepaalde criteria hebben gekozen. Hiervoor zal onder andere teruggerepen worden naar de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2015 en de rapporten van Unia en Eurostat. De keuzes die we maken zullen later, bij het kwantitatieve luik, in de praktijk gebracht worden.

Literatuur geeft tot op zekere hoogte steeds een weerspiegeling van de structuur van de samenleving. Gezien het feit dat onze maatschappij vandaag de dag meer verschillende etnische groepen beslaat dan in het verleden, zou dit ook een effect dienen te hebben op het literaire product dat deze samenleving voortbrengt. Er bestaat geen eenduidige definitie die betrekking heeft op auteurs met niet-westerse roots; we zullen aldus eerst dienen te definiëren wat we precies bedoelen met de term "niet-westers", alvorens over deze bepaalde groep cijfers in kaart te kunnen brengen.

Om ons onderzoeksgebied meer vorm te geven, willen we de demografische gegevens die betrekking hebben op het aantal personen van buitenlandse herkomst bekijken. Hiervoor gaan we in eerste instantie te rade bij de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2015, een periodiek rapport dat betrekking heeft op migratie- en integratieprocessen van personen van buitenlandse herkomst in Vlaanderen. Binnen dit rapport stelt men reeds in de inleiding dat Vlaanderen evolueert richting een superdiverse samenleving, waarbij niet enkel het aantal personen van buitenlandse herkomst toeneemt, maar ook de verscheidenheid binnen deze groep. "Personen van buitenlandse herkomst" worden binnen het verslag als volgt gedefinieerd:

*"Personen die een **vreemde nationaliteit** hebben, Belgen die bij de **geboorte een andere nationaliteit** hadden of Belgen van wie **minstens een van de ouders bij de geboorte niet de Belgische nationaliteit had.**" (Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor, 2015)⁶*

Op het eerste gezicht lijkt deze definitie overeenkomsten te vertonen met individuen die niet-westerse roots bezitten. Het probleem is echter dat de definitie een ruimer onderzoeksgebied beslaat; hieronder vallen namelijk ook personen uit buurlanden van België, en aldus Europa oftewel het westen. In het rapport stelt men eveneens dat de grootste groep van personen van buitenlandse herkomst nog steeds afkomstig is uit buurlanden. Bovendien heeft iets minder dan de helft van de Vlamingen afkomstig uit het buitenland een EU-achtergrond. Om geen vertekend beeld te krijgen

⁶ Bron: <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/gelijke-kansen/bijlagen/2016-01-06-vmim2015.pdf>.

binnen ons onderzoek zullen we deze definitie dus verder moeten verscherpen alvorens cijfermateriaal te verzamelen.

Voor de dataverzameling dienen we een uitsluiting te maken van gebieden die, naar algemeen aanvaarde normen, gekarakteriseerd worden als "westers". Naar analogie met het doctoraat van Annelies Thoelen, dat betrekking heeft op diversiteit binnen ondernemerschap⁷, hebben we besloten het idee van "niet-westerse roots" van toepassing te laten zijn op mensen geboren buiten Noord-Amerika, Australië en de EU15⁸ of waarvan ten minste één van de ouders dit is. Dit is het kader dat vaker gehanteerd wordt bij het definiëren van etnische minderheidsgroepen, volgens Thoelen (2015 : 20). De keuze is hier dus eerder gericht op een niet-EU populatie, wat niet volledig strookt met het idee van "niet-westerse roots". Bepaalde cultureel westerse landen worden door deze definitie namelijk als "niet-westers" gecategoriseerd - Tsjechië en Zwitserland vallen zo bijvoorbeeld ook onder het begrip "niet-westers" volgens bovenstaande definitie - wat maakt dat we eigenlijk ook een cultureel en niet alleen een etnisch verschil benadrukken. Door de afwezigheid van voor dit onderzoek relevante bevolkingsgegevens met een hogere inclusiviteitsgraad zijn we er echter toe genoodzaakt de voorgaande definitie te hanteren.

Voor de procentuele evolutie van de demografische gegevens doorheen de jaren 2006 tot en met 2013 werd gekeken naar het rapport van Unia, het Interfederaal Gelijkekansencentrum, uit 2013, aangezien de cijfers die hierin werden opgenomen het meest accuraat aansluiten bij de vooropgestelde definitie die wij zullen hanteren bij onze dataverzameling⁹. Aangezien dit rapport dateert uit 2013, misten we echter nog gegevens voor de jaren 2014 en 2015. Hiervoor zijn we vervolgens te rade gegaan bij de statistieken van Eurostat¹⁰, waar we eveneens relevante bevolkingsgegevens terugvonden voor de jaren 2009 tot en met 2015; wij gebruikten enkel de gegevens voor de jaren 2014 en 2015 uit deze statistieken voor ons onderzoek.

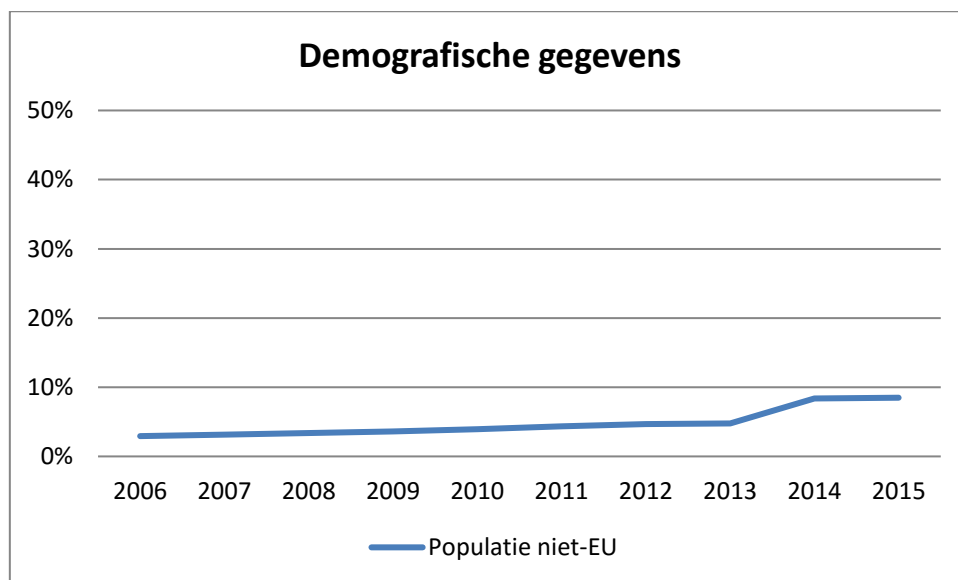
⁷ Deze doctoraatsstudie uit 2015, getiteld *The value of ethnic identity for creative entrepreneurs essays on legitimacy, innovation and identity in the creative industries*, gaat over ondernemers van buitenlandse origine, werkzaam in de creatieve industrieën. Thoelen bestudeert hoe deze - in een sector waar creativiteit en innovatie de norm zijn - hun niet-westerse identiteit als grondstof gebruiken om de perceptie van stakeholders en gatekeepers te beïnvloeden.

⁸ Zijnde Oostenrijk, België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. Met het idee van een mogelijke Brexit wordt in dit onderzoek geen rekening gehouden, aangezien dit eveneens niet relevant zou zijn voor deze studie.

⁹ De verwerkte gegevens zijn terug te vinden in Tabel 7 van dit rapport: 'Populatie in wettig verblijf volgens de nationaliteit, 1995-2013'. Bron: http://unia.be/files/legacy/statistisch_en_demografisch_verslag.pdf.

¹⁰ Raadpleegbaar op: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-data/database>.

Onderstaande grafiek geeft de procentuele evolutie weer van personen met niet-westerse roots - zoals hierboven gedefinieerd - doorheen de voorbije tien jaar.¹¹ Aangezien de groeipercentages van personen met andere roots binnen de bevolking volgens het rapport van Eurostat over het algemeen 0,5% tot 1% hoger liggen dan deze in het rapport van Unia, is er een lichte discrepantie merkbaar in de evolutie van het jaar 2013 naar 2014. Het percentage stijgt hier iets meer dan doorheen de voorgaande jaren het geval was. Gezien het feit dat de percentages overal onder de 10% blijven, schijnt dit verschil ons echter verwaarloosbaar. Het gemiddeld populatiepercentage ligt op 4,8%. Wat we wel opmerken is dat er een evolutie merkbaar is die in stijgende lijn gaat, zoals ook reeds in het rapport van de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor werd vastgesteld. Deze gegevens zullen we later gebruiken om te vergelijken met het gevonden cijfermateriaal dat betrekking heeft op de vertegenwoordiging van schrijvers met multiculturele roots binnen de Vlaamse literaire sector.

Figuur 1: grafiek bevolkingspopulatie niet-westerse roots 2006-2015

Wat we echter dienen op te merken over bovenstaande grafiek is dat het hier om relatieve cijfers gaat die van toepassing zijn op de gehele Belgische bevolking. Het betreft hier dus geen percentages die een exacte verhouding weergeven van allochtone Vlamingen ten opzichte van autochtone Vlamingen. Wanneer we wederom de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor raadplegen, vinden we hier wel een verschil terug in vertegenwoordigingspercentage tussen Vlaams gewest en België, maar dit niet voor alle jaren die we wensen in kaart te brengen. Aangezien we geen gegevens willen gebruiken die onjuist zijn, houden we het op de relatieve cijfers binnen de Belgische bevolking, dewelke in verhouding mogelijk licht verschillend zullen zijn.

¹¹ We hebben ervoor gekozen 'niet-EU' als vaste term te gebruiken op de grafieken en diagrammen die in dit onderzoek worden weergegeven om het geheel overzichtelijk te houden en gezien het feit dat volgens onze definitie dit tevens grotendeels strookt met het idee van "niet-westerse roots".

Voor de dataverzameling geldt de moeilijkheid dat we een selectie zullen dienen te maken op basis van achternaam wanneer we de cijfers voor de vertegenwoordiging in kaart willen brengen, wat een redelijk arbitraire werkwijze betreft. Dit kan ertoe leiden dat bepaalde auteurs met niet-westerse roots alsnog worden beschouwd als westers, gezien het feit dat hun achternaam wel westers klinkt. Aangezien het onderzoekwerk noch in de databanken van het VFL, noch binnen de lijsten van literaire prijzen of festival line-ups op een geautomatiseerde manier kan worden doorgevoerd, alsook gezien de omvang van de te categoriseren gegevens, lijkt er verder niet zo veel aan dit probleem te verhelpen. We hebben echter getracht de validiteit van de gegevens te vergroten door ter steekproef ook per onderdeel telkens een tien- tot twintigtal westers-klinkende namen na te trekken.

2.2 Diversiteit en identiteitsconstructie

In dit onderdeel is het de bedoeling na te gaan in hoeverre het hebben van multiculturele roots een rol kan spelen in de vorming van de identiteit van een persoon en welke invloed dit heeft op het gebruik van overkoepelende termen om personen met een niet-westerse achtergrond te categoriseren. De bevindingen die we maken zullen meegenomen worden wanneer we personen tijdens de diepte-interviews over het onderwerp bevragen. Binnen dit onderdeel willen we eveneens de relevantie van het gevoerde onderzoek aangeven.

De achtergrond en roots van een individu maken doorgaans deel uit van hoe iemand zijn of haar identiteit vorm geeft. Dit is echter niet noodzakelijk het geval; als persoon heeft men de keuze zich net tegen deze roots af te zetten of hier op een onverschillige manier mee om te gaan. Bert Paasman stelt het als volgt in zijn artikel 'Een klein aardrijkje op zichzelf, de multiculturele samenleving en de etnische literatuur' dat verscheen in *Literatuur: tijdschrift over Nederlandse letterkunde* (1999):

"[...] allen delen [...] dat hun roots in een ander land met een andere cultuur liggen, dat ze in meer of mindere mate bi-cultureel zijn. Dit kan zich uiten in een genuanceerd vergelijken van twee culturen [...], in klachten tot geen van beide culturen te behoren, of in trots aan twee culturen deel te hebben." (Paasman, 1999 : 329)

Paasman maakt dus een onderscheid tussen drie verschillende houdingen die personen met een diverse achtergrond kunnen aannemen tegenover hun multiculturele identiteit: ze kunnen ervoor kiezen hun eigen culturele achtergrond af te toetsen aan de nieuwe cultuur waarmee zij zich geconfronteerd zien, beweren tot geen van beide culturen werkelijk te behoren of zich beide culturen net zoveel mogelijk trachten eigen te maken. Deze houdingen zijn echter nog vrij

oppervlakkig; we zullen hier dieper op ingaan door te bekijken hoe personen met een multiculturele achtergrond die binnen de creatieve sectoren optreden hier over het algemeen mee omgaan.

Zoals Thoelen aanhaalt in haar doctoraat is de identiteitsconstructie van creatievelingen die tot een minderheidsgroep behoren vaak ambigu: hun diverse achtergrond kan namelijk zowel als een hinderpaal fungeren als net tot voordeel worden uitgespeeld bij de vormgeving van hun identiteit (2015 : 8). Deze op het eerste gezicht tegenstrijdige stelling vindt zijn verklaring in het feit dat "diversiteit", zeker binnen de creatieve industrieën, beschouwd kan worden als positief en in die zin aangewakkerd wordt. Anderzijds kan een minderheidspositie echter een reden zijn voor uitsluiting en al te extreme exotisering.

Ook in een onderzoek als dit lopen etnische minderheidsgroepen de kans om gedefinieerd te worden als "de ander"; door hun diverse achtergrond te benadrukken kan eveneens een idee van het onbekende, exotische, of soms zelfs minderwaardige gecreëerd worden. Om stigmatisering te vermijden moeten we opletten dat we het begrip "diversiteit" niet hanteren als het zoveelste label. Dit label berust namelijk in essentie op een sociaal construct : door het idee van diversiteit als het ware te erkennen, maken we er tot op zekere hoogte een statement van dat mensen met een andere achtergrond inherent van ons verschillen (Thoelen, 2015 : 40). Hoewel diversiteit dus zeker bespreekbaar dient te zijn en onder de aandacht gebracht dient te worden, moet men er tegelijk op toezien dat dit begrip geen waardeoordeel in zich draagt. Dit kan namelijk een situatie doen ontstaan van vooroordelen en misvattingen.

Om deze reden schijnt dit onderzoek dan ook uit te gaan van een paradox: we zouden geen waardeoordeel mogen toekennen aan het idee van "diversiteit" binnen de letteren, maar gezien deze studie ervoor dient in te staan aanbevelingen te geven om deze diversiteit te stimuleren, doen we dit - tot op zekere hoogte - wel. Er zou eigenlijk geen verschil dienen gemaakt te worden tussen autochtone en allochtone Vlaamse auteurs binnen het letterenveld. Aangezien we ons echter afvragen of bepaalde keuzes worden gemaakt op basis van iemands identiteit, vinden we het alsnog belangrijk dit onderzoek te voeren. Deze studie kan waardevol zijn in de zin dat we op deze manier kunnen nagaan of bepaalde groepen niet geëxcludeerd worden binnen de Vlaamse literaire sector op basis van een arbitrair verschil, namelijk hun achtergrond. We willen dus geen onbetwistbare waarde toekennen aan het begrip "diversiteit", maar eerder nagaan of personen toetredingsdrempels ervaren die berusten op deze variabele en wat we kunnen doen om dit te voorkomen.

Naast de term "diversiteit" worden er echter nog een heel aantal andere, overkoepelende termen gebruikt bij de benoeming van schrijvers met een multiculturele achtergrond die een bepaalde connotatie in zich dragen. In *Kunsttijdschrift Vlaanderen* (2009) stelt Vermeulen hierover als volgt:

"[...] migrantenliteratuur, allochtone auteurs, minderhedenliteratuur, proza van nieuwkomers, literatuur van nieuwe Nederlanders, Marokkaans-Nederlandse letteren, Eurafrikaanse literatuur, Belgisch-Afrikaanse schrijfsters, niet-westerse schrijvers, Vlaamse Maghrebauteurs, interculturele schrijvers, multiculturele literatuur, schrijvers met dubbele culturele achtergrond, biculturele dichters, schrijvers tussen culturen, etnische literaturen, wereldliteratuur, auteurs van allochtone afkomst of transnationale auteurs. [...] Vrijwel al deze begrippen worden op een of andere manier gecontesteerd." (Vermeulen, 2009 : 307)

Deze veelheid aan termen wordt dus niet zonder meer altijd even hartelijk onthaald door de betreffende auteurs. De terminologische onduidelijkheid is volgens Vermeulen echter voornamelijk te wijten aan het feit dat de "multiculturele schrijvers" zich zelf in een spanningsveld bevinden tussen het bewaren van hun eigenheid en het verkrijgen van een volwaardige appreciatie binnen de heersende literaire canon:

"Ze willen binnen het socioculturele weefsel van de West-Europese samenleving een eigen niche waarin ze hun identiteit verder kunnen ontwikkelen. Omgekeerd zijn er talrijke literaire nieuwkomers die zich gestigmatiseerd voelen wanneer critici hen in één hoek samen zetten en loskoppelen van de mainstream van de Europese culturele productie. Binnen de dynamiek van de acculturatie leeft duidelijk een sociologische spanning tussen het streven om de specifieke culturele eigenheid af te grenzen én de wens om als Europese, Nederlandse of Belgische kunstenaar au sérieux genomen te worden." (Vermeulen, 2009 : 307)

Dit specifieke spanningsveld maakt dat een eenduidige terminologie vandaag nog steeds moeilijk te bepalen is. Het is dan ook niet eenvoudig deze groep schrijvers op een correcte manier te benoemen; ze vormen tot op een bepaald niveau een subgroep binnen het Vlaamse literaire landschap, maar wensen niet op die manier gecategoriseerd te worden. Wij zullen in dit onderzoek verschillende termen gebruiken, gaande van "divers" tot "multicultureel" tot "niet-westers", om over deze auteurs te spreken. Zoals eerder gesteld wensen wij aan geen van deze termen een specifiek waardeoordeel toe te kennen; deze staan voor sociale constructies, geen objectieve waarden.

Tot welke etnische groep men ook behoort - of zichzelf rekent - identiteitsconstructie blijft steeds een uiterst individueel proces (Thoelen, 2015 : 25). Zeker voor personen werkzaam in de creatieve industrieën is dit het geval, aangezien deze hun identiteit eveneens vaak inzetten om hun producten te promoten. Het probleem is dat men bij etnische minderheidsgroepen geneigd is te generaliseren, wat de unieke en losstaande identiteit van de creatieveling teniet doet (Thoelen, 2015 : 38). De creatieveling kan echter gebruik maken van het groter discours door hier deels in mee te gaan en er zich deels tegen af te zetten.

Thoelen onderscheidt zes mogelijke manieren waarop creatievelingen met niet-westerse roots kunnen omgaan met hun diverse achtergrond (2015 : 46-47):

- 1 *active joining*: de wil te behoren tot beide werelden en het beste uit beiden te combineren, zodat men een nieuwe identiteit creëert die in zijn geheel niet bij de ene nog bij de andere cultuur volledig aansluiting vindt;
- 2 *automatic belonging*: men behoort op een meer "onbewust" niveau tot de beide culturen, in dit geval zonder speciaal in te zetten op de beste elementen uit iedere cultuur - er ligt meer nadruk op de automatische invloed van de context, dan op een eigen construct;
- 3 *explicit self-exoticizing*: het vormgeven van een expliciet exotische identiteit die niet past binnen de heersende context, waarbij men zichzelf dus bewust gaat categoriseren als "anders" en wijzen op de unieke mogelijkheden die dit biedt - men benadrukt hierbij echter tegelijk vaak de eigen individualiteit, aangezien men dreigt te veel algemene kenmerken van zijn/haar roots over te nemen en, op die manier, minder uniek te zijn;
- 4 *reflexive outsider*: het gevoel bij geen van beide werelden te horen en vanuit deze positie trachten een uniek standpunt aan te bieden, een nieuw creatief oogpunt vanaf de zijlijn - zeer individuele positie, minder afhankelijk van stereotypen;
- 5 *mixed usage of strategies*: het combineren van bovengenoemde mogelijkheden (bijvoorbeeld *reflexive outsider* x *active joining* OF *automatic belonging* x *explicit self-exoticizing*);
- 6 *explicit denial of the usage of identity for creativity*: het construeren van de creativiteit via een andere weg dan de identiteit - men wil er in dit geval voor zorgen dat de eigen identiteit geen invloed heeft op het creatieve werk, wat tot op zekere hoogte echter ook kan worden beschouwd als een zich bewust afzetten hiertegen.

De bovenstaande onderverdeling laat duidelijk blijken dat creatieve individuen op erg uiteenlopende manieren kunnen reageren op het bezitten van een multiculturele achtergrond: sommigen willen hun diverse roots koesteren en inzetten bij de vormgeving van hun werk, terwijl anderen zich graag

één maken met de roots van de meerderheid of net helemaal geen interesse hebben om hun achtergrond op eender welke manier in te zetten in hun creatieve proces. Mensen identificeren zichzelf ook vaak met wat bij hun karakter past, van welke plek ze ook afkomstig zijn. Toch zal etniciteit altijd onbewust een bepaalde structuur doen ontstaan.

Het label "diversiteit" kan echter een zeker voordeel opleveren binnen de creatieve sectoren (Thoelen, 2015 : 9). Dit wordt namelijk gezien als een aspect dat men kan uitspelen om een bepaald onderscheid te maken en een unieke positie in te nemen binnen de markt - zo kan het dienst doen als een vorm van *storytelling*. Diversiteit wordt binnen de creatieve industrieën dikwijls als synoniem gezien van authenticiteit, creativiteit en esthetische innovatie (Thoelen, 2015 : 9). Dit kan dus net een reden zijn om deze nieuwe stemmen wel een kans te geven. De vraag die we ons hierbij echter stellen is of deze "diverse stemmen" in dit geval een kans wordt geboden die enkel en alleen berust op hun achtergrond. Dit hangt samen met de vraag naar hoe sterk de drang naar exotisme vandaag nog geldt. Wanneer we gedurende de diepte-interviews personen uit de Vlaamse literaire sector bevragen, zullen we aankaarten hoe hedendaagse, multiculturele auteurs omgaan met hun diverse achtergrond binnen hun literaire werk. We willen tevens nagaan of zij door uitgeverijen soms aangezet worden om hun identiteit expliciet in hun werk uit te spelen en op die manier bijvoorbeeld meer kansen krijgen om gepubliceerd te worden.

2.3 Diversiteit en leefwereld

In dit onderdeel zullen we aankaarten in welke mate een multiculturele achtergrond samenhangt met een niet-westers perspectief of referentiekader. Het referentiekader heeft namelijk een invloed op de manier waarop het literair werk van personen met niet-westerse roots wordt benaderd: worden zij te vaak getoetst aan westerse normen en waarden wanneer zij beoordeeld worden in termen van "kwaliteit"? Worden hun taalgebruik en denkkader voldoende toegelaten door Vlaamse uitgevers of vormt zich hier mogelijk een toetredingsbarrière voor deze groep? Ook de belangrijkste bevindingen uit dit onderdeel zullen meegenomen worden wanneer we personen tijdens de diepte-interviews over het onderwerp bevragen.

Wanneer we literatuur ter hand nemen, verplaatsen we ons automatisch in een voorgegeven denkwereld. Aangezien westerse lezers meestal de onbewuste gewoonte hebben aansluiting te zoeken bij westerse auteurs, is deze belevingswereld echter vaak gestoeld op een denkkader dat op een nogal eenduidige wijze beantwoordt aan vooropgestelde normen en waarden. De Nederlandse schrijfster Niña Weijers, die naast romans eveneens recensies schrijft voor *De Groene*

Amsterdammer, stelt op haar online column dat het vooral een mannelijk, westers canon is dat vandaag nog steeds overheerst in de lage landen en dat men het nu eenmaal gewend is zich te verplaatsen in deze belevingswereld, die daardoor zeer dikwijls universeel wordt toegepast. Zij pleit zelf voor het hanteren van minder enge definities: "*niet om alles gelijk te schakelen [...] maar juist om meer diversiteit toe te laten in het discours*" (Weijers, 2014)¹².

De spontane aanname van een westers getint denkkader kan een probleem vormen in de zin dat auteurs met multiculturele roots vaak een verschillend taalgebruik, stijl en perspectief hanteren. Hugo Brems stelt daarover in zijn boek *Altijd weer vogels die nesten beginnen: geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005* (2006):

"[...] zeker is dat zij andere vormen van taalgebruik, andere manieren van vertellen en een andere manier om naar de literatuur en de wereld te kijken binnenbrengen." (Brems, 2006 : 683)

Wanneer deze auteurs echter gelezen worden vanuit een louter westers oogpunt en, nog problematischer, hieraan eveneens worden getoetst wanneer zij beoordeeld worden op een kwaliteitsvolle inhoud, kan het zijn dat hun literaire kwaliteiten onvoldoende naar juiste waarde worden ingeschat binnen de Vlaamse literaire sector.

Een verschillend gebruik van taal en stijl spelen een vooraanstaande rol. In een artikel dat verscheen in *Knack* in oktober 2014, getiteld 'Taal zal altijd onderscheiden, maar mag nooit discrimineren', schrijven Khadija Aznag en Ilke Verhelle het volgende:

"Hoe anders is het wanneer taal afwijkt van de 'norm' omwille van de migratieachtergrond van haar spreker. Dan wordt het 'taalverschil' benoemd als 'taalachterstand', wordt het 'problematisch' en moeten er 'oplossingen' worden gezocht. Ja, taal is een wapen." (Aznag & Verhelle, 2014)¹³

Wanneer Vlaamse autochtone jongeren spreektaal hanteren in plaats van standaardtaal, wordt dit makkelijker aanvaard dan wanneer alloctonen dit doen, stellen Anzag en Verhelle. We moeten er dan ook waakzaam voor zijn dat de "taalbevordering" waar men voor pleit, niet verandert in een vorm van taaldiscriminatie: personen met een multiculturele achtergrond wordt in zulke gevallen verweten dat zij de "taal niet goed genoeg spreken". Taalgebruik kan in die zin een barrière vormen,

¹² Bron: <http://ninaweijers.nl/>.

¹³ Raadpleegbaar op: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/taal-zal-altijd-onderscheiden-maar-mag-nooit-discrimineren/article-opinion-492047.html>.

wanneer zij tot barrière wordt gemaakt door personen die een oordeel dienen te vellen over dit taalgebruik; voor niet-westerse schrijvers denken we hierbij bijvoorbeeld aan uitgevers. Op die manier kan taal ingezet worden als een manier om bepaalde groepen van mensen uit te sluiten of op z'n minst minder kansen te bieden.

Personen die de autoriteit bezitten creatieve werken te "beoordelen" - we denken hierbij aan critici, journalisten, experts, maar ook leerkrachten -, maken zeer vaak deel uit van de westerse meerderheidsgroep, zo stelt Thoelen (2015 : 8). Deze individuen bezitten een vorm van gezag waarmee zij de norm kunnen bepalen en deze norm is dan ook vaak westers getint en geënt op esthetische kwaliteiten die in het westen bekend zijn. Om deze stelling verder te onderzoeken, zullen we de samenstelling van de jury's van literaire prijzen en de commissies die instaan voor de toekenning van beurzen door het VFL nader bekijken in een volgend hoofdstuk. Ook willen we nagaan of het kwaliteitsoordeel van Vlaamse autochtone uitgevers, die eveneens deel uitmaken van deze groep van beoordelaars, mogelijk te zeer beïnvloed wordt door westerse normen, een vraag waar we in de diepte-interviews op zullen terugkomen.

Het probleem kan zich anderzijds eveneens stellen dat men de neiging heeft multiculturele auteurs automatisch "anders" te gaan lezen, namelijk onvermijdelijk aan hun sociale context gelinkt, waardoor hun achtergrond plots een belangrijke plaats inneemt binnen hun literatuur, zegt Henriëtte Louwerse in *Homeless entertainment: On Hafid Bouazza's literary writing* (2007). Hun literair werk wordt onvoldoende - tot zelfs niet - opgenomen onder de canon van de echte Nederlandstalige letterkunde. Dit werkt ook het idee in de hand dat auteurs met een niet-westerse achtergrond het migrantenthema moeten introduceren binnen hun oeuvre (Louwerse, 2007 : 13). Waarvoor men vooral dient op te letten is dat men aldus niet in de oriëntalistische val loopt, door al op voorhand een diverse context toe te schrijven aan de literatuur van een schrijver met niet-westerse roots: sommige auteurs zien hun literair werk namelijk als geheel losstaand van hun diverse achtergrond en wensen, wanneer zij in België geboren en getogen zijn, over de Belgische context te schrijven, die zij beschouwen als hun leefwereld. Ook op dit idee zullen we later in deze verhandeling nog terugkomen, wanneer we bij de diepte-interviews de allochtone auteurs hier zelf over aan het woord laten.

3. Kwantitatief luik: cijfermateriaal

In dit hoofdstuk volgt een objectieve weergave van bepaalde cijfergegevens die verband houden met de vertegenwoordiging van auteurs met niet-westerse roots - "niet-westers" zoals in het voorgaande deel gedefinieerd - binnen het Vlaamse literaire veld. In de eerste plaats hebben we dit cijfermateriaal bekeken om na te gaan of de ondervertegenwoordiging die gepostuleerd wordt zich daadwerkelijk voordoet. Aangezien ons onderzoek uitgaat van het Vlaams Fonds voor de Letteren, en er dus eveneens op gericht is specifieke aanbevelingen in verband met de stimulering van diversiteit te geven waarop het Fonds kan inspelen, zal er in eerste instantie gekeken worden naar de toekenning van bepaalde beurzen door het Fonds alsook naar de samenstelling van de commissies die adviezen uitbrengen over de toekenning van deze beurzen. Voor dit cijfermateriaal baseren we ons op de jaarverslagen en gegevens opgenomen in de databanken van het Vlaams Fonds voor de Letteren¹⁴.

Daarnaast zal in een tweede fase een ruimer spectrum gecreëerd worden: we zullen kijken naar de toekenning van belangrijke literaire prijzen en de samenstelling van hun jury's, evenals naar de line-ups van enkele literaire festivals, om de vertegenwoordiging van auteurs met niet-westerse roots binnen het Vlaamse literatuurlandschap verder in kaart te brengen. Dit cijfermateriaal hebben we verkregen via de websites van de desbetreffende organisaties of via persoonlijk contact met hun verantwoordelijken. Al het verwerkte cijfermateriaal zal worden opgenomen in een aparte bijlage die dient ter aanvulling van dit onderzoek en die, in kader van deze studie, tevens losstaand geconsulteerd kan worden indien gewenst.

3.1 Werk- en stimuleringsbeurzen toegekend door het VFL

Een werkbeurs is een subsidie toegekend door het Vlaams Fonds voor de Letteren aan een auteur van een literair werk of stripboek. Deze subsidie heeft tot doel de auteur economische ruimte te bieden bij het schrijven van kwalitatief hoogstaand materiaal. De beurs dient dus niet als prijs voor eerdere literaire verdiensten, maar is bedoeld als financiële hulp voor een lopend of toekomstig schrijfproject. Men kan deze beurs bekomen wanneer men reeds minstens twee publicaties heeft uitgebracht. Een stimuleringsbeurs dient om een debuterende schrijver een extra aanmoediging te bieden. Deze is bedoeld als steun voor opkomend talent, om de realisatie van toekomstig literair werk mede mogelijk te maken. Men moet wel al één publicatie bij een professionele uitgeverij

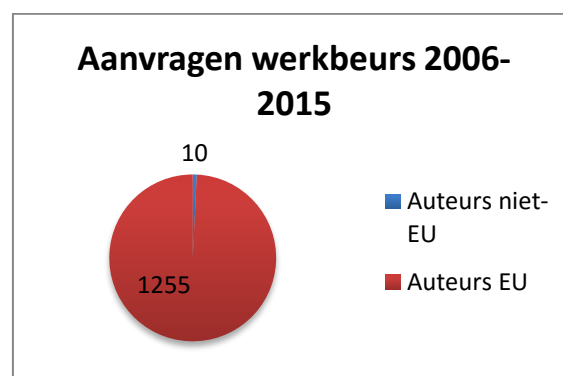
¹⁴ De jaarverslagen kan men online raadplegen via: <http://www.fondsvoordeletteren.be/nl/downloads-cats/5/jaarverslagen.html>.

hebben uitgebracht om dit soort beurs te kunnen bekomen. Men kan een werk- of stimuleringsbeurs verwerven op basis van een degelijk uitgeschreven werkplan. Aan de hand daarvan kan men bij het Fonds nagaan of de financiële middelen op een correcte manier besteed zullen worden.¹⁵

Aanvullend merken we op dat in het verleden beurzen door het VFL soms in samenwerking met het NFvdl, zijnde het Nederlands Fonds voor de Letteren, werden toegekend. In zulke gevallen is er sprake van een cofinanciering. Een voorbeeld hiervan is de in 2007 toegekende werkbeurs aan Rodhan Al-Khalidi. Aangezien het hier een schrijver betreft die woont en werkt in Nederland strookt dit niet geheel met het idee van "auteur die optreedt binnen het Vlaamse literaire veld". Dit soort gegevens liggen dus lichtjes buiten het kader van het cijfermateriaal dat we in dit onderzoek in kaart trachten te brengen, al kan hieraan toegevoegd worden dat het wel gaat om een auteur met andere roots die gedeeltelijk gesteund werd door het VFL. Om die reden werd ervoor gekozen deze gegevens eveneens op te nemen.

3.1.1 Literatuur

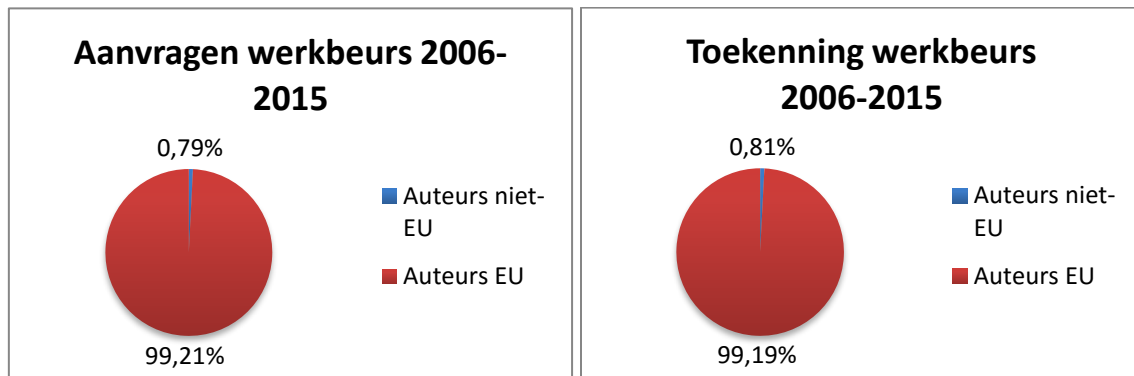
Zowel voor aanvragen als toekenningen van de werk- en stimuleringsbeurzen voor literatuur door het Vlaams Fonds voor de Letteren werden de cijfers in kaart gebracht voor de periode 2006-2015. Qua aanvragen ging het bij de werkbeurzen in absolute cijfers om een totaal van 1265 waarvan tien werden aangevraagd door auteurs met niet-westerse roots. Om de magnitude van de werkbeursaanvragen aan te tonen, geven we hieronder een diagram weer met de absolute cijfers. In het vervolg van dit onderzoek gebruiken we in de diagrammen van de beurzen relatieve cijfers om de verhoudingen iets preciezer weer te geven.

Figuur 2: absolute cijfers aanvragen werkbeurzen VFL 2006-2015

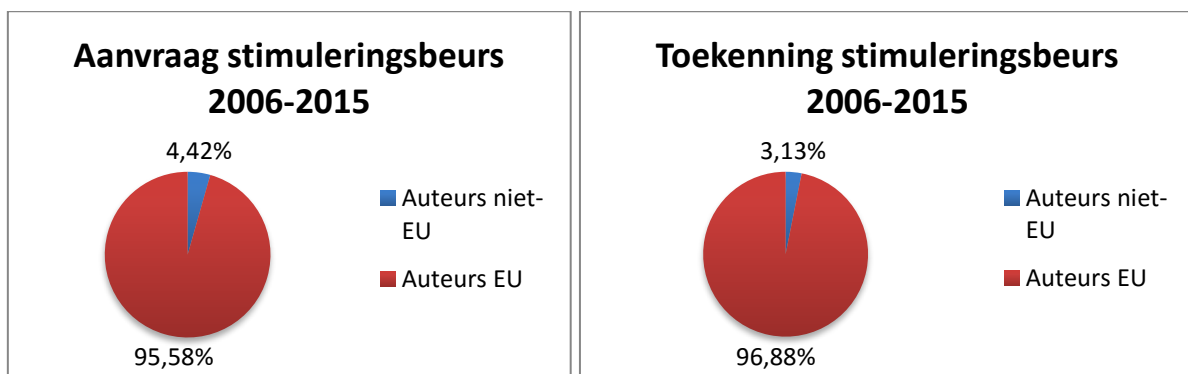
¹⁵ Bron: jaarverslagen VFL.

Dit maakt dat minder dan 1% van de auteurs die een werkbeurs aanvroegen in deze periode van niet-westerse origine is, het gaat hier namelijk om net geen 0,8% van alle aanvragen. Wat we hierbij echter opmerken is dat het percentage qua toekenningen van de werkbeurzen ongeveer hetzelfde is; de werkbeurzen worden representatief toegekend aan auteurs met niet-westerse roots - het toekenningspercentage ligt in verhouding zelfs iets hoger dan bij autochtone Vlaamse auteurs, maar dit is niet echt een significant verschil aangezien het toevallig kan zijn.

Figuren 3 en 4: percentages aanvragen en toekenningen werkbeurzen VFL 2006-2015

Voor de stimuleringsbeurzen liggen de cijfers iets hoger dan dat dit bij de werkbeurzen het geval is. Qua absolute cijfers gaat het hier namelijk om elf van de 249 aanvragen, wat neerkomt op een percentage van bijna 4,5%. Het toekenningspercentage ligt in verhouding tot aanvragen echter lager dan bij de werkbeurzen met iets meer dan 3%.

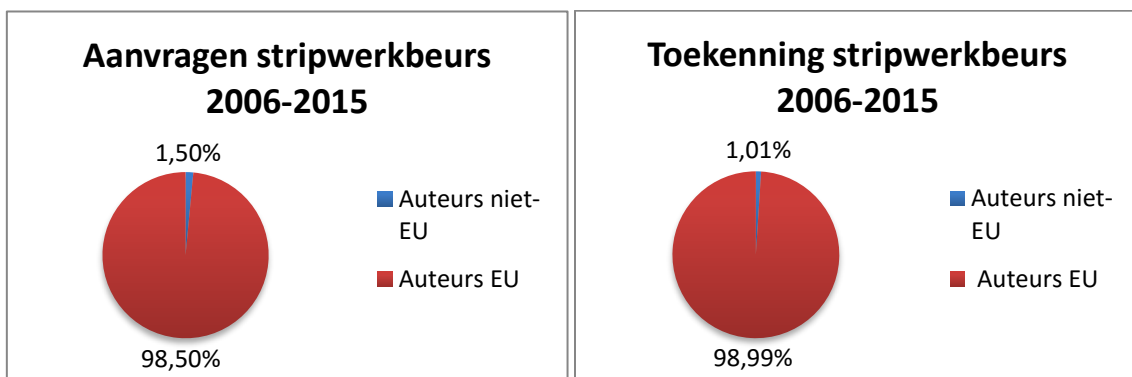
Figuren 5 en 6: percentages aanvragen en toekenningen stimuleringsbeurzen VFL 2006-2015

Aan deze cijfers dient echter de nuancerende opmerking te worden toegevoegd dat dit soort beurzen meermaals door eenzelfde persoon werden aangevraagd doorheen de jaren. Zo vroeg Chika Unigwe een stimuleringsbeurs aan in 2006 alsook een werkbeurs in 2008 en 2012, dewelke allen werden toegekend. Ook Rachida Lamrabet en Fikry El Azzouzi plaatsten meermaals een aanvraag

voor beurzen bij het VFL gedurende deze periode¹⁶. De absolute cijfers van werk- en stimuleringsbeurzen tonen dus niet aan dat eenentwintig verschillende auteurs met een diverse achtergrond een aanvraag hebben geplaatst, aangezien het hier soms meermaals dezelfde personen betreft. Dit maakt dat de werkelijke aantallen lager liggen. Om nog preciezere gegevens in kaart te brengen zou men gedetailleerd dienen na te gaan hoeveel heraanvragen er precies doorheen de jaren gebeurd zijn voor zowel westerse als niet-westerse auteurs. We gaan er echter vanuit dat de verhoudingspercentages vrij gelijkaardig zouden zijn, vermits er geen reden is te veronderstellen dat niet-westerse auteurs vaker een heraanvraag plaatsen dan autochtone Vlaamse schrijvers.

3.1.2 Strips

Ook voor stripboeken bestaat de mogelijkheid tot aanvraag van een werkbeurs bij het VFL¹⁷; in de periode 2006-2015 ging het om 267 aanvragen, waarvan vier werden gedaan door schrijvers van niet-westerse afkomst. Dit maakt dat het aanvraagpercentage voor strips op 1,5% ligt in verhouding tot het totaal. De helft van de door de niet-westerse personen aangevraagde stripwerkbeurzen werd toegekend. In verhouding komt dit neer op zo'n 1% van het totaal.

Figuren 7 en 8: percentages aanvragen en toekenningen stripwerkbeurzen VFL 2006-2015

We kunnen eenzelfde opmerking maken voor stripwerkbeurzen in verband met mogelijke heraanvragen doorheen de jaren, zoals ook bij de werk- en stimuleringsbeurzen voor literatuur het geval was. Zo vroeg bijvoorbeeld Shamisa Debroey een stripwerkbeurs aan in de jaren 2011 en 2014 en Caryl Strzelecki in zowel 2013 als 2015. Een uitgebreidere weergave die tevens de heraanvragen van auteurs met een westerse achtergrond in beeld brengt, zal in deze studie echter niet opgenomen worden, gezien de beperkte tijdspanne.

¹⁶ Rachida Lamrabet ontving drie werkbeurzen (2009, 2011, 2012) en Fikry El Azzouzi één stimuleringsbeurs (2010) en één werkbeurs (2015).

¹⁷ Hiervoor is een publicatie bij een uitgeverij niet noodzakelijk, maar men moet wel reeds in tijdschriften gepubliceerd hebben.

3.1.3 Samenstelling commissies

De commissies van het Vlaams Fonds voor de Letteren staan ervoor garant dat de ter beschikking gestelde financiële middelen op een doordachte wijze worden toegekend. Onder andere de aanvragen voor beurzen worden door de commissies zorgvuldig afgewogen en getoetst aan de in het reglement vooropgestelde criteria, elk binnen hun eigen specifieke literaire tak. Een adviescommissie bestaat uit vier leden en een voorzitter die tevens worden bijgestaan door een stafmedewerker van het Fondssecretariaat dewelke niet over stemrecht beschikt. De voorzitter van iedere adviescommissie is eveneens lid van het Beslissingscollege, waar ook één externe voorzitter in zetelt. Het Beslissingscollege beoordeelt subsidieaanvragen op basis van de adviezen van de adviescommissies. De adviescommissieleden worden door het Fondsbestuur benoemd voor een termijn van maximum vier jaar. Leden van het Beslissingscollege worden eveneens benoemd en ontslagen door het Fondsbestuur en beschikken over een mandaat van twee jaar dat eenmaal verlengbaar is.¹⁸

Aangezien de adviescommissies een rechtstreekse schakel vormen in de toekenning van beurzen, werd allereerst naar hun samenstelling gekeken. De volgende commissies werd hierbij in rekening genomen:

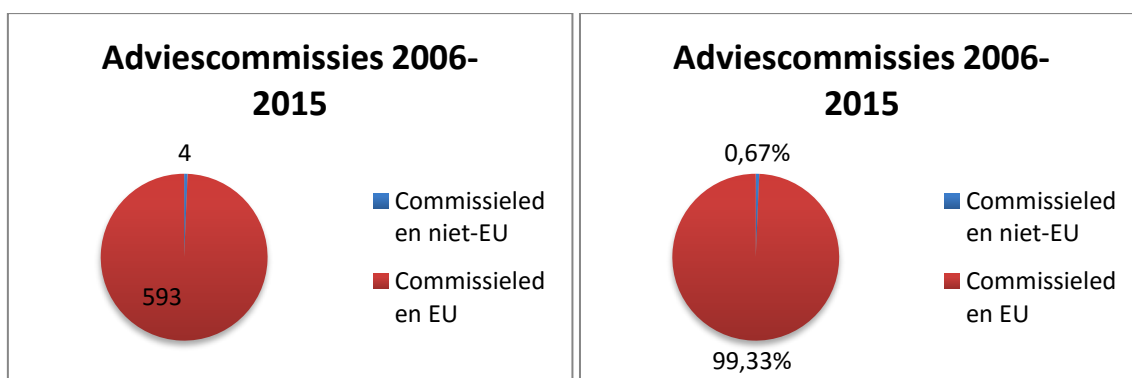
- ❖ proza;
- ❖ poëzie en essay;
- ❖ theater;
- ❖ kinder- en jeugdliteratuur[/illustratie];
- ❖ strips;
- ❖ tijdschriften;
- ❖ verenigingen, manifestaties en focuspunten;
- ❖ vertalingen in het Nederlands;
- ❖ stimuleringsbeurzen literaire auteurs/oeuvres;
- ❖ stimuleringsubsidies literaire vertalers;
- ❖ projectbeurzen literaire biografieën;
- ❖ beroepscommissie;
- ❖ projectbeurzen culturele biografieën;
- ❖ E-literatuur;
- ❖ auteurslezingen;

¹⁸ Bron: jaarverslagen VFL.

- ❖ letteren en samenleving;
- ❖ non-fictie.

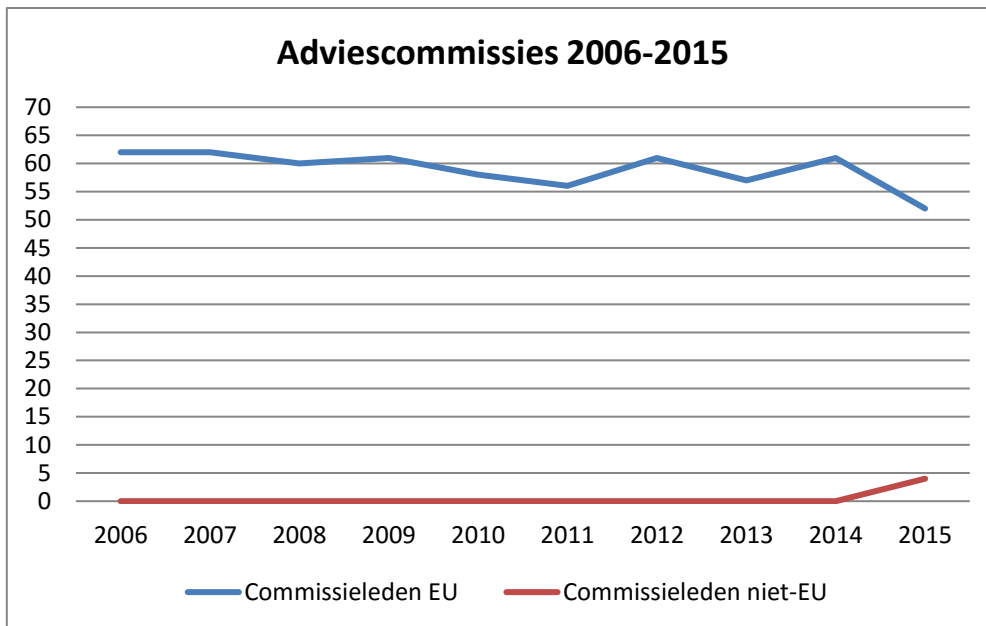
Niet al deze commissies waren ieder jaar actief, sommige adviescommissies werden later opgevolgd door anderen. Aangezien we de gegevens van de jaren 2006 tot en met 2015 willen weergeven, hebben we ervoor gekozen alle adviescommissies die deze periode beslaat in kaart te brengen, met inbegrip van de beroepscommissie en de gemeenschappelijke adviescommissies. Deze laatste stonden in het verleden in voor cofinanciering met het Nederlands Fonds voor de Letteren.

Wanneer we vervolgens de absolute cijfers bekijken voor de periode 2006-2015 merken we op dat uit een totaal van 597 adviescommissieleden vier personen diverse roots bezitten. Gedurende de periode 2006-2015 was geen enkele van deze personen voorzitter, wat maakt dat er geen vertegenwoordiging van personen met niet-westerse roots binnen het Beslissingscollege is geweest. In procentuele waarde gaat het binnen de adviescommissies om een vertegenwoordiging van minder dan 1%.

Figuren 9 en 10: absolute en relatieve cijfers adviescommissieleden VFL 2006-2015

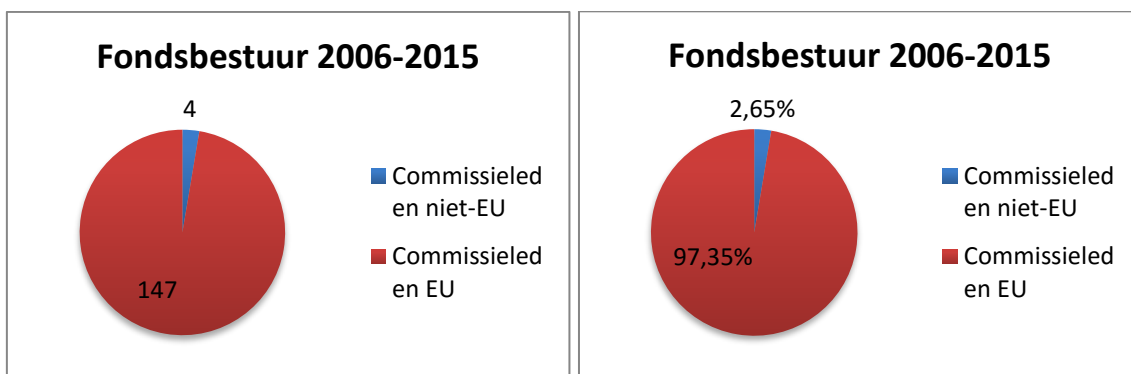
Volgende grafiek biedt eveneens een weergave van de absolute waarden, maar toont tevens de evolutie doorheen de jaren. Hieruit maken we op dat pas sinds 2015 commissieleden van niet-westerse origine binnen de adviescommissies van het VFL zetelen. Drie hiervan zetelen binnen de commissie 'Letteren en samenleving' die ook pas sinds dat jaar in leven werd geroepen.

Figuur 11: evolutionele weergave absolute cijfers adviescommissieleden VFL 2006-2015

Vervolgens hebben we ook het cijfermateriaal voor het Fondsbestuur bekeken. Het Fondsbestuur sluit de beheersovereenkomst met de Vlaamse regering af, schrijft het meerjarenplan en het jaarlijkse actieplan met een begroting en legt het jaarverslag en de jaarrekening bij de Vlaamse Regering en het Vlaamse Parlement neer. Het Fondsbestuur benoemt ook de directeur en de personeelsleden van het VFL alsook de leden van het Beslissingscollege, de Beroepscommissie en de Adviescommissies.¹⁹

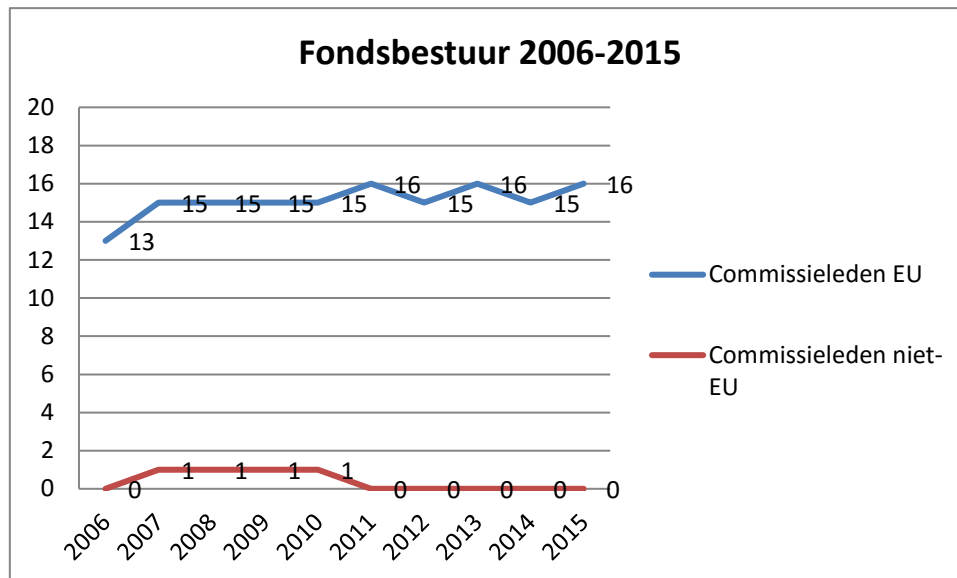
Binnen de periode 2006-2015 ligt de vertegenwoordiging binnen het Fondsbestuur op vier leden van de 151. Dit komt neer op bijna 3% van het totaal.

Figuren 12 en 13: absolute en relatieve cijfers commissieleden Fondsbestuur VFL 2006-2015

¹⁹ Bron: jaarverslagen VFL.

Wanneer we de gegevens echter nader bekijken, merken we dat het hier gaat om Rachida Lamrabet die van 2007 tot en met 2010 in het Fondsbetuur zetelde. Deze vertegenwoordiging betreft dus slechts één persoon. Leden van het Fondsbetuur kunnen maximum acht opeenvolgende jaren actief blijven.

Figuur 14: evolutionele weergave absolute cijfers commissieleden Fondsbetuur VFL 2006-2015

Ten slotte hebben we ook gekeken naar de samenstelling van het Dagelijks Bestuur: deze commissieleden volgen de actiepunten op van de vergaderingen van het Fondsbetuur en bereiden de volgende vergaderingen voor. Het Dagelijks Bestuur is voor het Fondssecretariaat een eerste klankbord voor nieuwe pistes en gevoelige dossiers, een tussenstation voor langlopende projecten en een vertrekbasis voor nieuwe ontwikkelingen. De dagelijkse uitvoering van het personeelsbeleid is een vast agendapunt.²⁰ Binnen het Dagelijks Bestuur zetelden voor de periode 2006-2015 geen personen van niet-westerse origine. Grafieken en diagrammen die dit cijfermateriaal weergeven schijnen ons aldus irrelevant.

Anno 2016 gaat het binnen de adviescommissies over een vertegenwoordiging van in totaal zes commissieleden van niet-westerse origine in drie - van de in totaal elf - adviescommissies waar het VFL beroep op doet voor adviezen die leiden tot subsidiebeslissingen. Geen enkele hiervan is voorzitter, waardoor er geen vertegenwoordiging is binnen het Beslissingscollege. Ook in het Fondsbetuur en Dagelijks Bestuur zetelen er vandaag geen leden van niet-westerse origine.

²⁰ Bron: jaarverslagen VFL.

3.1.4 Algemene conclusie werk- en stimuleringsbeurzen

Wanneer we de besproken gegevens nader bekijken, stellen we allereerst vast dat de aanvraagpercentages voor stimuleringsbeurzen hoger liggen dan deze voor werkbeurzen, namelijk 4,42% in verhouding tot 0,79%²¹. Dit relatief grote verschil kan verklaard worden door het feit dat men voor de aanvraag van een stimuleringsbeurs slechts één publicatie dient te hebben uitgebracht bij een professionele uitgeverij. Zowel werk- als stimuleringsbeurzen schijnen wel representatief te worden toegekend, met percentages van 3,13% en 0,81%.

Aangezien de cijfers voor aanvragen van beurzen over het algemeen op een significante ondervetegenwoordiging duiden in verhouding tot de percentages voor Vlaamse autochtone schrijvers, stellen we als hypothese dat zich hier een mogelijke toetredingsdrempel situeert voor personen met diverse roots. Hierover zullen we gedurende de diepte-interviews mensen uit de sector bevragen.

Ook binnen de beslissingsstructuren ligt de vertegenwoordiging relatief laag, al merken we hier een positieve evolutie voor de adviescommissies sinds het jaar 2014. Hierbij dient wel de opmerking gemaakt te worden dat de vertegenwoordiging nog steeds vrij geconcentreerd is binnen bepaalde commissies.

3.2 Literaire prijzen

Om een algemener kader te schetsen van de vertegenwoordiging van schrijvers met andere roots binnen de Vlaamse literatuursector is het noodzakelijk dat we, naast op de beurzen toegekend door het VFL, ook een blik werpen op een bredere maatschappelijke context. Om die reden hebben we ervoor gekozen om de cijfergegevens van enkele belangrijke literaire prijzen in kaart te brengen, waarbij werd gekeken naar zowel genomineerden als prijswinnaars over een tijdspanne van de voorbije tien jaar. Daarnaast werd eveneens de samenstelling van de jury's in aanmerking genomen.

²¹ Het percentage voor aanvragen van stripwerkbeurzen ligt niet zo veel hoger dan deze voor gewone werkbeurzen, met 1,50%.

Er zijn verschillende soorten literaire prijzen. We zullen aldus nagaan of er bepaalde genres zijn waarbinnen auteurs met een niet-westerse achtergrond opvallend meer vertegenwoordigd worden. Om het overzicht te bewaren maken we een onderscheid tussen:

- ❖ proza;
- ❖ theater en poëzie;
- ❖ jeugdliteratuur.

Het samen plaatsen van theater en poëzie is een arbitraire keuze die puur berust op praktische redenen: we willen het geheel op een zo overzichtelijk mogelijke manier kunnen weergeven en wegens de veelheid aan opdelingen die we momenteel reeds hanteren, trachten we hier een inperking te maken. In het concluderend deel dat volgt zullen de genres wel apart behandeld worden.

De moeilijkheid ligt erin dat sommige prijzen, bijvoorbeeld de Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap (literatuur), diverse disciplines binnen de literatuur bestrijken. Zulke prijzen zullen we dan ook meermaals behandelen, telkens onder de specifieke literaire tak waarop zij van toepassing zijn. Omdat dit onderzoek reeds een ruime gegevensspanne beslaat, werden niet alle bestaande Vlaamse literaire prijzen opgenomen, maar werd er een selectie gemaakt waarbij voor de onderdelen 'proza' en 'jeugdliteratuur' vijf prijzen werden behandeld en voor het gedeelte 'poëzie en theater' vier prijzen onder de loep werden genomen. Voor vervolgonderzoek zou het mogelijk interessant kunnen zijn om eveneens prijzen te behandelen die specifiek richten op auteurs van stripboeken of illustratoren.²²

Voor literaire prijzen kan dezelfde opmerking gemaakt worden die we ook bij de toekenning van beurzen door het Fonds meenamen: onder de genomineerden en prijswinnaars zijn ook soms Nederlandse auteurs aanwezig. We hebben besloten hiermee niet zozeer rekening te houden bij het in kaart brengen van de gegevens, aangezien het hier prijzen betreft die binnen de Vlaamse literaire sector passen.

²² Zoals bijvoorbeeld het Zilveren Penseel, de Boekenpauw of de Plastieken Plunk.

3.2.1 Proza

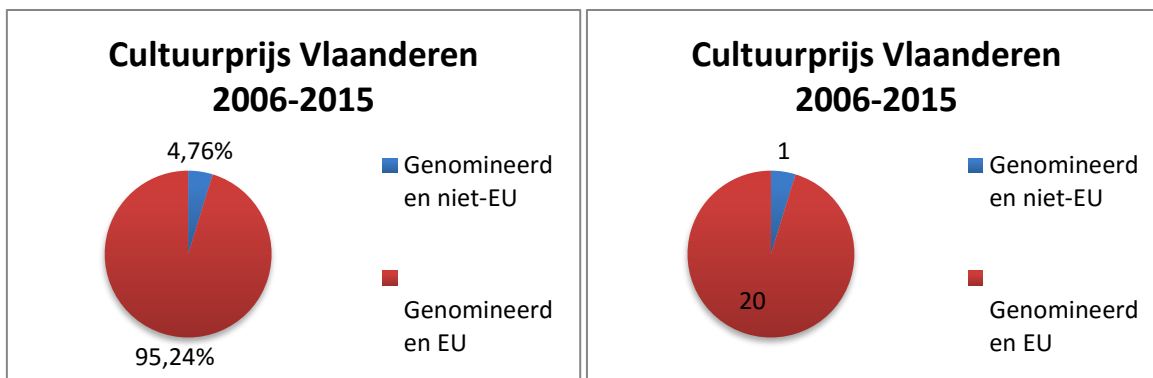
3.2.1.1 Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap: luik proza en essay

De Cultuurprijzen van de Vlaamse Gemeenschap, ook wel 'Cultuurprijzen Vlaanderen' genoemd, worden naar traditie ieder jaar uitgereikt door de Vlaamse Gemeenschap. Het betreft verschillende prijzen die niet elk jaar binnen dezelfde culturele disciplines worden uitgereikt. De Vlaamse Gemeenschap wil hiermee een erkenning geven aan cultureel werk door dit een kwaliteitslabel toe te kennen. Op die manier wil men bij de Vlaamse bevolking het culturele bewustzijn aanscherpen.

Op voorzet van een jury van deskundigen lauwert de Vlaamse minister van Cultuur een persoon of organisatie die het voorbije jaar een opmerkelijke bijdrage heeft geleverd aan het cultuurlandschap in Vlaanderen. De Cultuurprijzen Vlaanderen maken de laureaat bekend op een belangrijk evenement van de sector, waar zowel de sector zelf als de winnaar aandacht en waardering krijgen. Aan een Cultuurprijs is vandaag het bedrag van 10.000 euro verbonden. Voor de Vlaamse Cultuurprijs voor 'Algemene Culturele Verdienste' reserveert de Vlaamse overheid 20.000 euro. Elke laureaat ontvangt, sinds de Cultuurprijzen Vlaanderen 2011-2012, ook het bronzen beeldje 'La Ultima Isla' dat werd ontworpen door Philip Aguirre.²³ Vanaf het jaar 2010 werken de Cultuurprijzen Vlaanderen niet meer met genomineerden; er wordt vanaf dit jaar enkel nog een laureaat kenbaar gemaakt.

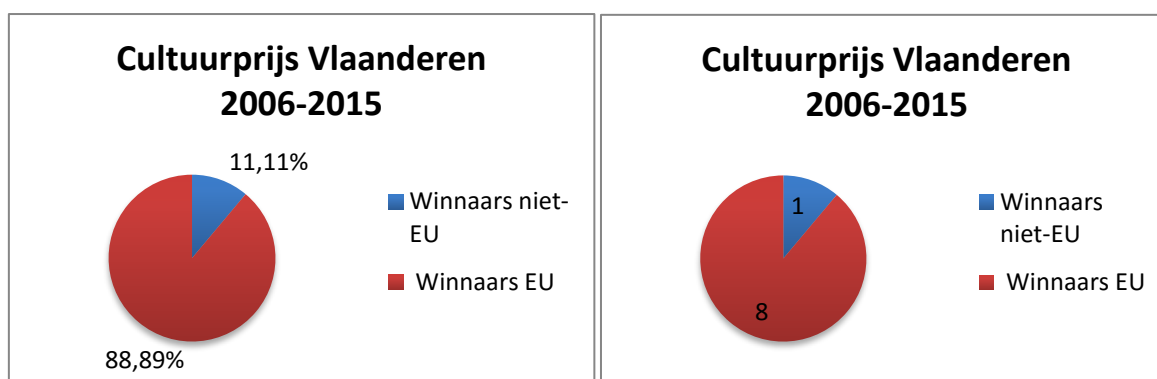
Voor het luik proza en essay werd de Cultuurprijs uitgereikt in de jaren 2006, 2008, 2009, 2011 en 2012. We hebben hierbij eveneens de gegevens voor de categorie 'vertalingen' opgenomen. Uit de cijfergegevens blijkt dat in 2008 de prijs voor deze laatste categorie werd uitgereikt aan Ina Rilke, die werd geboren in Mozambique. Voor de andere rubrieken van de Cultuurprijs Vlaanderen die onder dit luik gecategoriseerd worden, vinden we verder geen genomineerden noch prijswinnaars met niet-westerse achtergrond terug. In absolute cijfers kunnen we voor de vijf betreffende jaren spreken over 21 genomineerden waarvan dus één persoon met niet-westerse roots; dit komt neer op bijna 5% van het totaal.

²³ Bron: <https://cjsm.be/cultuur/cultuurprijzen-vlaanderen/over-de-cultuurprijzen-vlaanderen>.

Figuren 15 en 16: absolute en relatieve cijfers genomineerden Cultuurprijs Vlaanderen proza en essay 2006-2015

Aangezien er voor sommige jaren meerdere prijzen werden uitgereikt die onder het luik 'proza en essay' vallen, bekomen we een totaal van negen winnaars over de vijf betreffende jaren. Zoals reeds gesteld was hier één persoon bij van diverse origine, wat ons een percentage oplevert van ongeveer 11% in verhouding tot het totaal.

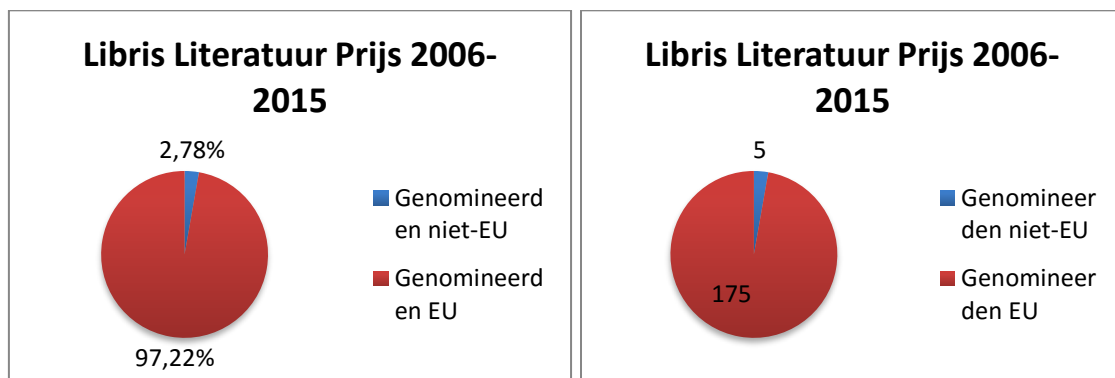
Figuren 17 en 18: absolute en relatieve cijfers winnaars Cultuurprijs Vlaanderen proza en essay 2006-2015

Gezien het slechts één persoon betreft schijnt het ons verder niet relevant voor deze gegevens een evolutiegrafiek op te stellen. De Cultuurprijzen Vlaanderen worden, zoals reeds gesteld, uitgereikt door "een jury van deskundigen". Exactere gegevens in verband met de jurysamenstelling konden ons jammer genoeg niet ter beschikking worden gesteld. Vandaar dat we geen cijfermateriaal omtrent de vertegenwoordiging binnen de jury's voor deze prijs in kaart kunnen brengen.

3.2.1.2 Libris Literatuur Prijs

De Libris Literatuur Prijs werd 25 jaar geleden opgesteld naar het model van de Booker Prize, een prijs die ieder jaar uitgereikt wordt aan een boek geschreven door een inwoner van het Brits Gemenebest of Ierland. Bij de Nederlandse equivalent wordt de prijs toegekend aan de beste oorspronkelijke Nederlandstalige roman van het afgelopen jaar. Er worden achttien titels geselecteerd voor de longlist, waarvan vervolgens zes schrijvers de shortlist halen om zo kans te maken op een bedrag van 50.000 euro; aan een nominatie is tevens de geldprijs van 2500 euro verbonden. De jury, die in het voorjaar wordt geïnstalleerd, heeft gedurende een jaar de tijd om de ingezonden boeken - ongeveer zo'n 160 - te lezen en hierover een oordeel uit te spreken.²⁴

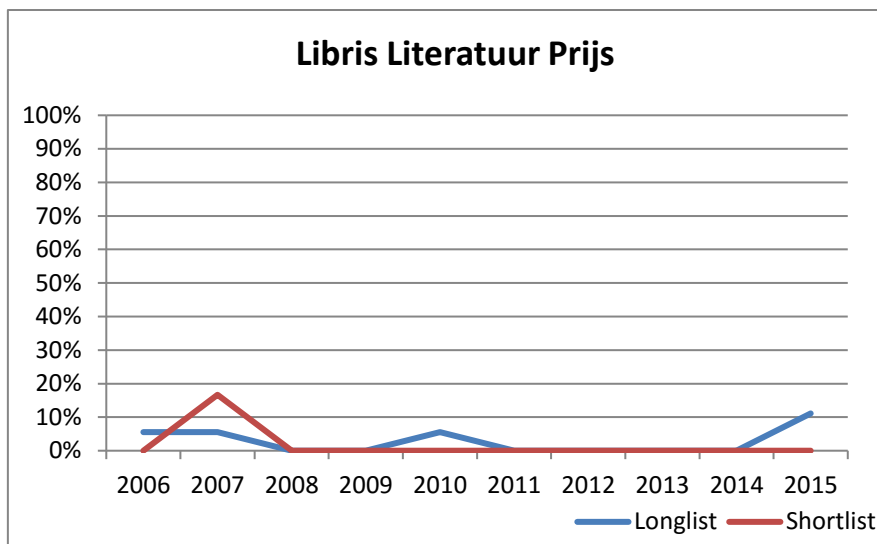
Als we de lijsten met genomineerden bekijken voor de periode 2006-2015, bekommen we een percentage van bijna 3% van het totale aantal genomineerden. Qua absolute cijfers gaat het dan om vijf personen op een totaal van 180.

Figuren 19 en 20: absolute en relatieve cijfers genomineerden Libris Literatuur Prijs 2006-2015

Wanneer we de procentuele evolutie nagaan van genomineerden met niet-westerse roots gedurende deze periode, merken we dat de percentages overall onder de 20% liggen en voor het merendeel van de jaren de 0% niet overstijgen. In 2007 vinden we een schijnbare piek terug met een stijging tot 16,7% op de shortlist en 5,6% op de longlist. Qua absolute aantallen gaat het hier om een totaal van één genomineerde; dit is tevens het enige jaar dat een genomineerde met diverse roots de shortlist van deze prijs haalde.

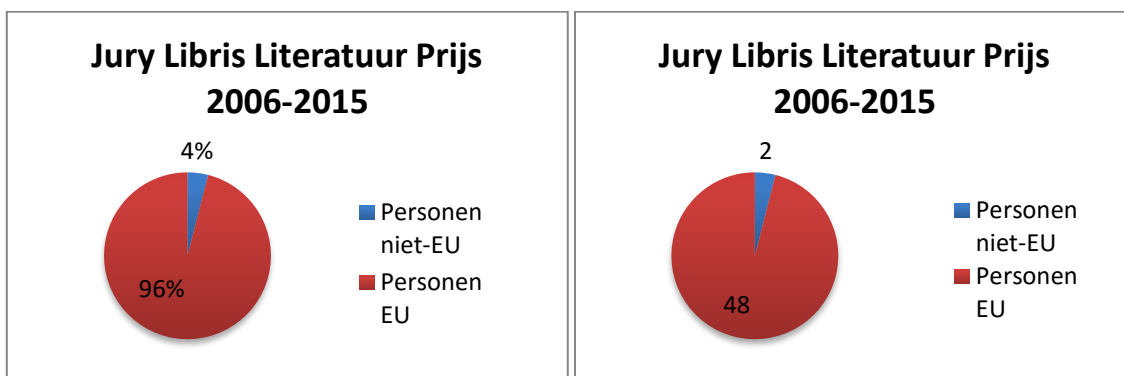
²⁴ Bron: http://www.librisprijs.nl/over_ons.

Figuur 21: evolutionele weergave percentages genomineerden Libris Literatuur Prijs 2006-2015

Het aantal winnaars met niet-westerse roots ligt voor de Libris Literatuur Prijs in de periode 2006-2015 op 0%.

Over de jury van de Libris Literatuur Prijs stelt men dat deze "volstrekt onafhankelijk [is] en [...] via een zorgvuldige procedure door het bestuur van de eveneens onafhankelijke stichting Literatuur Prijs samengesteld" (Libris Literatuur Prijs, 2016). De juryleden dienen auteur, criticus of literatuurwetenschapper te zijn en er moet ook steeds minstens één Vlaming in deze jury zetelen. De voorzitter is een bekend persoon die actief is in de politiek, het bedrijfsleven of de culturele sector - een maatschappelijke tak buiten de literatuur.²⁵ Wanneer we een blik werpen op de juryleden die voor deze prijs geselecteerd werden doorheen de voorbije tien jaar, stellen we een percentage vast van exact 4%.

Figuren 22 en 23: absolute en relatieve cijfers juryleden Libris Literatuur Prijs 2006-2015

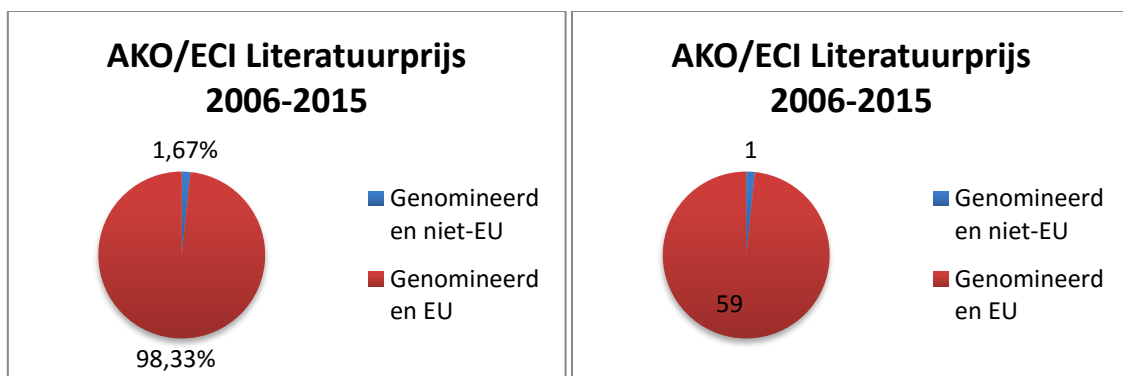
²⁵ Bron: http://www.librisliteratuurprijs.nl/hoe_werkt_de_jury.

Concreet gaat het dan over twee personen op een totaal van vijftig. De vertegenwoordiging van personen met diverse roots ligt bij deze prijs aldus gemiddeld hoger voor juryleden dan voor genomineerden.

3.2.1.3 AKO Literatuurprijs/ECI Literatuurprijs

De ECI Literatuurprijs, tot 2014 uitgereikt onder de naam 'AKO Literatuurprijs', is een bekroning voor het beste Nederlandstalige boek. Deze prijs, ingesteld sinds 1987, wordt jaarlijks uitgereikt door een jury van beroepsrecensenten uit Nederland en Vlaanderen aan boeken verschenen tussen 1 juli van het jaar waarin de prijs wordt uitgereikt en 1 juli van het voorgaande jaar. Aan de prijs is een bedrag van 50.000 euro verbonden.²⁶

Net als bij de Libris Literatuur Prijs bekijken we allereerst het vertegenwoordigingspercentage van personen met diverse roots binnen de lijst van genomineerden. Dit levert ons voor deze prijs een percentage op van bijna 2%. In absolute aantallen gaat het hier over één persoon op een totaal van zestig, zijnde de Uruguayaans-Nederlandse schrijfster Carolina Trujillo in het jaar 2009.

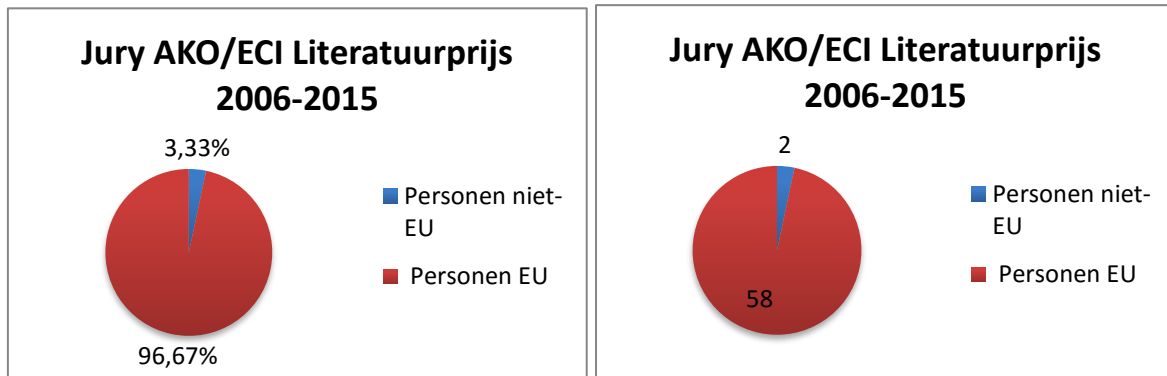

Figuren 24 en 25: absolute en relatieve cijfers genomineerden ECI Literatuurprijs 2006-2015

Aangezien we enkel in het jaar 2009 een auteur met niet-westerse roots terugvinden, is het voor deze prijs niet noodzakelijk een grafiek met procentuele evolutie toe te voegen om het aantal genomineerden met een diverse achtergrond per jaar weer te geven. Qua prijswinnaars ligt het percentage over de voorbije tien jaar, net als bij de Libris Literatuur Prijs, op 0%.

²⁶ Bron: <http://www.eciliteratuurprijs.nl/>.

Wanneer we vervolgens naar de samenstelling van de jury's kijken, merken we voor de ECI Literatuurprijs een percentage op van iets meer dan 3%. Ook voor deze prijs schijnt de vertegenwoordiging van personen met andere roots binnen de jury's aldus hoger te liggen in verhouding tot de genomineerden.

Figuren 26 en 27: absolute en relatieve cijfers juryleden ECI Literatuurprijs 2006-2015

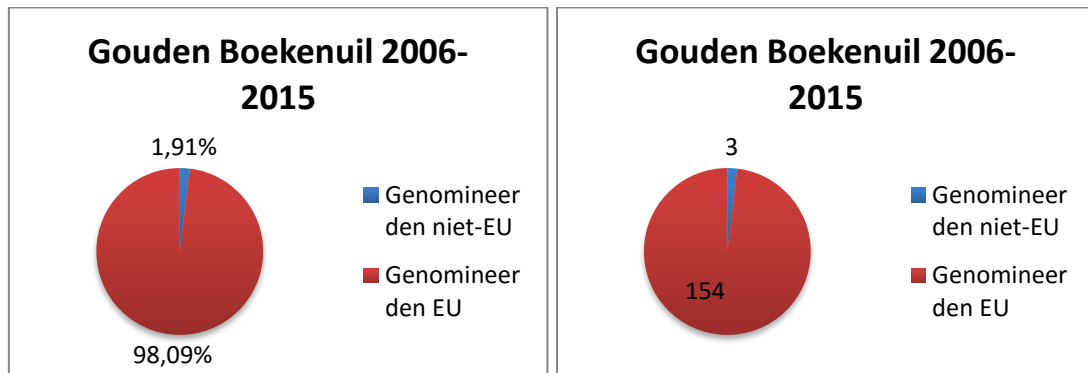
Voor bovenstaande gegevens betreft het echter twee maal dezelfde persoon, zijnde Sylvia Dornseiffer, die een plaats in de jury bekleedde in de opeenvolgende jaren 2009 en 2010. Aangezien Dornseiffer deels Indische roots heeft, werd zij in de geanalyseerde gegevens opgenomen.

3.2.1.4 Gouden Boekenuil: luik volwassenenliteratuur

De Gouden Boekenuil is een Vlaamse literatuurprijs die sinds 1995 wordt uitgereikt aan oorspronkelijk Nederlandstalig literair werk. De prijs is een geldbedrag van 25.000 euro en een kunstwerk van Philip Aguirre; voor iedere genomineerde is eveneens het bedrag van 1000 euro gereserveerd. Daarnaast wordt de prijs gezien als een waardevolle literaire erkenning die kan zorgen voor een bepaalde naamsbekendheid voor de bekroonde auteur. Tot 2010 werd de prijs 'Gouden Uil' genoemd en vanaf het jaar 2016 kreeg deze opnieuw een nieuwe naam, namelijk 'Fintro Literatuurprijs'.²⁷ Gezien het feit dat er geen gegevens met betrekking tot dit laatste jaar in deze studie werden opgenomen, spreken we hier over 'Gouden Boekenuil'. De Gouden Boekenuil reikt eveneens een aparte prijs uit voor jeugdliteratuur, waarvoor de cijfers verderop opgenomen zullen worden.

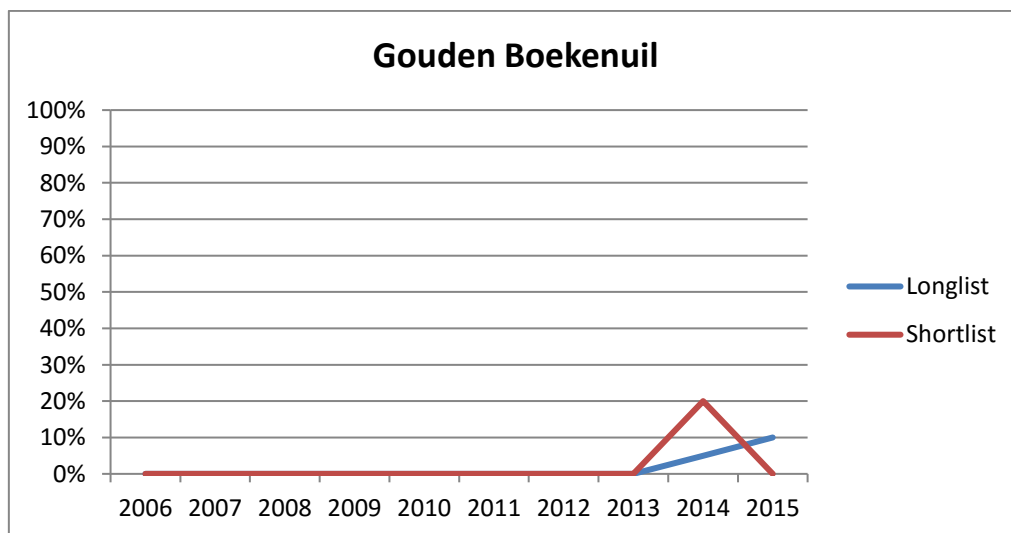
²⁷ Bron: <http://www.2015.goudenboekenuil.be/gouden-wat>.

Als we een blik werpen op het aantal genomineerden voor deze prijs binnen het luik van de volwassenenliteratuur bekomen we een percentage van bijna 2% voor auteurs met niet-westerse roots. In absolute aantallen gaat het dan over drie personen van de 157 genomineerden.

Figuren 28 en 29: absolute en relatieve cijfers genomineerden
Gouden Boekenuil volwassenenliteratuur 2006-2015

Wanneer we een evolutiegrafiek voor long- en shortlist in beeld brengen, merken we dat er voor deze prijs geen vertegenwoordiging is geweest van personen van niet-westerse origine tot het jaar 2014. In dit jaar werd er één persoon genomineerd, die eveneens de shortlist haalde. Voor 2015 vinden we de andere twee genomineerden van diverse origine terug, dewelke enkel voor de longlist werden geselecteerd. We kunnen dus spreken van een opwaartse evolutie, maar aangezien het hier slechts twee jaren betreft, kan deze toevallig zijn.

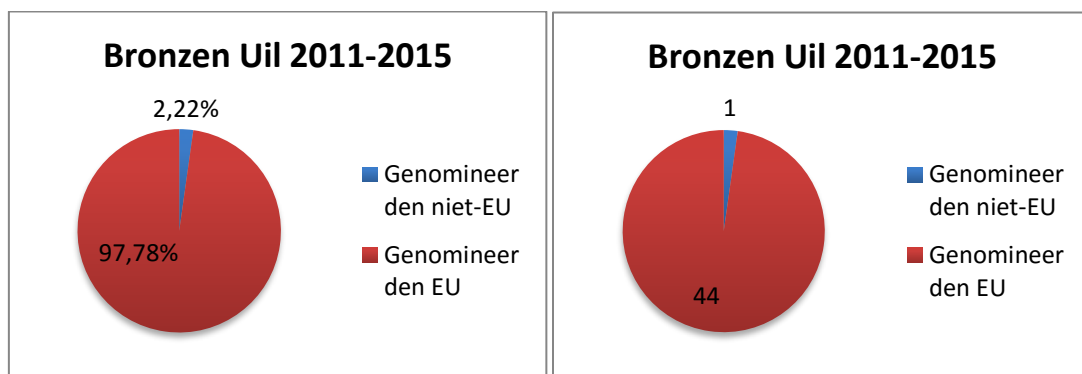
Figuur 30: evolutionele weergave percentages genomineerden
Gouden Boekenuil volwassenenliteratuur 2006-2015

De Gouden Boekenuil kenden geen winnaars met niet-westerse roots voor de periode 2006-2015. Ook binnen de jury's vinden we een percentage terug van 0% over de periode van de voorbije tien jaar²⁸.

3.2.1.5 Bronzen Uil

De Bronzen Uil is een debuutprijs die in 2011 werd ingevoerd naar aanleiding van het nieuwe jaarlijkse literaire festival Het Betere Boek. Het betreft een geldbedrag van 5000 euro alsook een bronzen beeld. Deze prijs is bedoeld voor het beste Nederlandstalige debuut van het voorbije jaar in de categorie proza. De genomineerden worden tevens voorgesteld op het festival Het Betere Boek.²⁹

Op een totaal aantal genomineerden van 45 personen over de vijf in beschouwing genomen jaren vinden we één schrijver terug van niet-westerse origine. Het gaat dan over een percentage van iets meer dan 2% in verhouding tot het totaal.

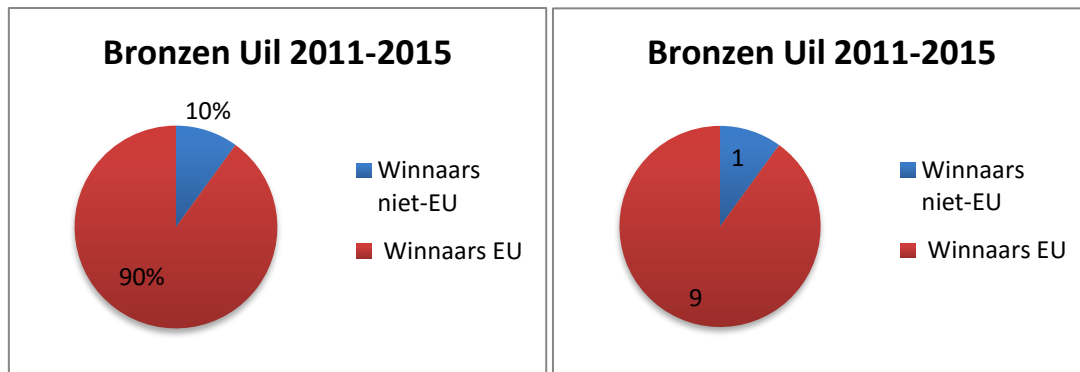
Figuren 31 en 32: absolute en relatieve cijfers genomineerden Bronzen Uil 2011-2015

Een grafiek om de evolutie weer te geven schijnt ons in dit geval overbodig, aangezien er slechts één persoon werd genomineerd.

Voor de Bronzen Uil worden er ieder jaar twee winnaars aangeduid: één prijs wordt door een aangestelde jury uitgereikt, de andere betreft een publieksprijs. Waar er één genomineerde is met niet-westerse roots, is dit ook meteen de winnaar van de publieksprijs, namelijk Murat Isik in het jaar 2012. Op een totaal van tien winnaars betreft het dan een percentage van exact 10%.

²⁸ Dit is uiteraard met exclusie van de 100-koppige lezersjury die eveneens ieder jaar een laureaat mag uitkiezen. De winnaar van de prijs van de lezersjury ontvangt 2500 euro.

²⁹ Bron: <http://www.hetbetereboek.be/de-bronzen-uil/de-bronzen-uil-2016>.

Figuren 33 en 34: absolute en relatieve cijfers winnaars Bronzen Uil 2011-2015

Voor de vakjury van de Bronzen Uil over de periode 2011-2015 bekommen we een percentage van 0%. Het is dan ook niet nodig hier verdere diagrammen voor in kaart te brengen.

3.2.2 Poëzie en theater

3.2.2.1 Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap: luik poëzie en theater

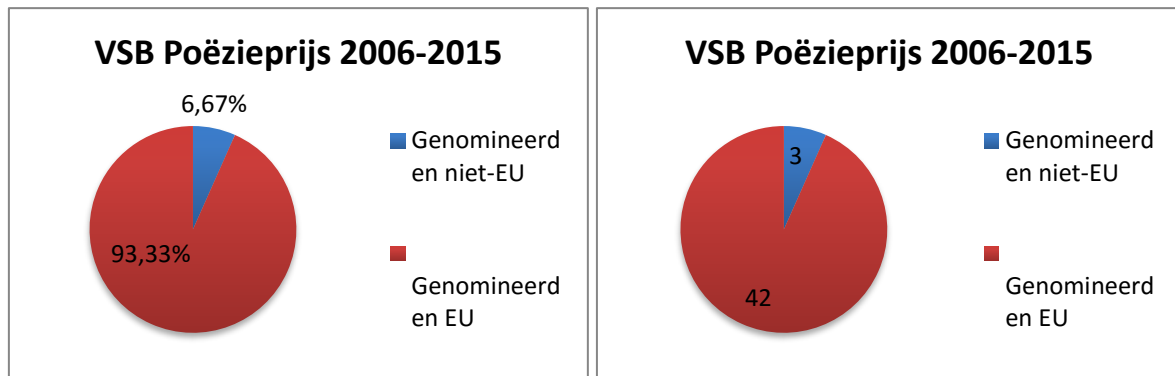
Voor een inleiding op de Cultuurprijzen van de Vlaamse Gemeenschap, verwijzen we terug naar het gedeelte 'proza'. Voor het luik poëzie en het luik theater werden Cultuurprijzen uitgereikt in de jaren 2006, 2007, 2009 en 2010. Geen van de genomineerden noch prijswinnaars was een persoon met niet-westerse roots. Dit maakt dat we een vertegenwoordiging bekommen van 0%. De vertegenwoordiging binnen de jury's is ons, zoals reeds gesteld, onbekend.

3.2.2.2 VSB Poëzieprijs

De VSB Poëzieprijs, voor het eerst toegekend in 1994, wordt jaarlijks uitgereikt aan de beste Nederlandstalige dichtbundel van het voorgaande jaar. De winnaar ontvangt een geldbedrag van 25.000 euro en een glaskunstwerk van Maria Roosen. Dichtbundels kunnen doorheen de loop van het hele jaar worden ingezonden.³⁰ Voor deze prijs stonden ons enkele lijsten met inzendingen ter beschikking, namelijk van de jaren 2011 tot en met 2015. Binnen dit onderzoek hebben we enkel de cijfergegevens met betrekking tot genomineerden en prijswinnaars bekeken, maar de lijsten met inzendingen zullen ook worden opgenomen in onze aparte bijlage met cijfermateriaal, zodat deze eventueel geconsulteerd kunnen worden.

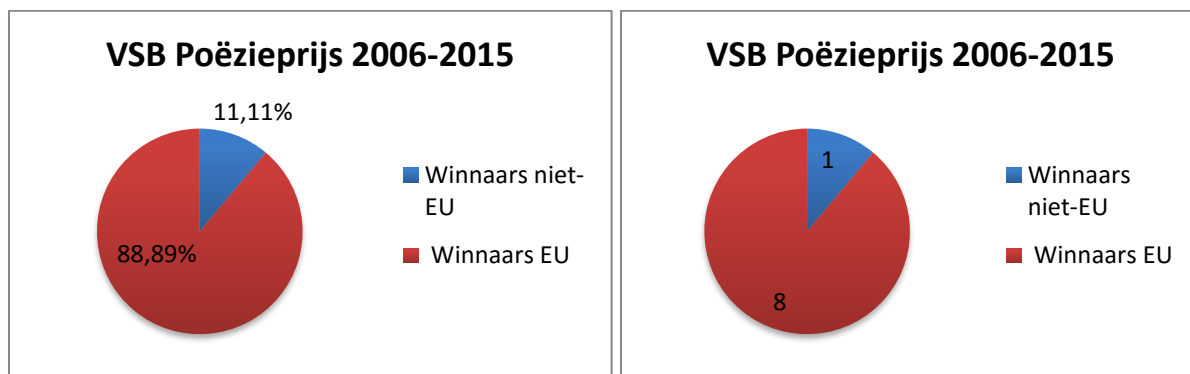
³⁰ Bron: <http://www.vsbpoezieprijs.nl/poezieprijs#75>.

Voor de VSB Poëzieprijs worden er vijf personen genomineerd per jaar. Voor het jaar 2010 werd er geen prijs uitgereikt, wat ons op een totaal van 45 genomineerden brengt over de periode 2006-2015. Hieronder waren drie personen aanwezig van multiculturele origine, wat gelijk staat aan een percentage van bijna 7% in verhouding tot het totaal.

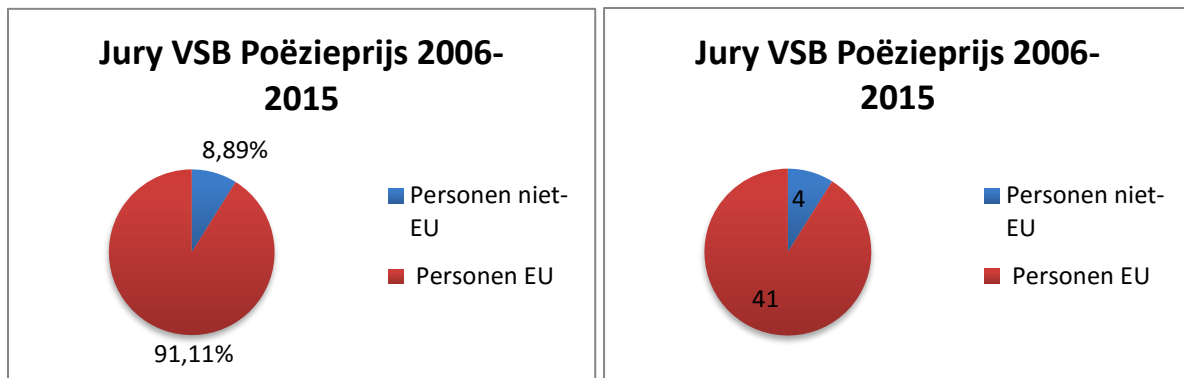
Figuren 35 en 36: absolute en relatieve cijfers genomineerden VSB Poëzieprijs 2006-2015

Tevens was er één winnaar van niet-westerse afkomst in het jaar 2014, zijnde Antoine de Kom, een dichter van Surinaamse afkomst. Dit brengt ons op een percentage van ongeveer 11% tegenover het totaal binnen de periode 2006-2015.

Figuren 37 en 38: absolute en relatieve cijfers winnaars VSB Poëzieprijs 2006-2015

Binnen de samenstelling van de jury's ten slotte hadden vier van de in totaal 45 juryleden een diverse achtergrond. Dit brengt ons tot een percentage van bijna 9%.

Figuren 39 en 40: absolute en relatieve cijfers juryleden VSB Poëzieprijs 2006-2015

Voor deze prijs liggen winnaarspercentage en vertegenwoordiging binnen de jury's dicht bij elkaar over de geanalyseerde tijdspanne; het percentage van genomineerden ligt iets lager, maar niet bijzonder veel.

3.2.2.3 Herman de Coninckprijs

De Herman de Coninckprijs is een Vlaamse poëzieprijs, ter nagedachtenis van Herman de Coninck, die sinds 2007 jaarlijks op Gedichtendag uitgereikt wordt. Deze prijs gaat uit van Boek.be, met sponsoring van de provincie Antwerpen. De winnaar ontvangt een geldprijs van 6000 euro. Daarnaast worden ook een prijs voor beste debuut en beste gedicht uitgereikt. Aan de prijs voor beste debuut is sinds 2008 een bedrag van 1000 euro verbonden. Het beste gedicht wordt online gekozen door het publiek van Radio 1, Canvas en De Standaard; uit elk van de genomineerde dichtbundels maakt één gedicht kans. Dit gedicht komt op de Gedichtendagposter te staan die je op Gedichtendag gratis in de deelnemende boekhandels ontvangt.³¹

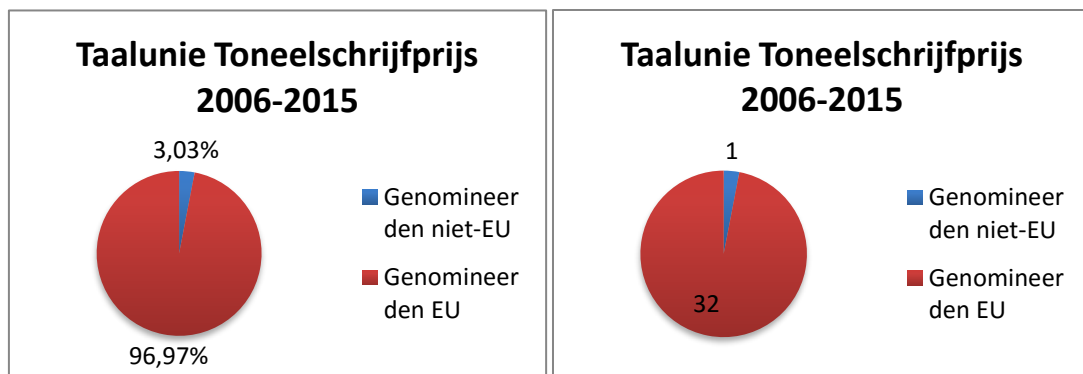
Er zijn geen genomineerden geweest met diverse roots voor de Herman de Coninckprijs over de voorbije tien jaar. Dit maakt dat het percentage voor winnaars eveneens op 0% ligt. Voor juryleden doen we eenzelfde vaststelling wanneer we de gegevens over deze tijdspanne bekijken. Een aparte weergave in grafieken en diagrammen heeft aldus weinig relevantie voor ons onderzoek; wel nemen we dit cijfermateriaal uiteraard mee in onze conclusie.

³¹ Bron: <http://www.boek.be/nieuws/nominaties-herman-de-coninckprijs-2016>.

3.2.2.4 Taalunie Toneelschrijfprijs

De Taalunie Toneelschrijfprijs wil een aanmoediging bieden voor Nederlandstalige toneelschrijfkunst en -opvoering. De winnaar, telkens een schrijver van een oorspronkelijk Nederlandstalig toneelstuk dat in het voorafgaande seizoen voor het eerst is opgevoerd, ontvangt een bedrag van 10.000 euro en de prijsuitreiking vindt jaarlijks plaats, afwisselend in Vlaanderen en Nederland. De Taalunie Toneelschrijfprijs wordt mede mogelijk gemaakt door Stichting Lira, Sabam en deAuteurs.³²

Over de voorbije tien jaar werd één persoon van niet-westerse origine genomineerd voor deze prijs op een totaal van 33 genomineerden. Gezien het geringe totale aantal betreft het hier een vertegenwoordiging van - iets meer dan - 3% van personen met niet-westerse roots. Een grafiek om de evolutie doorheen de jaren weer te geven dient echter niet te worden toegevoegd, omdat het hier slechts gaat om één persoon, namelijk Sadettin Kirmiziyüz die werd genomineerd in het jaar 2013.

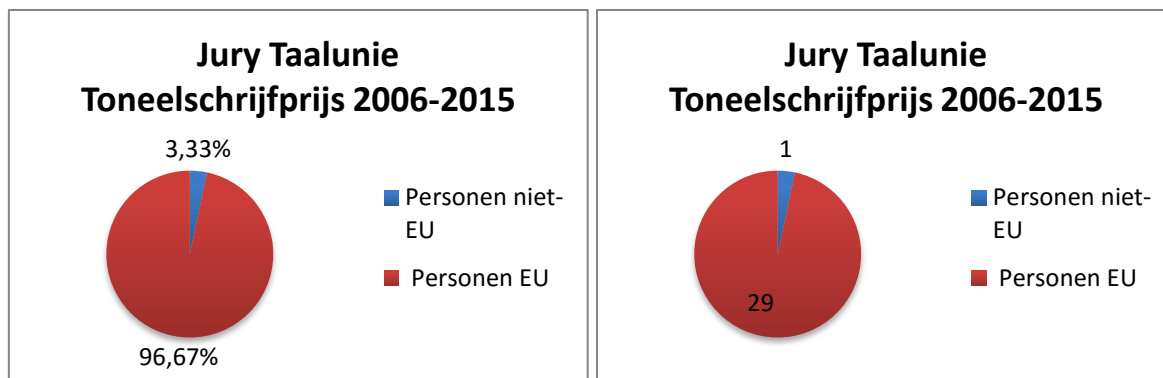

Figuren 41 en 42: absolute en relatieve cijfers genomineerden Taalunie Toneelschrijfprijs 2006-2015

Aangezien Sadettin Kirmiziyüz de prijs in dat jaar echter niet in ontvangst nam, ligt het winnaarspercentage voor de Taalunie Toneelschrijfprijs op 0% voor de geanalyseerde periode.

Wat de samenstelling van de jury's betreft voor de periode 2006-2015 vinden we op een totaal van 30 personen één jurylid terug met een diverse achtergrond, zijnde de Zwitserse Erik Whien. We kunnen hierbij de bedenking maken dat we Zwitserland normaliter zouden categoriseren als "westers land". Echter, wanneer we de vooropgestelde definitie in acht nemen, valt een Zwitserse afkomst onder "niet-westers" binnen ons onderzoek.

³² Bron: <http://taalunieversum.org/inhoud/taalunie-toneelschrijfprijs>.

Figuren 43 en 44: absolute en relatieve cijfers juryleden
Taalunie Toneelschrijfprijs 2006-2015

Dit jurylid in rekening gebracht, maakt dat we eveneens een percentage bekomen dat iets hoger ligt dan 3% voor de samenstelling van de jury's bij deze prijs.

3.2.3 Jeugdliteratuur

3.2.3.1 Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap: luik jeugdliteratuur

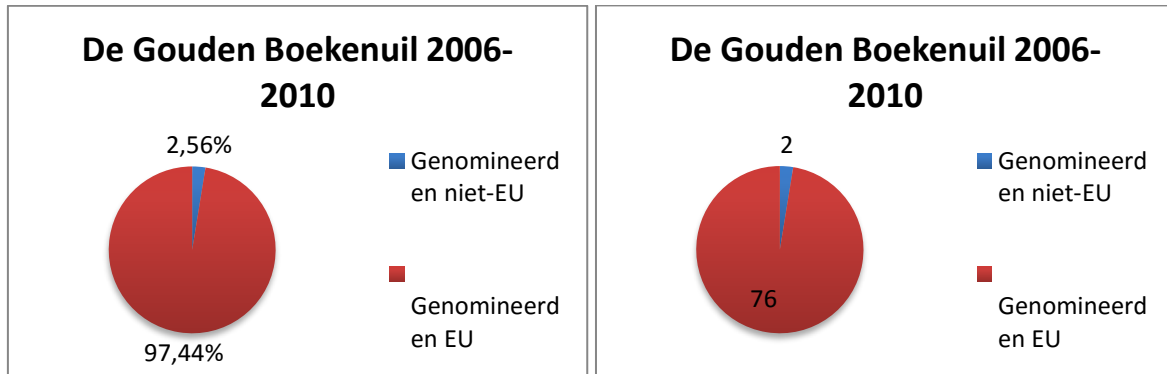
Voor een inleiding op de Cultuurprijzen van de Vlaamse Gemeenschap, verwijzen we terug naar het gedeelte 'proza'. Voor het luik jeugdliteratuur werden Cultuurprijzen uitgereikt in de jaren 2007, 2011 en 2014. Geen van de genomineerden noch prijswinnaars was een persoon met niet-westerse roots. Dit maakt dat we een vertegenwoordiging bekomen van 0%. De vertegenwoordiging binnen de jury's is ons, zoals reeds gesteld, onbekend.

3.2.3.2 Gouden Boekenuil: luik jeugdliteratuur

Voor een inleiding op de Gouden Boekenuil, verwijzen we terug naar het gedeelte 'proza'. De jeugdliteratuurprijs van de Gouden Boekenuil, op dat moment nog 'Gouden Uil' genoemd³³, werd uitgereikt tot en met het jaar 2010. In 2011 was er geen prijsuitreiking en vanaf 2012 ging deze prijs op in de Boekenleeuw en de Boekenpauw die op dit moment werden opgewaardeerd qua prijzengeld. Voor Boekenleeuw en Boekenpauw werden eveneens reeds veel gegevens verzameld, maar konden de gegevens van bepaalde jaren niet ter beschikking worden gesteld. Om die reden werden deze prijzen niet opgenomen binnen deze studie, alsook omdat we al een vrij omvangrijk kader bespreken. De verzamelde gegevens in verband met genomineerden, prijswinnaars en jury's voor beide prijzen kunnen echter wel ter beschikking worden gesteld aan personen die hiervoor interesse hebben of hier mogelijk aanvullend onderzoek naar willen verrichten.

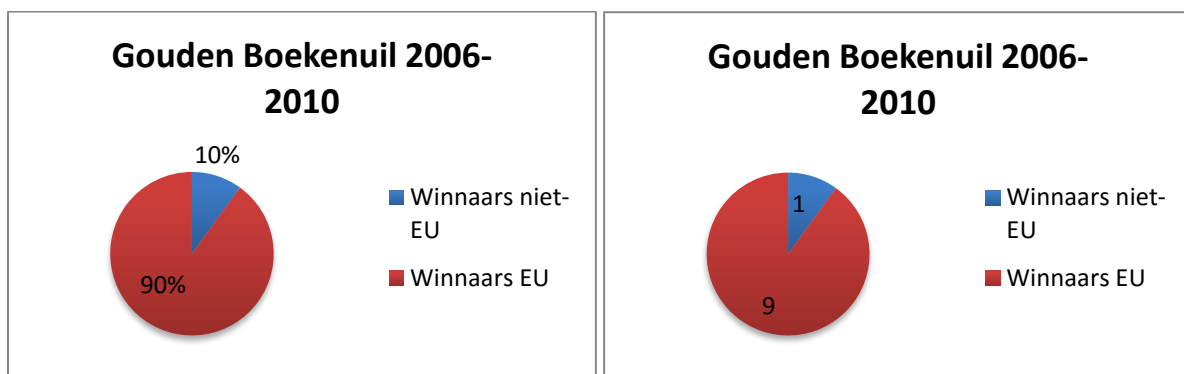
³³ Om consequent te blijven houden we het binnen deze thesis op de naam 'Gouden Boekenuil'.

Wanneer we het cijfermateriaal van de jeugdliteratuurprijs bekijken voor de periode 2006-2010, merken we een representatie op van bijna 3%. Het gaat hier om twee personen op een totaal van 78 genomineerden.

Figuren 45 en 46: absolute en relatieve cijfers genomineerden
Gouden Boekenuil jeugdliteratuur 2006-2015

In beide gevallen betreft het Thé Tjong-Khing, die werd genomineerd in de jaren 2006 en 2008 en tevens de shortlist van de jeugdliteratuurprijs haalde. In 2008 werd hij zelfs verkozen tot winnaar van deze prijs. Ook voor de jeugdliteratuurprijs werd er ieder jaar een bijkomende lezerjuryprijs uitgereikt. Op een totaal van tien winnaars was er aldus één persoon met niet-westerse roots voor deze prijs, wat een vertegenwoordiging inhoudt van exact 10%.

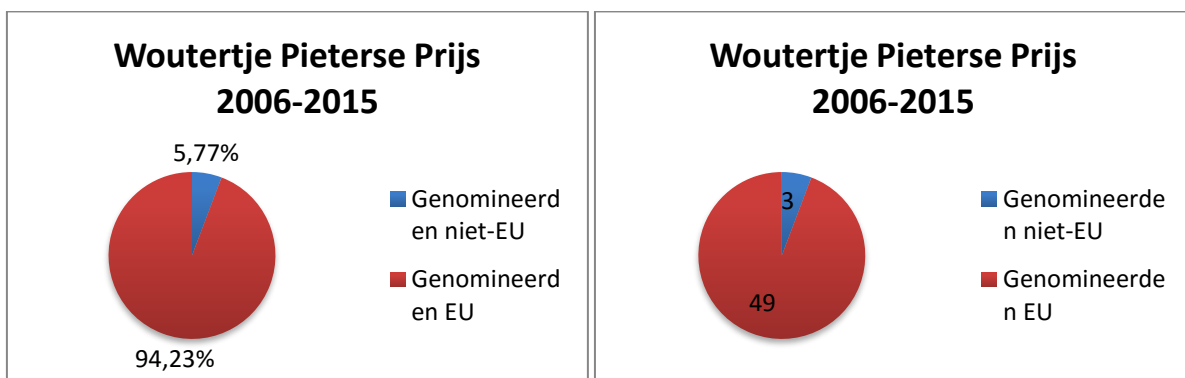
Figuren 47 en 48: absolute en relatieve cijfers winnaars
Gouden Boekenuil jeugdliteratuur 2006-2015

De vertegenwoordiging binnen de jury's bespraken we voor deze prijs reeds onder het luik 'proza'.

3.2.3.3 Woutertje Pieterse Prijs

De Woutertje Pieterse Prijs is een prijs voor het beste oorspronkelijk Nederlandstalig jeugd- of kinderboek. Deze prijs wordt jaarlijks toegekend door een vakkundige jury, maar die kan er ook voor kiezen de prijs niet uit te reiken, als de kwaliteit van de boeken die door uitgevers zijn ingezonden te wensen overlaat.³⁴ Vandaar dat ook het aantal genomineerden per jaar voor deze prijs redelijk onregelmatig is qua aantallen.

Over de periode 2006-2015 vinden we 52 genomineerden terug. Hiervan hebben drie personen een diverse achtergrond, wat neerkomt op bijna 6% van het totaal.

Figuren 49 en 50: absolute en relatieve cijfers genomineerden Woutertje Pieterse Prijs 2006-2015

Onder de winnaars van de Woutertje Pieterse Prijs bevond zich voor de geanalyseerde jaren echter niemand van multiculturele origine. Ook binnen de samenstelling van de jury's vinden we een representatie van 0% terug voor deze prijs.

3.2.3.4 Dioraphte Jongerenliteratuur Prijs

De Dioraphte Jongerenliteratuur Prijs, sinds 2016 bekend als 'Dioraphte Literatuur Prijs', wordt uitgereikt sinds het jaar 2010. Deze prijs is bedoeld voor het beste boek voor jongeren, doorgaans tussen vijftien en achttien jaar, en wordt jaarlijks toegekend aan zowel het beste Nederlandstalige boek als het beste vertaalde boek voor deze leeftijdscategorie. Daarnaast wordt eveneens nog een publieksprijs toegekend door de jongeren zelf. Het doel van de prijs is om jongerenliteratuur meer onder de aandacht te brengen. Het prijzengeld bedraagt 45.000 euro.³⁵

³⁴ Bron: <http://www.woutertjepieterseprijs.nl/WPP/Vraagenantwoord.asp>.

³⁵ Bron: <http://www.lezen.nl/dioraphte-jongerenliteratuur-prijs>.

Wanneer we de nominaties die op de shortlist verschenen voor deze prijs over de jaren 2010-2015 nagaan, merken we op dat er geen genomineerden van andere origine werden geselecteerd. Het spreekt voor zich dat we ook geen winnaars met niet-westerse roots terugvinden. Vervolgens werpen we ook een blik op de jury's van de prijs voor deze periode. Hier merken we hetzelfde fenomeen op, namelijk geen vertegenwoordiging van personen met een multiculturele achtergrond. Het is dan ook niet noodzakelijk gegevens omtrent dit cijfermateriaal verder in kaart te brengen door middel van grafieken of diagrammen; wel worden deze meegenomen in onze conclusie.

3.2.3.5 Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen

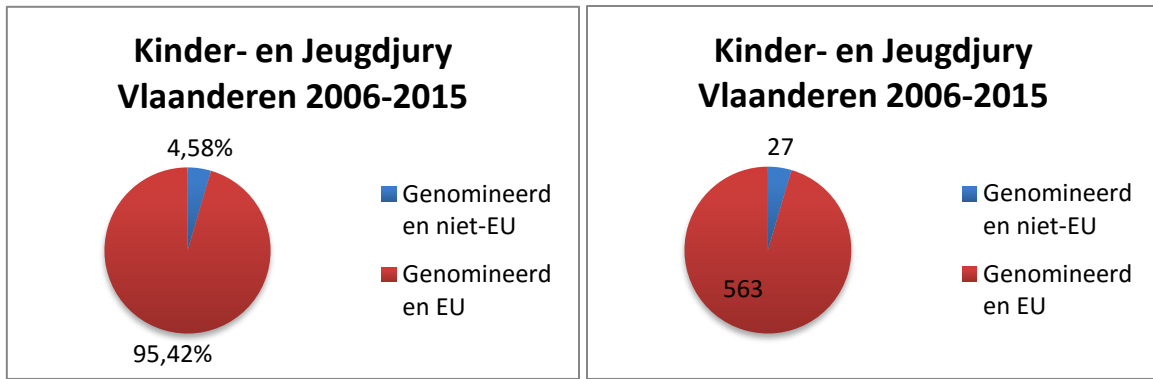
De Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen (KJV) is een Vlaamse jury van kinderen en jongeren tussen vier en zestien jaar. De juryleden worden opgedeeld in zes verschillende leeftijdscategorieën:

- ❖ 4 tot 6 jaar;
- ❖ 6 tot 8 jaar;
- ❖ 8 tot 10 jaar;
- ❖ 10 tot 12 jaar;
- ❖ 12 tot 14 jaar;
- ❖ 14 tot 16 jaar.

Per leeftijdscategorie krijgen ze een lijst van boeken om te beoordelen. Hiervoor komen ze maandelijks samen in leesgroepen waar ze praten over de boeken. Dit houdt in dat er jaarlijks zes prijzen door de KJV worden uitgereikt.³⁶

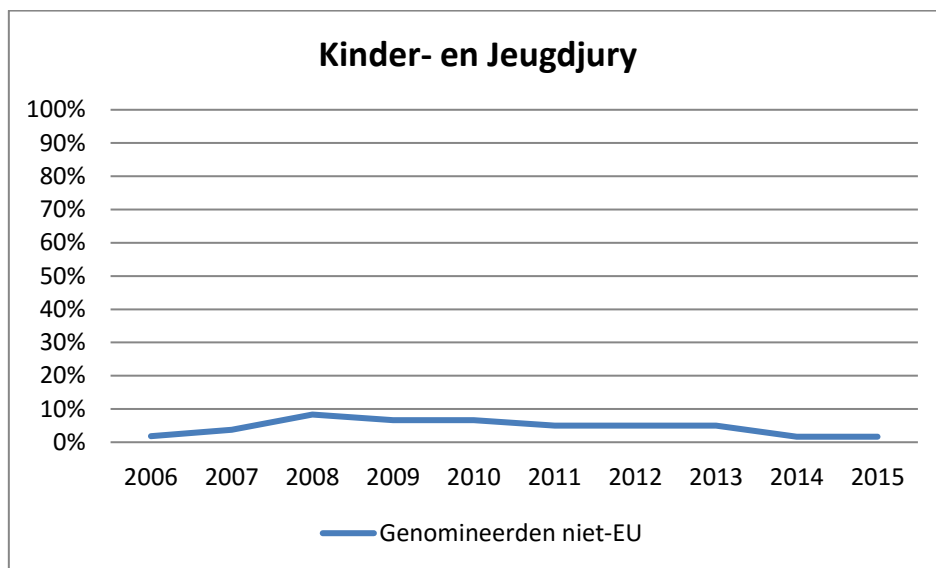
Onder de genomineerden voor de Kinder- en Jeugdjury vinden we voor de niet-westerse auteurs een vertegenwoordiging van bijna 5% terug over de bekeken periode. Het betreft hier namelijk 27 personen op een totaal van 590.

³⁶ Bron: http://www.kjv.be/wat_is_kjv/index.php.

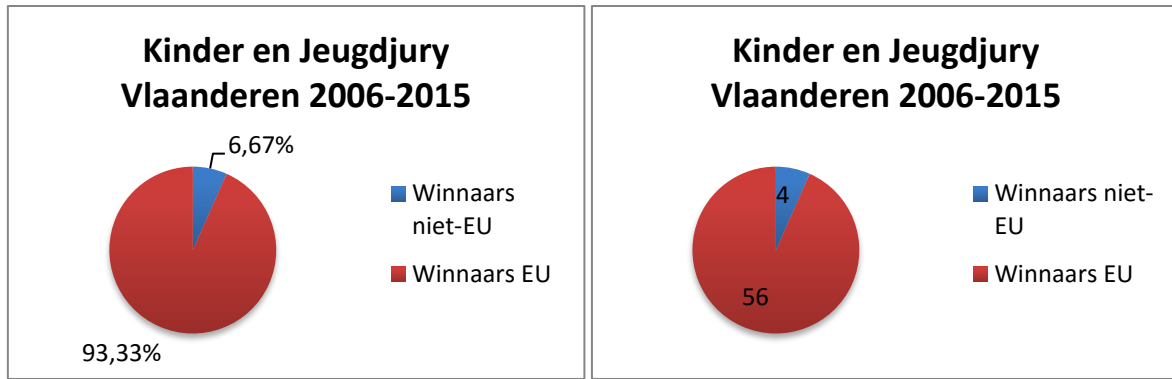
Figuren 51 en 52: absolute en relatieve cijfers genomineerden Kinder- en Jeugdjury 2006-2015

Wanneer we deze gegevens in een evolutiegrafiek plaatsen, stellen we vast dat de vertegenwoordiging doorheen de jaren redelijk stabiel blijft. Het betreft hier voor de meeste jaren een percentage van 5 à 6% met een kleine uitschieter tot 8,3% in 2008. De laatste twee jaren daalt de vertegenwoordiging echter tot 1,7%.

Figuur 53: evolutionele weergave percentages genomineerden Kinder- en Jeugdjury 2006-2015

Wanneer we kijken naar de representatie binnen de winnaarscategorie bekomen we een percentage van bijna 7%. Concreet gaat het dan om vier van de 60 winnaars.

Figuren 54 en 55: absolute en relatieve cijfers winnaars
Kinder- en Jeugdjury 2006-2015

Het spreekt voor zich dat we voor deze prijs geen exacte gegevens met betrekking tot de vertegenwoordiging binnen de jury's kunnen weergeven, aangezien het hier om een jury gaat die bestaat uit jongeren uit heel Vlaanderen.

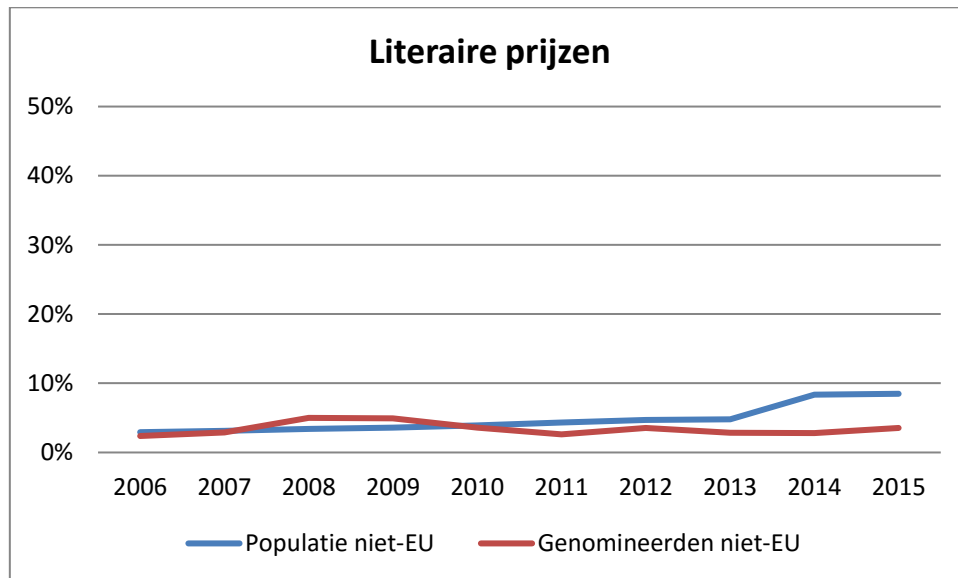
3.2.4 Algemene conclusie literaire prijzen

Wanneer we voor de bekeken gegevens een opdeling maken tussen de verschillende genres, merken we dat de gemiddelde percentages qua genomineerden en prijswinnaars niet zozeer van elkaar verschillen per genre:

- ❖ proza: 2,67% van de genomineerden en 4,22% van de winnaars;
- ❖ poëzie: 2,22% van de genomineerden en 3,70% van de winnaars;
- ❖ theater: 1,52% van de genomineerden en 0% van de winnaars;
- ❖ jeugdliteratuur: 2,58% van de genomineerden en 3,33% van de winnaars.

Er schijnt geen enkel genre te zijn waar de vertegenwoordiging van personen met diverse roots opvallend hoger ligt. Wel merken we op dat voor het genre theater het winnaarspercentage, van 0%, betrekkelijk lager ligt dan bij de andere luiken, maar dit nuanceren we, aangezien er voor dit genre slechts twee prijzen in rekening werden genomen. We kunnen dan ook niet met zekerheid stellen dat binnen theaterliteratuur de ondervetegenwoordiging van personen met niet-westerse opvallend groter zou zijn; hiervoor zou meer genregericht onderzoek verricht moeten worden.

Alle geanalyseerde literaire prijzen in acht genomen gaat het gemiddeld om een genomineerdenpercentage van 2,25%, een winnaarspercentage van 2,81% en een vertegenwoordiging binnen jury's van 2,40%. De vertegenwoordiging van personen met een niet-westerse achtergrond manifesteert zich op deze verschillende domeinen dus gelijkmatig; op alle domeinen overstijgt deze gemiddeld gezien het percentage van 3% niet. De literaire prijzen schijnen wel representatief te worden toegekend aan genomineerden met diverse roots - het winnaarspercentage ligt zelfs iets hoger.

Figuur 56: grafiek vergelijking literaire prijzen en bevolkingspopulatie niet-westerse roots 2006-2015

Wanneer we de evolutie van het aantal genomineerden over de bekeken periode vergelijken met de eerder in kaart gebrachte demografische gegevens, maken we hieruit op dat vooral de laatste jaren - sinds 2014 - deze percentages opmerkelijk lager liggen in verhouding met de bevolkingspercentages die een stijgende lijn kennen. De ondervetegenwoordiging toont zich hier in een concreet verschil van ongeveer 5 à 6% in verhouding tot de populatie.

3.3 Literaire festivals

Naast de genomineerden en winnaars van belangrijke literaire prijzen hebben we tevens de line-ups van enkele noemenswaardige literaire festivals bekeken om de vertegenwoordiging van personen met diverse roots nader te onderzoeken. Alvorens het cijfermateriaal hiervan weer te geven, is het echter noodzakelijk enkele kanttekeningen te maken bij de verzamelde gegevens. De meeste onderzochte festivals dateren namelijk niet terug tot het jaar 2006; enkel voor Saint Amour (uitgaande van Behoud de Begeerte) beschikken we over cijfergegevens die teruggaan tot dit jaar.

Wanneer we het cijfermateriaal voor het jaar 2006 aldus in kaart brengen, gaat het hierbij slechts over één enkel festival. Om die reden kan men dit geen relevant percentage noemen ten overstaan van het geheel. Bovendien zullen op literaire festivals vaker buitenlandse namen aanwezig zijn, alsook kunstenaars optreden die niet noodzakelijk binnen het literaire veld actief zijn, wat op die manier een vertekend beeld kan geven wanneer we cijfers trachten in kaart te brengen die terugslaan op het Vlaamse literaire veld. Met deze bedenkingen in het achterhoofd zullen we alsnog het cijfermateriaal hieromtrent weergeven.

Aangezien een analyse van alle Vlaamse literaire festivals ons te ver zou leiden, hebben we er net als bij de literaire prijzen voor gekozen een selectie te maken en de line-ups van vijf festivals over de voorbije tien jaar in kaart gebracht. Het betreft hier het Passa Porta festival, kunstenfestival Watou, Saint Amour, Het Betere Boek en Zin in Zomer. Door deze beperking in te stellen konden de geselecteerde gegevens grondiger geanalyseerd worden. Er zijn echter nog andere literaire festivals, onder andere Het Eilandfestival en Mind the Book, die eventueel de moeite zouden lonen om te bekijken in een aanvullende studie op dit onderzoek.

3.3.1 Passa Porta

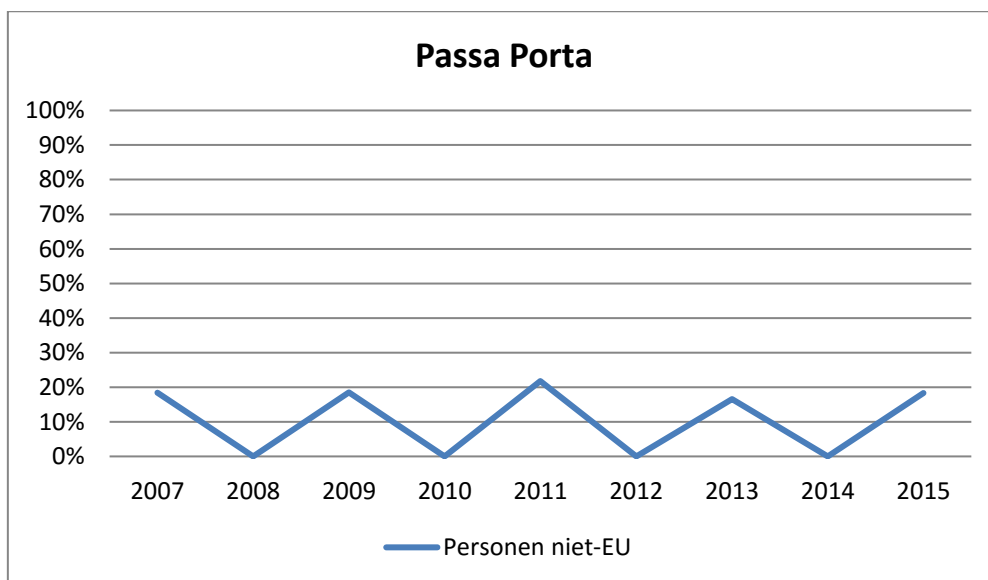
Het Passa Porta festival is een tweejaarlijks literatuurfestival, gericht op zowel een nationaal als internationaal publiek, waarvan de eerste editie plaatsvond in 2007. Men wil inzetten op een internationaal publiek door steeds veel buitenlandse namen aan te trekken en een meertalig programma aan te bieden gedurende vier opeenvolgende dagen.³⁷ Het festival heeft in een ruime zin oog voor "diversiteit" binnen de samenleving. Zo worden er speciale variaties op het standaardprogramma georganiseerd die in het bijzonder zijn afgestemd op blinden en slechtzienden en doven en slechthorenden. Iedereen is vrij om aan deze aanpassing op het literaire parcours deel te nemen; op deze manier wil men personen met deze beperkingen in de kijker zetten. Ook zijn sommige van de programma's specifiek gericht op etnische diversiteit, bijvoorbeeld legendes en sagen uit Afrika gebracht door studenten Afrikanistiek. Bij het in kaart brengen van het cijfermateriaal werd echter enkel gekeken naar de achtergrond van de sprekers en niet zozeer naar het onderwerp waarover zij het hadden.

Binnen het geanalyseerde cijfermateriaal werden enkel artiesten met niet-westerse roots opgenomen, niet alle werken waaruit zij voordragen. Dit zou ons namelijk te ver leiden, aangezien er

³⁷ Bron: <http://www.passaporta.be/festival/passa-porta-festival-2015-1>.

ook vaak werk wordt gebracht van reeds overleden auteurs - zijnde onder andere Balzac, Brontë, Claus. Wel werd ervoor gekozen om zangers, muzikanten en acteurs op te nemen binnen de onderzochte line-ups; deze dragen soms eveneens voor uit literair werk of treden in discussie over literatuur. Aangezien er dus niet enkel literaire spelers in de enge zin van het woord werden meegerekend - hoewel dit uiteraard nog steeds het overgrote deel beslaat - kan dit, zoals reeds eerder aangehaald, een lichte vertekening geven binnen het cijfermateriaal.

Wanneer we een blik werpen op onderstaande grafiek die een evolutie toont voor de periode 2007-2015, merken we dat, in de jaren waarin het festival georganiseerd werd, een zeer gelijkmatig vertegenwoordigingspercentage voor personen van diverse afkomst terug te vinden is van ongeveer 18%, met een hoogtepunt in 2011 tot bijna 22%.

Figuur 57: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots Passa Porta festival 2007-2015

Op een totaal van 1041 personen die optraden op dit festival waren er 196 met multiculturele roots aanwezig binnen de periode 2007-2015, wat neerkomt op bijna 19% van het totaal.

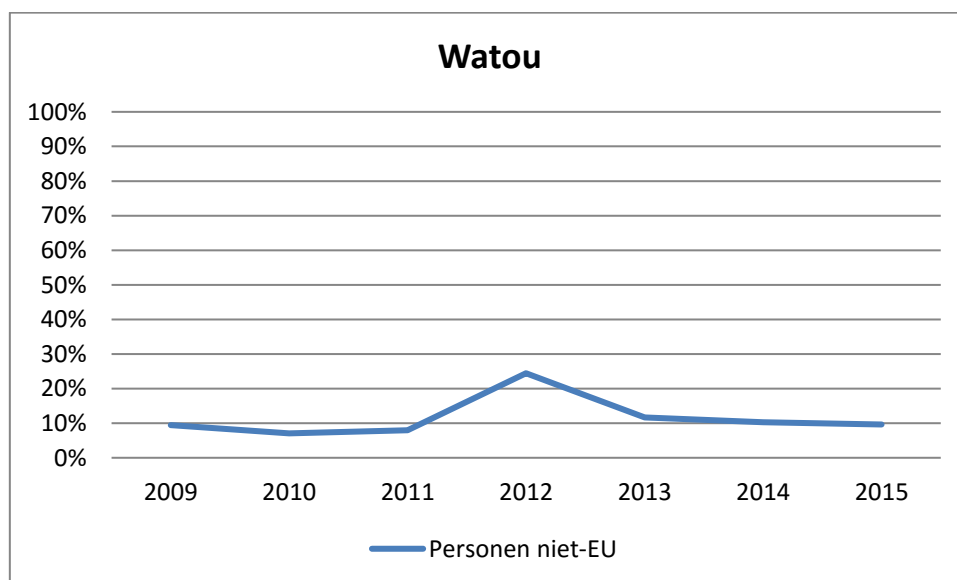
3.3.2 Watou

Het kunstenfestival Watou, dat reeds een 36-jarig bestaan viert, wil iedere zomer een gevarieerd programma aanbieden van beeldende kunstenaars, schrijvers en dichters. Het gelijknamige dorp is de setting en biedt een tiental karakteristieke locaties als tentoonstellingsruimte: een voormalig klooster, een oude boerderij, de kelder van een brouwerij enzovoort. Iedere editie van het Kunstenfestival kadert binnen een specifiek thema, waaronder de liefde, herinneringen, toevallige

ontmoetingen, het geluk in tijden van overvloed.³⁸ De commissie die een oordeel uitspreekt over de subsidietoekenning aan kunstenfestival Watou bepaalde dat deze vanaf het jaar 2017 stop gezet wordt. Vzw Kunst heeft echter besloten het festival alsnog verder te zetten, met de steun van onder andere *crowdfunding*.³⁹

Aangezien het archief van kunstenfestival Watou slechts teruggaat tot het jaar 2009, konden voor voorgaande jaren geen cijfers in kaart gebracht worden. Voor dit festival willen we er ook de aandacht op vestigen dat binnen de line-ups die ons ter beschikking stonden zeer veel personen opgenomen waren die reeds overleden zijn. Net als bij het Passa Porta festival kiezen we ervoor deze niet op te nemen binnen de geanalyseerde gegevens; deze studie richt zich tenslotte op het in kaart brengen van de vertegenwoordiging van diverse auteurs onder de aanwezige artiesten, niet binnen de materie die men behandelt.

Onderstaande grafiek toont ons de evolutie doorheen de diverse jaren. De percentages schommelen voor de meeste jaren rond de 10%, met een uitschieter van 24% in 2012. Dit is deels te wijten aan het feit dat er in dat jaar significant minder deelnemers waren; verder lijkt dit ons een weinig opvallend gegeven.

Figuur 58: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots kunstenfestival Watou 2009-2015

Op een totale hoeveelheid van 518 personen over de periode 2009-2015 hadden 55 personen een niet-westerse achtergrond. Dit komt neer op een percentage van ongeveer 11%.

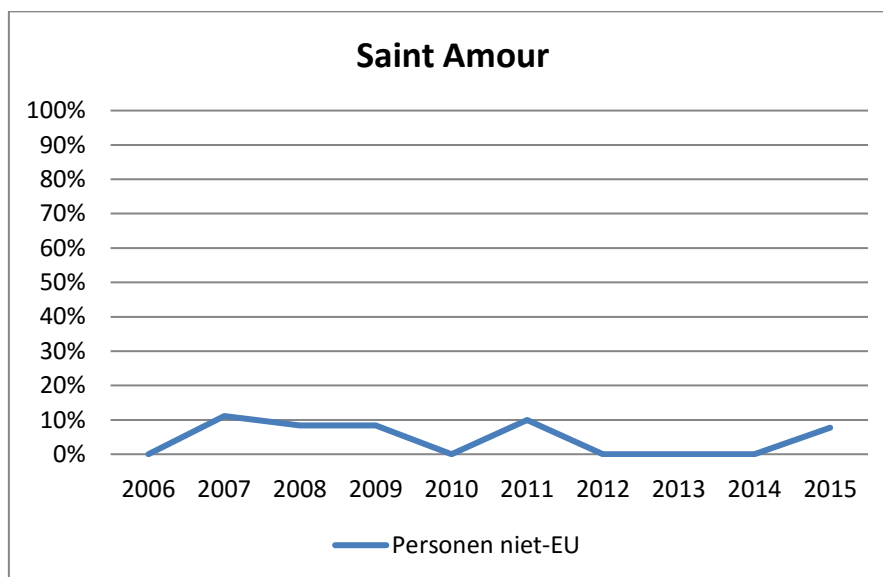
³⁸ Bron: http://www.kunstenfestivalwatou.be/nl/pagina/925-931/kunstenfestival-watou_-algemeen.html.

³⁹ Bron: <http://www.kunstenfestivalwatou.be/>.

3.3.3 Saint Amour

Saint Amour, georganiseerd door Behoud de Begeerte, is een festival dat in teken staat van liefdesliteratuur. Uitgaande van het idee dat liefde zeer tegenstrijdige emoties kan oproepen bij hen die hieraan bloot worden gesteld - gaande van blijdschap tot krankzinnigheid tot melancholie - tracht men bij Saint Amour ieder jaar de liefdesliteratuur vanuit een bepaald oogpunt te bekijken. Jaarlijks vinden ongeveer vijfduizend toeschouwers hun weg naar één van de voorstellingen. Het festival tracht steeds in te spelen op het meest recente literaire aanbod en daarnaast plaats te bieden aan diverse genres binnen de literatuur.⁴⁰

Onderstaande grafiek toont ons dat over de periode van de voorbije tien jaar een grote variantie bestaat in het vertegenwoordigingspercentage van auteurs met diverse roots voor dit festival, gaande van 0% tot 11%. De laatste jaren lijkt dit percentage een terugval te kennen, al bekomen we in 2015 opnieuw een percentage dat oploopt tot bijna 8%. We voegen hieraan toe dat in het jaar 2014 geen editie van het festival georganiseerd werd en er dus ook geen cijfers voor dit jaar in rekening werden genomen.

Figuur 59: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots Saint Amour 2006-2015

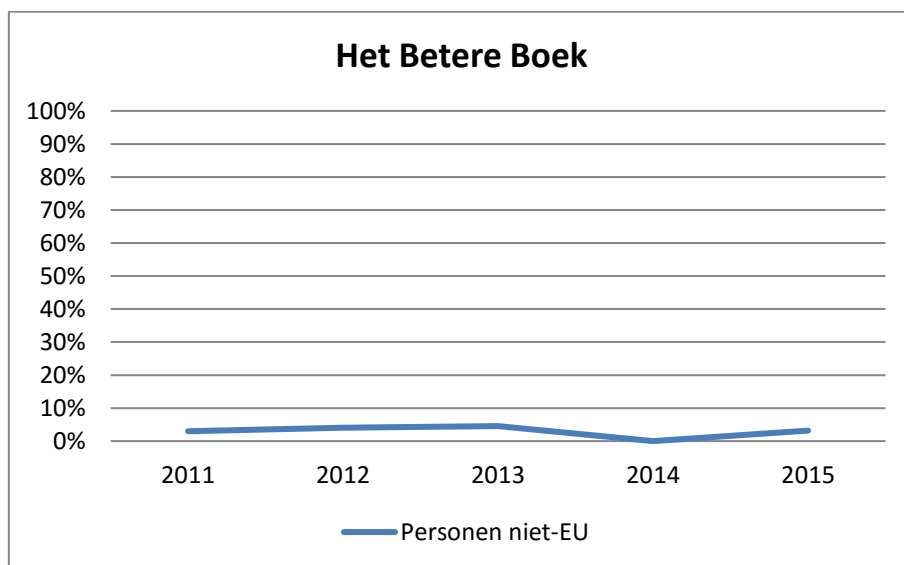
In absolute aantallen gaat het om een totaal van 125 personen die optraden op dit festival, waarvan er vijf waren met niet-westerse roots. Dit houdt een vertegenwoordiging in van exact 4% over de voorbije tien jaar.

⁴⁰ Bron: http://www.begeerte.be/nieuwsbrief/nieuwsbrief_719.html.

3.3.4 Het Betere Boek

Het Betere Boek is een project van het Willemsfonds, een socio-culturele vrijwilligersorganisatie die werd opgericht ter verdediging van de Nederlandse taal en cultuur. Met het festival wil men aan de Nederlandse literatuur opnieuw een volwaardige plaats toekennen binnen het hedendaagse culturele landschap en de zin om te lezen aanwakkeren. Tijdens het festival stellen de genomineerden van de Bronzen Uil hun nieuwe boek voor aan het publiek en de prijsuitreiking vindt tevens plaats op het festival. Op die manier wil het Betere Boek een extra steun bieden aan debutanten. Verder wordt ook aandacht geschonken aan alle kwalitatieve literatuur, verschenen in hetzelfde jaar als de festivaleditie. De eerste editie van het Betere Boek werd georganiseerd in 2011.⁴¹

Wanneer we de vertegenwoordigingspercentages voor personen met diverse roots in een evolutiegrafiek bekijken, merken we een percentage op dat varieert van 0% tot rond de 4%. Er is geen enkel jaar waarin dit cijfer danig verschilt van het gemiddelde.

*Figuur 60: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots
Het Betere Boek 2011-2015*

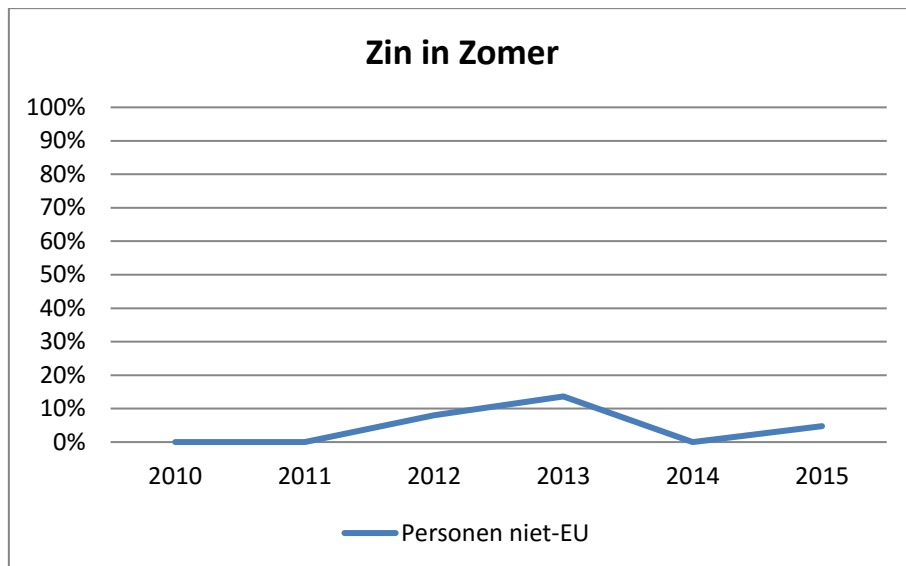
Doorheen de voorbije vijf jaar traden 191 personen op op dit festival, waarvan zes personen met multiculturele roots. Dit komt neer op een percentage van ongeveer 3% van het totaal.

⁴¹ Bron: <http://www.hetbetereboek.be/over-het-betere-boek>.

3.3.5 Zin in Zomer

Zin in Zomer is een samenwerking tussen de stedelijke bibliotheken en cultuurcentra van Genk en Sint-Truiden en het Literair Museum Hasselt. Het festival, dat elk jaar rond een ander thema werkt, wil garant staan voor literaire ontmoetingen op mooie locaties en krijgt hiervoor de steun van het Vlaams Fonds voor de Letteren, Stad Genk, Stad Hasselt en Stad Sint-Truiden. De eerste editie van Zin in Zomer vond plaats in 2010.⁴²

Een grafiek met de evolutie voor de periode 2010-2015 toont ons gevarieerde percentages. Voor de helft van de jaren overstijgt dit percentage de 0% niet, in 2013 loopt dit echter op tot een vertegenwoordiging van bijna 14%.

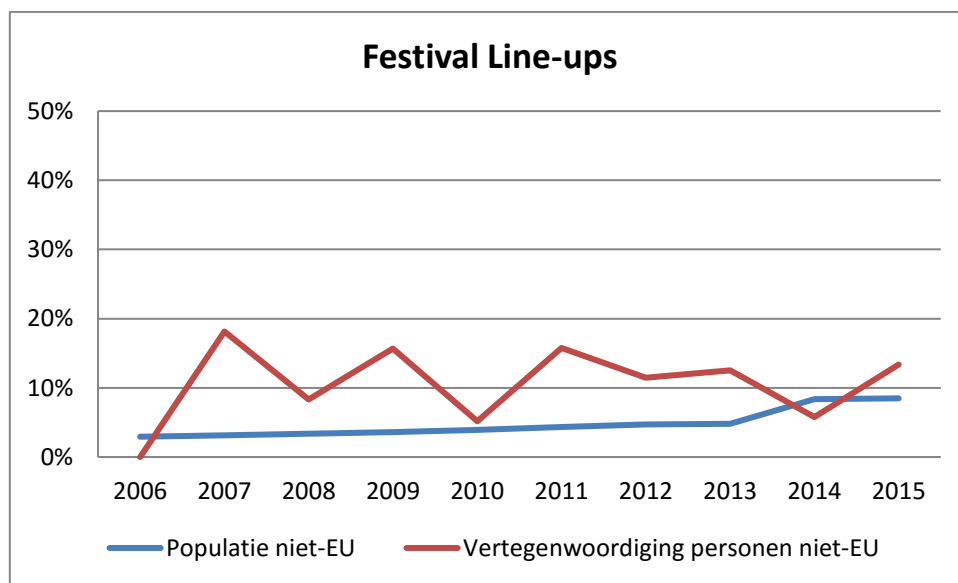
*Figuur 61: evolutionele weergave percentages personen niet-westerse roots
Zin in Zomer 2010-2015*

Op een totaal van 120 personen waren er zes personen aanwezig van diverse afkomst. Dit brengt ons op een vertegenwoordigingspercentage van exact 5%.

⁴² Bron: <http://www.zininzomer.be/start>.

3.3.6 Algemene conclusie festival line-ups

Wanneer we een grafiek met de gemiddelde percentages van de festival line-ups voor de periode 2006-2015 weergeven, valt het op dat deze percentages relatief⁴³ hoog liggen. Enkel voor het jaar 2006 gaat het om een percentage van 0%; zoals reeds gesteld zijn deze gegevens statistisch irrelevant, aangezien het hier enkel over de line-up gaat van Saint-Amour, wat maar een beperkte steekproef biedt. Voor het merendeel van de jaren ligt het percentage boven de 10%; voor het jaar 2007 loopt dit het hoogste op met ongeveer 18%. Het gemiddelde van de bekeken festivals komt neer op een vertegenwoordiging van zo'n 13,43%.

Figuur 62: grafiek vergelijking festival line-ups en bevolkingspopulatie niet-westerse roots 2006-2015

Vergeleken met de grafiek die ons de bevolkingsgegevens toonde, liggen de percentages voor ieder jaar hoger dan deze binnen de niet-westerse populatie, afgezien van het jaar 2006 - dat slechts één festival betrof - en het jaar 2014⁴⁴. We hebben echter reeds gesteld dat het hier zeer vaak gaat om buitenlandse namen en deze cijfers dus niet erg representatief te noemen zijn voor het Vlaamse literaire veld. Het valt echter op te merken dat de onderzochte literaire festivals over het algemeen veel oog hebben voor diversiteit. Vooral bij het Passa Porta festival zijn de percentages opvallend hoog. Zoals reeds aangehaald zet dit festival ook zeer bewust in op een internationaal publiek en diversiteit op meerdere terreinen.

⁴³ Hiermee bedoelen we tevens in vergelijking tot de percentages die we bekwamen bij de literaire festivals.

⁴⁴ Voor dit jaar vinden we een percentage van 6,7% terug tegenover een bevolkingspercentage van 8,4%.

4. Kwalitatief luik: diepte-interviews

Aan de hand van diepte-interviews met enkele spelers die actief optreden binnen de Vlaamse literaire wereld zullen we in een volgend hoofdstuk trachten meer duiding te geven bij het weergegeven cijfermateriaal. We bevragen deze personen niet enkel over hun interpretatie van deze cijfers, maar we gaan eveneens na of ze van mening zijn dat er al dan niet verandering moet komen in de huidige situatie en op welke manier. Ook trachten we terug te koppelen naar het vooropgestelde theoretisch kader door vragen te stellen over de identiteitsvorming van schrijvers met andere roots, hun taalgebruik en literair referentiekader. Op die manier zullen we proberen bepaalde drempels beter te situeren, te duiden of te ontcrachten.

In totaal werden er acht interviews afgenomen. Hierbij kwamen twee uitgevers aan het woord, onder wie één met niet-westerse roots, vier schrijvers van diverse afkomst en tevens nog twee andere spelers binnen de literaire sector. Op die manier hebben we geprobeerd verschillende personen met elk hun bepalende context en achtergrond een stem te geven binnen deze kwestie. De diepte-interviews werden in een aparte bijlage opgenomen, met toestemming van de bevroagde personen, en kunnen vrij geconsulteerd worden in kader van deze studie indien gewenst. Bepaalde citaten van de geïnterviewden werden eveneens toegevoegd aan de doorlopende tekst om stellingen te duiden. Om de informatie op een gestructureerde en overzichtelijke manier weer te geven, werd per interview een opdeling gemaakt voor de belangrijkste gespreksthemata's die aan bod kwamen:

- ❖ toetredingsdrempels divers talent;
- ❖ rol van het onderwijs en literaire initiatieven;
- ❖ rol van uitgeverijen;
- ❖ rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren.

Op deze manier kunnen we eenvoudiger nagaan wat verschillende personen over dit onderwerp te vertellen hebben en waar de verscheidene toetredingsdrempels zich precies situeren. Niet iedere persoon zal even sterk aan bod komen binnen iedere categorie; we hebben getracht ons in de mate van het mogelijke te beperken tot de essentiële zaken die in de interviews werden aangekaart. We behandelen de rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren als apart thema, gezien het feit dat dit onderzoek vanuit hun standpunt vertrekt en we zo beter in staat zullen zijn effectieve aanbevelingen te doen die van toepassing zijn op hun beleid.

4.1 Uitgevers

Uitgevers zijn spilfiguren bij het kansen bieden aan opkomend literair talent; immers, zij beslissen over wie voldoende "kwaliteitsvol" geacht kan worden om gepubliceerd te worden en wie hier niet voor in aanmerking komt. Om toe te kunnen treden tot de professionele, literaire sector kunnen zij dus een belangrijke drempel vormen voor beginnende schrijvers; op basis van welke criteria gaan zij te werk bij hun selectie van auteurs? En hebben zij de indruk dat ze zelf voldoende kansen bieden aan een brede waaier aan talent? Naast door de uitgevers zelf werden ook belangrijke opmerkingen toegevoegd door auteurs en andere spelers binnen het literaire veld met betrekking tot de functie die uitgeverijen opnemen bij het publiceren van - al dan niet divers - talent. Deze zullen per persoon als apart onderdeel worden opgenomen onder de titel 'rol van uitgeverijen'.

4.1.1 Inan Akbas

Inan Akbas is een schrijver en uitgever van Turkse origine, die in België werd geboren. Akbas richtte zijn eigen uitgeverij op, Beefcake Publishing, in het jaar 2009. Deze uitgeverij was in eerste instantie gericht op het uitgeven van "divers talent"; na enkele jaren heeft Akbas echter besloten het concept open te trekken naar zowel autochtone als allochtone Vlaamse schrijvers.⁴⁵ We hebben ervoor gekozen het gesprek met Inan Akbas op te nemen onder de categorie 'uitgever', aangezien hij hiernaar is geëvolueerd vanuit zijn specifieke situatie als schrijver en ook gezien zijn positie als auteur eveneens wordt beïnvloed door zijn perspectief als uitgever. Zijn dubbel perspectief maakt het interessant om na te gaan waar Akbas de belangrijkste toetredingsdrempels voor personen met een multiculturele achtergrond precies situeert.

4.1.1.1 Toetredingsdrempels divers talent

Bij een eerste confrontatie met de problematiek omtrent de ondervertegenwoordiging van auteurs met diverse roots stelt Akbas dat het hier een probleem betreft dat een ruime waaier aan factoren kent. Sommige van deze factoren dateren van langere tijd terug:

"Deels historisch, je moet weten, mensen met een andere afkomst, die komen eerst naar hier... Dat is zeker vanaf de immigratiegolf, dus vanaf de jaren '50-'60-'70,... Toen kwamen ze hier niet om boeken te schrijven. Dat was vooral economisch, ze moesten, zoals mijn vader, werken in de mijnen, werken in fabrieken. Dat was overleven, zorgen voor de kinderen, het

⁴⁵ Bron: <http://www.beefcakepublishing.be/>.

nageslacht en ook voor families in hun land van herkomst. Het is pas dat hun kinderen, dus de tweede en derde generatie, die hier zijn geboren, hier zijn opgegroeid, dat die maatschappelijk andere dingen deden. Dan hebben we het over, ja, ik zeg maar iets, handelaars, winkeliers, dokters, leerkrachten,... Nog altijd heel weinig, maar dat komt op gang." (Akbas, interview op 14 april 2016)

Op het moment van de immigratiegolf, midden en eind vorige eeuw, stroomden mensen uit het buitenland in België toe, in de eerste plaats om werkzaam te zijn binnen domeinen die een financiële stabiliteit aanbieden. Dit is uiteraard een factor die eerder een spontane evolutie heeft gekend: het feit dat ook mensen met een diverse achtergrond zich niet meer enkel gaan richten op beroepen die in de eerste plaats economisch waardevol zijn, is een verandering die met de jaren meer en meer vanzelf op gang gekomen is. Naar de mening van Akbas zal dit fenomeen ook in eenzelfde richting evolueren, al betreft het hier *"een proces dat altijd lang zal duren, ik denk dat we over twintig à dertig jaar meer mensen met vreemde origine gaan hebben die boeken schrijven, die prijzen gaan winnen en zo, maar dat gaat inderdaad traag"* (Akbas, 2016). Akbas ziet de opkomst van meer diverse stemmen binnen het literaire veld in die zin dus eerder als een evidentie: het is iets dat grotendeels automatisch op gang zal komen, gezien we in een maatschappij leven die steeds multicultureler wordt.

Hoewel zijn moedertaal Turks is, is Inan Akbas perfect tweetalig. De auteur leerde Nederlands van jongs af aan grondig te beheersen op school en ondervindt geen moeilijkheden met het hanteren van deze taal bij zijn schrijfproces. Toch ziet hij het hebben van een andere moedertaal in het algemeen als een barrière voor auteurs met een diverse achtergrond om toe te treden tot de Vlaamse literaire sector. De grammatica en schrijfstijl sluiten niet vanzelfsprekend aan bij deze van hun moedertaal en zijn om die reden niet eenvoudig onder de knie te krijgen. Akbas stelt dan ook dat het Nederlands tot op zekere hoogte een struikelblok kan vormen voor personen met een diverse achtergrond om te beginnen schrijven. Verder vindt de uitgever dat allochtone Vlaamse jongeren nood hebben aan veel meer rolmodellen van niet-westerse achtergrond om aangemoedigd te worden tot schrijven. Hij maakt een analogie met voetbal om zijn statement te verduidelijken:

"Ik maak heel vaak de vergelijking, misschien onterecht, met voetbal. Als je nationale ploeg blank is... Dan gaat dat iets minder aantrekkingskracht hebben, hoe graag dat kind ook voetbalt. Maar als een Maghrebijnse jongen Marouane Fellaini ziet voetballen, dan zal die sneller denken van 'hey, ik kan dat ook, ik zou ook in de nationale ploeg kunnen zitten'. En dan weet hij van: kijk, dat kan. Dan zal hij er veel meer voor doen om dat te bereiken. Als wij nu, in de literatuur, veel meer schrijvers hebben van vreemde roots die ook prijzen winnen, die

in de media komen enzovoort, dan gaan jonge schrijvers ook denken van 'kijk, het kan, ik ga dat ook doen'." (Akbas, interview op 14 april 2016)

Akbas is niet de enige persoon die deze parallel maakt. In een artikel in *De Morgen* dat verscheen op 10 juni 2016 stelt Bart Eeckhout dat voetbal in België een volksfeest is van superdiversiteit, dat in de rest van de samenleving echter geen gelijke kent:

"Achterstand en achterstelling van migranten en hun nakomelingen zijn een enorm probleem in dit land, maar dat heeft niet verhinderd dat juist de spelers in de nationale voetbalploeg in alle tinten tussen blank en zwart aantreden - en zonder dat iemand met meer dan twee hersencellen daar een punt van maakt." (Eeckhout, 2016)⁴⁶

Eeckhout voegt hieraan toe dat dit een realiteit betreft waar men als maatschappij veel meer vragen bij zou moeten stellen; ook in de rest van de samenleving zou de representatie van divers talent namelijk reeds een grotere weerspiegeling moeten vinden dan vandaag het geval schijnt.

Als personen met een diverse achtergrond meer voorbeelden zouden zien van mensen met eenzelfde culturele achtergrond die eveneens de kans kregen een carrière te beginnen als schrijver, zullen ze naar de mening van Akbas allicht sneller geneigd zijn hiertoe zelf een poging te ondernemen. Zoals gezegd stelt de uitgever echter dat dit een evolutie is die in zekere mate vanzelf plaats zal vinden.

4.1.1.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

Ondanks het geloof in een eerder spontane evolutie binnen de vertegenwoordiging van divers talent in de literaire wereld, valt de rol die het onderwijs speelt niet te onderschatten, volgens Akbas. Naar zijn gevoel ontbreekt het veel leerkrachten in het lager en middelbaar onderwijs aan enthousiasme als het aankomt op het voorstaan van taal en literatuur. Hijzelf zegt het geluk te hebben gehad een leerkracht Nederlands te hebben die hem aanmoedigde meer te lezen - iets waar hij in eerste instantie weinig interesse voor had - door hem bepaalde literatuur aan te reiken. Echter, veel onderwijzers zijn niet erg met literatuur begaan naar zijn mening; ze doen niet de moeite om jongeren die niet graag lezen en schrijven hiertoe aan te zetten. Taal en literatuur worden binnen het onderwijs niet altijd even belangrijk meer geacht waardoor het vaak aankomt op de inzet van individuele leerkrachten.

⁴⁶ Online raadpleegbaar op: <http://www.demorgen.be/opinie/we-moeten-ons-eens-afvragen-waarom-ons-land-niet-meer-op-de-rode-duivels-lijkt-b2d4dcc2/>.

Naast meer stimulans binnen het onderwijs vindt Akbas ook dat er meer literaire initiatieven zouden mogen zijn in Vlaanderen. Hij denkt dan in de eerste plaats aan de organisatie van meer wedstrijden om beginnend talent aan te sporen hun literaire ambities aan de dag te leggen; hieraan ontbreekt het vandaag nog erg, stelt de uitgever. In de hedendaagse, digitale samenleving zijn er veel manieren om naar buiten te treden; men wordt echter niet zomaar zo snel opgemerkt wanneer men zichzelf profileert via bijvoorbeeld blogs op het internet. Akbas geeft zelf aan dat hij als uitgever literair talent niet via digitale media tracht op te sporen; hij zou ook niet weten waar zijn zoektocht te starten.

Een goed initiatief voor opkomend talent dat de uitgever aanhaalt is Azertyfactor: dit is een digitaal platform aangeboden door Creatief Schrijven waarop (beginnende) auteurs een kortverhaal kunnen posten. Vervolgens wordt iedere week aan iemand uit de literaire sector gevraagd de ingezonden stukken te lezen en hier een favoriet uit te kiezen. Op die manier kan men opkomende, talentvolle schrijvers onder de aandacht brengen van personen die reeds naamsbekendheid hebben verworven binnen het literaire veld. Zulke initiatieven zouden er naar de mening van Inan Akbas nog veel meer mogen zijn en zelfs, eventueel, specifiek gericht mogen zijn op divers talent.

4.1.1.3 Rol van uitgeverijen

Zowel uitgever als schrijver zijnde, situeert Akbas zelf een probleem bij autochtone Vlaamse uitgevers, namelijk binnen hun kansenbeleid naar diverse auteurs toe. Dan heeft hij het in de eerste plaats over het referentiekader waarop zij terugvallen bij het beoordelen van deze schrijvers: om de kwaliteit van literatuur te bepalen vallen Vlaamse uitgevers nog steeds terug op hoe dit in het westen is gegroeid, er wordt gekeken naar de literaire stromingen die zich binnen de westerse literatuurgeschiedenis hebben voorgedaan. Men houdt hierbij echter te weinig rekening met hoe dit buiten Europa is geëvolueerd; men erkent deze materie onvoldoende waardoor men ze snel als gedateerd of archaisch zal beschouwen, aangezien men hiermee niet vertrouwd is.⁴⁷ Deze schrijvers beantwoorden voor de autochtone Vlaamse uitgevers niet aan hun "*bepaald idee van schrijven*" (Akbas, 2016).

⁴⁷ Inan Akbas geeft als voorbeeld aan dat er in Turkije een referentiekader bestaat voor groot melodrama dat thema's als "de roos" of "de nachtegaal" aan bod laat komen; voor westerse landen klinkt dit snel als een cliché, aangezien men de gewoonte heeft teksten vanuit een ander referentiekader te lezen en beoordelen.

Anderzijds stelt zich volgens Akbas ook het tegenovergestelde probleem: van een schrijver met niet-westerse roots verwacht een Vlaamse uitgever dat hij op een bepaalde manier zijn diverse achtergrond in zijn literaire werk zal betrekken. Om dit aan te tonen spreekt hij ter voorbeeld over zijn debuutroman *De Nullen* (2009), een verhaal dat in geen enkel opzicht aanleunt bij migrantenliteratuur. Dit scheen een probleem te vormen voor de uitgevers bij wie Akbas ging aankloppen om zijn werk te publiceren. Naar eigen zeggen gaf men hem aan dat zijn debuut voldoende kwaliteitsvol was, maar hij beter met iets anders kon debuten:

"Ik kom bij één van de grootste uitgevers van Vlaanderen en die zegt tegen mij: 'Dat is goed, heel goed, maar we zouden willen dat je met iets anders debuteert.' [...] ik snapte niet wat hij wilde zeggen natuurlijk. Ik zeg: 'U vindt het boek toch goed?' 'Ja ja, absoluut, maar je zou met iets anders willen debuten.' [...] Dus je zou moeten schrijven over racisme, migratie,..."
(Akbas, interview op 14 april 2016)

Akbas denkt dat uitgevers dit verlangen van auteurs met een niet-westerse achtergrond omdat ze ervan uitgaan dat mensen met diverse roots nu eenmaal beter over zulke thema's kunnen schrijven. Voorts denkt hij ook dat ze dit doen omdat ze iemand zo eenvoudiger kunnen promoten binnen de markt, zijnde "nieuw" en "anders". Ze trachten op die manier de afkomst van deze auteurs uit te spelen als verkoopargument.

Ondanks dat uitgevers dus terugvallen op een vast referentiekader, en om die reden bepaalde thema's of schrijfstijlen uit andere culturen als te verouderd afdoen, lijkt men anderzijds toch te verwachten dat er tot op zekere hoogte naar deze diverse achtergrond wordt verwezen. Voor iemand die in België is geboren en getogen schijnt het Inan Akbas echter niet vanzelfsprekend om over zijn of haar niet-westerse achtergrond te schrijven. Toch denkt hij dat het verleidelijk is om hier als jonge schrijver met diverse roots op in te gaan en op die manier meer kansen te krijgen binnen de markt:

"Ik volg natuurlijk veel schrijvers die vreemde roots hebben en het valt mij op [...] ze debuten altijd met zoiets. Dan denk ik aan Mustafa Kör die een boek schrijft dat De Lammeren heet, daar moet ik geen tekening bij maken... Of El Azzouzi die debuteert met Het Schapenfeest. Ik zou nog liever doodgaan dan debuten met Het Schapenfeest! Snap je wat ik wil zeggen? Voor mensen als ik is er nog geen plaats. Je hebt dat fenomeen van "knuffelallochtonen", goede mannekes hè. Die kan je wel in de media brengen, want die zijn nice and sweet. Zoiets, dat zoeken ze nog altijd." (Akbas, interview op 14 april 2016)

De uitgever nuanceert voorgaande uitspraak door hier aan toe te voegen dat sommige schrijvers met andere roots wel degelijk de behoefte ondervinden om over hun achtergrond te schrijven en dit dus niet steeds enkel en alleen doen om gepubliceerd te worden. Toch bestaat er bij de uitgeverijen naar zijn mening nog steeds een overheersende drang naar exotisme:

"[...] stel dat je tien auteurs hebt van vreemde roots, of, om het nog te verengen, Marokkaanse of Turkse roots. Hiervan zijn er vijf die schrijven over schapen en vijf die schrijven over hier opgroeien, in België. Dan zullen de uitgevers toch nog altijd eerder geneigd zijn om de schapen-boeken uit te geven. [...] Ik zie dat als 'niet exotisch genoeg', dan kunnen ze het zo niet in de markt plaatsen of zo." (Akbas, interview op 14 april 2016)

Inan Akbas is niet de eerste persoon die dit fenomeen aanhaalt zijnde een probleem. Rachida Lamrabet sprak hier eveneens over in kader van een debat omtrent literatuur en interculturaliteit georganiseerd op de Boekenbeurs van 2010:

"Men vertrekt vanuit een aantal verwachtingspatronen. Men gaat ervan uit dat mensen die geen typisch Vlaamse naam hebben inderdaad sowieso iets te vertellen hebben over, laat ik iets heel clichématigs noemen, gedwongen huwelijken bijvoorbeeld of besnijdenissen van vrouwen, dat soort van gruwelijke zaken. [...] Vanaf het moment dat je het hebt over universele dingen, zoals mensen die op zoek zijn naar zichzelf, die op één of andere manier proberen vorm te geven aan hun identiteit en aan hun zoektocht om ergens een plekje of een thuis te verwerven, dan is het inderdaad een beetje eigenaardig. Dan weet men eigenlijk niet goed hoe men dat soort van schrijfsels moet gaan klasseren." (Lamrabet, 2010)⁴⁸

Lamrabet voegt hier aan toe dat uitgeverijen bovendien dikwijls multiculturele schrijvers publiceren, niet omdat zij geloven dat deze de Vlaamse literatuur sterker zouden maken, maar wel juist omwille van het feit dat men hen in de markt kan plaatsen als "vreemd" of "anders"; ze onderschrijft zo dus de mening van Akbas.

Akbas wil met zijn uitgeverij een verschil maken, door de aandacht in de eerste plaats te richten op niet-westerse schrijvers die over iets anders dan hun multiculturele context wensen te schrijven. Hij wil op die manier een platform aanbieden voor nieuw Nederlandstalig literair talent met buitenlandse roots. Doorheen de jaren heeft hij dit concept echter verbreed, aangezien hij geen tientallen allochtone Vlaamse auteurs per jaar kon uitgeven en tegelijk garant kon blijven staan voor kwaliteit. Toch wil de uitgever allochtone auteurs blijven aanspreken en de kans aanbieden hun ding

⁴⁸ Dit debat is tevens online te bekijken via: <https://www.youtube.com/watch?v=Z0I17-mgxqg>.

te doen, los van hun achtergrond of referentiekader. Hij vindt dat uitgevers meer moeten instaan voor de ondersteuning van de schrijvers die zich bij hen aandienen, zodat deze ook de kans krijgen om te groeien.

4.1.1.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Inan Akbas schrijft eveneens bepaalde toetredingsdrempels voor divers talent toe aan het Vlaams Fonds voor de Letteren. Naar zijn mening legt men bij het Fonds te zeer de nadruk op het correct invullen van aanvraagdossiers voor beurzen, eerder dan op de inhoudelijke kwaliteiten van iemands literair werk:

"Ik heb het vaker gezien, talentvolle schrijvers wiens boek ik heb gepubliceerd, bijvoorbeeld Hazim Kamaledin. Hij paste perfect binnen hun plaatje, maar kreeg toch geen beurs van het VFL, omdat hij hun dossiers niet voldoende goed had ingevuld. [...] Ik snap dat niet." (Akbas, interview op 14 april 2016)

De aanvraagdossiers zijn voor mensen met diverse roots niet altijd even eenvoudig in te vullen naar zijn mening, gezien ook de taalbarrière hier een rol kan spelen, maar ook autochtone Vlaamse schrijvers zijn niet vanzelfsprekend vertrouwd met dit soort formaliteiten. Akbas ziet het als *"een kleine moeite om één van de medewerkers van het Vlaams Fonds voor de Letteren meer ondersteuning te laten bieden bij het invullen van dit soort aanvragen"* (Akbas, 2016).

De uitgever stelt dat de kern van dit probleem bureaucratisch is, iets wat echter niet typisch voor het Fonds is noch voor de sector, maar samenhangt met de algemeen heersende beleidscontext in Vlaanderen:

"Je moet duizend papieren invullen om hier iets te bereiken. Mensen met niet-westerse roots zouden hier een extra probleem kunnen ondervinden door het Vlaamse jargon. Maar ik ken in het algemeen heel veel creatieve mensen die gewoon zot worden, die zeggen: 'man, in een jaar bouwen ze in China een hele stad en hier moet je een jaar wachten op een vergunning om een film te kunnen draaien'. Die worden ook zot hè, het duurt hier jaren voor een film." (Akbas, interview op 14 april 2016)

De uitgever stelt echter dat het hier gaat om een problematiek die men niet zomaar kan veranderen vanuit een instelling als het VFL; het gaat hier over een gehele maatschappelijke structuur waaraan men onderhevig is.

Akbas concludeert dat het niet altijd eenvoudig is een evenwicht te vinden tussen initiatieven die aanmoedigend zijn voor divers talent of juist stigmatiserend werken: door een bepaalde focus te leggen bestaat het gevaar dat men de verschillen gaat benadrukken. Toch is de stimulatie van diversiteit binnen het letterenveld zowel positief als noodzakelijk naar de mening van Akbas en dit mag op verschillende vlakken - via het Fonds of, zoals aangehaald, door de organisatie van wedstrijden of andere literaire initiatieven - maar anderzijds betreft het ook een evolutie die voornamelijk uit zichzelf verder zal groeien.

4.1.2 Harold Polis

Harold Polis, die in vorige jaren uitgeverij De Bezige Bij leidde, startte in 2015 uitgeverij Polis, een uitgeverijpoot onder de Vlaamse uitgeverij Pelckmans. Deze uitgeverij geeft boeken uit voor het Nederlandse taalgebied in alle genres, met bijzondere aandacht voor literatuur, geschiedenis, filosofie, politiek en al wat onze samenleving kleur geeft. Uitgeverij Polis profileert zichzelf als een onafhankelijke, pluralistische uitgeverij die een vrijplaats voor talent wil zijn, "een creatieve hoorn des overvloeds".⁴⁹ Harold Polis is aldus reeds vele jaren werkzaam binnen de uitgeverwereld en heeft een grote kennis opgebouwd over het reilen en zeilen binnen het vak; vandaar dat zijn mening waardevol kan zijn in verband met de te onderzoeken problematiek.

4.1.2.1 Toetredingsdrempels divers talent

Een maatschappelijke evolutie die de toetreding tot het literaire veld afremt, geldend voor zowel autochtone als allochtone Vlaamse schrijvers, situeert Polis in het feit dat men vandaag de dag, binnen een samenleving die steeds meer in functie komt te staan van globalisering en digitalisering, zeer veel mogelijkheden kent als persoon om zichzelf uit te drukken en te verwezenlijken. Dit maakt dat men niet meer zo snel zal terugrijpen naar taal, literatuur en schrijven om dit te doen:

"[...] er is al weinig talent, hoe dan ook. Binnen dat weinige talent is er minuscule weinig talent met een achternaam die niet Vlaams is. Ja, hoe komt dat? Denk je nu echt dat... In een samenleving waar de meeste mensen eigenlijk wel het idee hebben van 'oké, ik wil me onderscheiden of mezelf verwezenlijken', gaan die niet noodzakelijk in de eerste plaats literatuur kiezen om dat te doen, er zijn tal van andere manieren om dat te doen, dus dat is al een punt." (Polis, interview op 11 mei 2016)

⁴⁹ Bron: <http://www.polis.be/>.

Literatuur is in de brede ontspanningsmarkt van vandaag toch eerder een niche geworden in vergelijking met de periode voor de digitalisering, haalt Polis aan. Dit is een reden waarom steeds minder mensen ervoor kiezen zelf te gaan schrijven; het lezerspubliek wordt kleiner, waardoor men als schrijver niet vanzelfsprekend een volwaardige carrière kan uitbouwen.

Een andere drempel die zich stelt, naar de mening van Polis, is dat mensen met diverse roots vaak uit een context stammen waarin schrijven en literatuur minder worden gestimuleerd om te kiezen als studie of beroep:

"En dan heb je nog eens een keer het feit dat mensen uit de middenklasse misschien iets makkelijker kinderen krijgen die denken van 'oh, ik ga een zacht beroep uitoefenen' of 'ik ga Taal- en Letterkunde studeren of Geschiedenis'. Als je uit een achtergrond komt van mensen die de eindjes aan elkaar moeten knopen, dan wil je hogerop, dan ga je niet Germaanse studeren. De combinatie van al die zaken zorgt ervoor dat er maar heel weinig mensen met die achtergrond gaan schrijven, punt aan de lijn. En het is onmogelijk om daar iets aan te veranderen op korte termijn." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Polis verbindt de problematiek rond de ondervertegenwoordiging dus aan socio-economische omstandigheden. Net als Inan Akbas stelt Polis dat mensen met een niet-westerse achtergrond die naar België immigreren er in de eerste plaats voor kiezen maatschappelijk andere zaken te doen dan schrijven; ze zullen sneller opteren een richting uit te gaan die hen meer financiële zekerheid biedt. Hierdoor situeert zich volgens de uitgever een groot probleem in de doorstroming; mensen met een diverse achtergrond willen deze kennis niet verwerven om er hun beroep van te maken, waardoor de beroepsgroepen niet zullen verkleuren:

"Alles wat met menswetenschappen te maken heeft, daar is een zware ondervertegenwoordiging, dat is gewoon immens. Maar als je daarover begint verder te lezen, ga je hetzelfde merken in andere 'zachte beroepen'. [...] En ze hebben daar onderzoek naar verricht en dan blijkt onder andere dat, in de brede zin van het woord, ouders van niet-Belgische origine, dus meestal mensen met een migratieachtergrond, gewoonlijk een hogere symbolische waarde toekennen aan beroepen waarmee je meer geld kan verdienen, bij wijze van spreken." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Polis stelt tevens dat dit voor volgende generaties waarschijnlijk niet zozeer zal veranderen; zulke opleidingen zullen niet snel een weerspiegeling van de brede samenleving aangeven. Waar Akbas dus een positieve evolutie voorzag, zal deze zich, volgens Polis, niet zo snel spontaan voordoen. Naar zijn gevoel zijn er vandaag nog steeds weinig mensen met een niet-westerse achtergrond die ervoor

kiezen in het hoger onderwijs een opleiding te volgen die verband houdt met cultuur, taal of welzijnszorg, gezien de financiële instabiliteit die deze sectoren mogelijk met zich meebrengen.

Harold Polis gelooft niet dat het hebben van een andere moedertaal *an sich* een barrière zou vormen om toe te treden tot het Vlaamse literaire landschap, echter wel de manier waarop de huidige samenleving met deze tweetaligheid omgaat:

"Maar ik denk niet dat in het onderwijs noch in de samenleving er een soort openheid is om die tweetaligheid bespreekbaar te maken. [...] Er is altijd een enorme discussie geweest over het gebruik van het Nederlands, een discussie die misbruikt is geweest. Het Nederlands wordt gehanteerd als een soort [...] uitsluitingsmachine hè, omdat je nooit 'goed genoeg' Nederlands kan spreken voor sommige mensen. Hè, want er is altijd het probleem met de taal, dat is ook een soort oneliner geweest: 'ze moeten eerst de taal leren'. Nu goed, de meeste mensen kennen die taal wel, daar is geen enkel punt. Maar ja, vanaf wanneer ken je die taal goed genoeg om aanvaard te worden? Dus er is altijd een barrière... Er is altijd een verdere verplichting die het nog moeilijker maakt om aanvaard te worden voor wie je bent."
(Polis, interview op 11 mei 2016)

Polis is niet de eerste die wijst op dit probleem. Henriette Louwerse stelt in haar artikel 'De taal is gansch het volk? Over de taal van migrantenschrijvers' dat verscheen in het *Literatuur: tijdschrift over Nederlandse letterkunde* (1999):

"Bespiegelingen over het taalgebruik van migrantenschrijvers zijn langzamerhand de rigueur geworden in recensies; bij het lezen van auteurs die niet prima facie Nederlands zijn, ligt de taal op de ontleedtafel. [...] Aanvankelijk bleek echter dat de kritische kanttekeningen bij literaire migrantentaal vaak gericht waren op het gebruik van die taal als een handig symptoom om de migrant als migrant te classificeren [...]." (Louwerse, 1999: 370)

De Nederlandse taal wordt in die zin eerder ingezet als barrière dan dat ze deze inherent is; westerse beoordelaars categoriseren en evalueren allochtone auteurs op basis van hun gebruik van het Nederlands.

4.1.2.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

De belangrijkste toetredingsdrempel voor personen met een diverse achtergrond situeert Harold Polis binnen het onderwijs. Sterker zelfs: de uitgever stelt dat enkel bepaalde hervormingen binnen het onderwijs er werkelijk toe kunnen bijdragen dat er iets aan deze problematiek zou kunnen veranderen. Binnen het onderwijs wordt vandaag niet de juiste ondersteuning geboden aan jongeren uit bepaalde bevolkingsgroepen:

"In sommige wijken van Brussel, daar heb ik vorige week nog met iemand over gesproken, zit tot 75% Belgen, of 'nieuwe-Belgen', van niet-Belgische origine in het lager onderwijs. Dus die concentratie in sommige buurten is waanzinnig groot, dat zijn de lezers van morgen. Als er binnen 10-15-20 jaar mensen zijn die iets schrijven, ja dan is de kans groot dat die toch uit die generatie jongeren komen. Maar als je die jongeren niet goed opleidt of niet goed helpt bij hun opleiding, dan bereik je gewoon de kern van het probleem niet, je moet daar niet verder over zeveren. [...] Dus het onderwijs is fantastisch: voor sommige mensen, maar niet voor iedereen." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Schooluitval bij jongeren met een diverse achtergrond wordt door de samenleving nog steeds te veel aanvaard, naar de mening van Polis; jongeren uit bepaalde socio-economische groepen doen het niet goed op school en krijgen tevens niet de steun die ze nodig hebben, wat maakt dat deze situatie in stand gehouden wordt.

Ook het veranderde statuut van literatuur speelt een belangrijke rol, stelt Polis. Vroeger kende men literatuur meer prestige toe en was het van belang grote klassiekers te hebben gelezen; *"vandaag weet niemand nog iets"* (Polis, 2016). De oude *Bildungsideal* erkent men niet meer op eenzelfde wijze als vroeger, aan de canon wordt nog weinig waarde gehecht, waardoor veel minder mensen boeken lezen, maar ook schrijven. Binnen onderwijs wordt ook veel minder aandacht aan literatuur besteed, zegt de uitgever:

"Ten gronde is het Vlaamse onderwijs in haar koepels en netten niet geïnteresseerd in literatuur, níet, totaal niet. [...] Dat is in alles wat ik zie en lees daarover, merk ik helaas dat het in grote mate afhangt van het engagement van individuele leraars die binnen de enorme beperkingen van hun didactische opdracht, die veel groter zijn dan vroeger, nog iets proberen over te dragen aan leerlingen." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Polis trekt dit probleem door naar de gehele samenleving waarin men literatuur over het algemeen met de jaren is gaan onderwaarderen. Men ziet dit veel minder als een bron waar men essentiële kennis uit kan putten:

"[...] het feit dat dat naar mijn gevoel minder belangrijk wordt gevonden in onze samenleving versterkt het probleem alleen maar. Eigenlijk heb ik nooit anders geweten dan dat de mensen die het voorbeeld zouden moeten geven, hoogopgeleiden, politici, bedrijfsleiders,... Dat die op een uitzondering na eigenlijk met veel minachting daarover praten, dat is iets dat heel diep in de samenleving zit ingebakken [...] Maar wij voelen het niet als een surplus aan dat we terugvallen op taal, cultuur... We voelen ons er niet groter door wanneer we ons daarmee associëren, in tegendeel, dat is verdacht." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Wanneer de gehele samenleving literatuur en taal als ondergeschikt, of alleszins minder belangrijk, beschouwd, zal dit automatisch een weerslag hebben op het onderwijs, waarbinnen men meer nadruk zal leggen op vaardigheden die jongeren op de hedendaagse arbeidsmarkt dienen aan te wenden, stelt Polis. Immateriële zaken zoals taal, cultuur en letteren worden over het algemeen steeds minder op prijs gesteld en dus ook steeds minder uitvoerig onderwezen.

Wat nog aan taal, cultuur en letteren onderwezen wordt - en dus een minder ruim gebied beslaat dan vroeger het geval was -, wordt bovendien ook niet naar behoren onderwezen, volgens Polis. Binnen het onderwijs legt men bij het vak Nederlands vooral de nadruk op het functioneel kunnen gebruiken van taal. Noch aan grammatica en spelling noch aan het creatief omspringen met taal wordt de aandacht besteed die dit vereist. Polis geeft aan dat binnen onderwijsinstellingen men vooral studenten de vrijheid wil geven zelf te ontdekken en daaruit te leren. Deze vrije manier van lesgeven zorgt nochtans voor een bepaald gemis bij de huidige generatie jongeren:

"Ja, goed, op die manier ga je ongetwijfeld ook resultaten boeken, dat ontken ik helemaal niet, maar ik denk dat je toch een stuk mist. En dat is voornamelijk dat ontbreken van reflectie, van een geheugen, niet meer in contact komen met dingen die niet direct aanwezig zijn. [...] En dat is een verschil met vroeger, waar je veel meer een beroep kon doen op veronderstelde kennis. [...] Er is ongelooflijk veel veronderstelde kennis verdwenen. En met veronderstelde kennis bedoel ik: wat je meekrijgt uit je opleiding." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Zelf pleit de uitgever voor een vorm van literatuuronderwijs waarin men opnieuw teruggrijpt naar oudere leermethoden, zodat men een hernieuwde voeling kan krijgen met de Nederlandse taal. Hij denkt echter dat zulke hervormingen zich niet snel zullen voordoen; dit hangt ook samen met het feit

dat Nederlands niet gezien wordt als "een wereldtaal" en eveneens omwille van die reden minder belangrijk wordt geacht.

4.1.2.3 Rol van uitgeverijen

Dat uitgevers te veel zouden focussen op een westers gedachtegoed bij het publiceren van literair talent, gelooft Polis niet:

"Een groot deel van de literatuur die verschijnt is vertaling hè dus; in het Nederlandstalig gebied heb je een zeer ruim aanbod van wat er wereldwijd wordt geschreven in vertaling. Dat is ongelófelijk divers hè [...] Je hebt ongelofelijk veel uitgevers die uit allé mogelijke talen ter wereld vertalen en dat op de markt brengen. En dat is vandaag veel meer dan vroeger. Dus, is er een probleem met het aanbod? Ja, ik denk dat niet hè. Echt totaal niet." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Polis denkt dat het geenszins waar zou zijn dat er een soort westers literair conglomeraat is dat zo nadrukkelijk aanwezig zou zijn dat het andere literaire stromingen weg zou drukken. Als uitgever stelt hij dat hij zelf objectief beoordeelt op "kwaliteit", een term onder dewelke hij zowel stilistische als inhoudelijke aspecten vervat, waarbij hij geen specifieke belang hecht aan iemands afkomst. Schrijvers met andere roots ondervinden naar zijn mening geen nadelen van zijn beoordeling; hun moedertaal of divers perspectief vormt volgens hem geen problemen bij het kwaliteitsoordeel van een Vlaamse uitgever.

Dat schrijvers met een andere achtergrond hun diverse roots moeten verwerken in hun thematiek om gepubliceerd te raken, ontkent Polis eveneens. Hij stelt wel dat exotisme hedendaagse lezers nog steeds aantrekt, al gold dit vroeger meer als een argument om diverse schrijvers uit te geven dan vandaag het geval is:

"Ik denk dat exotisme altijd een argument is geweest in het westen om dingen interessant te vinden. [...] Dus dat exotisme is altijd aanwezig geweest in het westen. En nu nog en zeker ook in de literatuur, uiteraard. Dat heeft niet enkel te maken met tiers-mondisme of betrokkenheid op Afrika of engagement voor ontwikkelingslanden, nee, dat heeft ook gewoon puur te maken met exotisme en gewoon nieuwsgierigheid. [...] Het is wel een probleem, denk ik, als het enkel daarover gaat, gelukkig is dat intussen niet meer het geval. Als een tekst niet goed is, ja dan kan je hem ook niet verkopen, weet je? Maar ik kan niet ontkennen dat dat moment er is geweest, dat er werd gezocht naar allochtone auteurs om

daar mee uit te kunnen pakken hè. Zonder enige twijfel, absoluut." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Hugo Brems verwijst eveneens naar deze "drang naar exotisme" waarmee allochtone auteurs in het verleden geconfronteerd werden. Hij maakt hierbij de aanvulling dat niet-westerse schrijvers daarenboven ook vaak werden ingezet door de uitgevers als "bruggenbouwers" tussen diverse culturen:

"Aanvankelijk werden de nieuwe auteurs [...] met grote nieuwsgierigheid verwelkomd en op zijn minst welwillend beoordeeld. Daarbij speelden niet louter literaire motieven een rol. Politieke correctheid en het verlangen om in deze schrijvers ook indirect cultureel-maatschappelijke werkers te zien, die bruggen zouden bouwen tussen culturen, bemoeilijkten soms het literaire oordeel." (Brems 2006, 671)

Dit soort filters belemmerden in het verleden aldus vaker een eerlijk literair oordeel, maar zouden vandaag minder doorwegen bij Vlaamse uitgeverijen: *"ik heb niet de indruk dat dat nog even sterk is als twintig jaar geleden"* (Polis, 2016).

Polis voegt hieraan toe dat hij als uitgever zeker niet bewust op zoek gaat naar schrijvers van andere origine omwille van hun roots. Hij wil auteurs niet in een hokje plaatsen op basis van hun achtergrond en stelt dat deze dit zelf vaak ook niet willen:

"Bovendien willen de meeste schrijvers met een allochtone achtergrond ook niet als 'allochtoon auteur' worden ervaren, maar gewoon als auteur. Dus ja, iedereen respecteren hè. Er zijn uiteraard mensen die uitpakken met hun identiteit en zich daarop laten voorstaan en dat ook thematiseren in hun werk. En oké, dan hebben ze een punt, dan mogen ze dat doen. Maar doorgaans, en iedereen is daarin een individu met eigen wensen, doorgaans willen ze gewoon als auteur aanvaard worden, dus ja." (Polis, interview op 11 mei 2016)

We concluderen hieruit dat Harold Polis geen toetredingsdrempels als zodanig situeert bij uitgeverijen. Hij stelt dat deze vandaag de dag al doen wat ze kunnen om divers talent aan te trekken en kansen aan te bieden. Men beoordeelt deze schrijvers bovendien niet op basis van hun afkomst, maar uitgaande van hun literaire kwaliteiten.

4.1.2.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Geconfronteerd met de problematiek omtrent de ondervertegenwoordiging van auteurs met diverse roots in Vlaanderen stelt Polis bij aanvang van het interview reeds dat hij het fundamenteel niet eens is met het idee dat men diversiteit verder zou moeten - noch kunnen - stimuleren vanuit het Vlaams Fonds voor de Letteren of andere literaire of culturele instellingen:

"Dus, noch de Administratie Cultuur, noch het Vlaams Cultuurbeleid, noch het VFL zijn ook maar bij machte om daar iets aan te veranderen. Dat ligt niet in hun macht, dat ligt zelfs niet in hun doelstellingen. En zeker bij het VFL niet, vind ik. Die mensen moeten goede teksten en goede mensen steunen, ongeacht waar ze vandaan komen of hoe ze eruit zien. Dat is bij voorbaat zo." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Het schijnt Polis dan ook niet erg nuttig om hierover cijfermateriaal in kaart te brengen, aangezien men op die manier iets wil trachten te bewijzen wat niet binnen de eigen reikwijdte ligt. Culturele instellingen meten zichzelf onterecht een schuldgevoel aan bij het benaderen van deze problematiek, volgens de uitgever. Dit is extra nefast omwille van het feit dat de echte problemen op die manier niet meer erkend worden en er zo ook niets aan wordt gedaan. Volgens Polis is het idee dat men zulke, eerder maatschappelijke, problemen kan oplossen vanuit culturele instellingen, ook te wijten aan een overmoedige houding die typisch is voor de culturele sector:

"Wij maken daar totaal geen verschil in, we zijn ook niet anders dan de andere delen van de samenleving. En het probleem is dat die kleine wereld dat niet ziet ze, zeker de culturele sector. Nog altijd is er het idee aanwezig dat er een soort morele superioriteit bestaat op basis waarvan dat je dat even kunt oplossen. We gaan erover nadenken en we stellen dat probleem en als we het probleem hebben verwoord, dan is het oké." (Polis, interview op 11 mei 2016)

In essentie kan een instelling als het Vlaams Fonds voor de Letteren aldus weinig verschil maken binnen de problematiek omtrent de vertegenwoordiging van auteurs met diverse roots. Dit is eerder een probleem dat in handen ligt van de brede samenleving. Polis is van mening dat de enige manier waarop men hier iets aan kan veranderen dan ook ligt in het gebruik van zijn of haar democratische stem, opdat men politici aanzet deze problemen aan te pakken. Men moet niet *"doen alsof men er iets aan kan verhelpen vanuit het VFL"* (Polis, 2016).

De manier waarop men literatuur vandaag beoordeelt is tevens een pijnpunt, volgens Harold Polis. Dit is echter eveneens niet zo eenvoudig op te lossen vanuit het Fonds, aangezien het hier een formalisering betreft die zich binnen de gehele kunst- en cultuursector voltrokken heeft:

"Dus de formalisering van die wereld is altijd een probleem. Dat is vandaag een probleem, vroeger was dat ook een probleem. Dat moet dan administratief in een bepaalde vorm worden gegoten, er is altijd een probleem met te veel administratie. En dus ja, dat is eigenlijk te formalistisch. Ik denk ook niet dat, en ik spreek mezelf tegen, want ik vind dat zelf heel erg en ik heb daar zelf problemen mee, [...] ik zie ook niet hoe je dat kan oplossen. [...] Het Fonds is een extern, zelfstandig agentschap van de Vlaamse Gemeenschap, dus die moeten volledig beantwoorden aan de juridische vereisten die de Vlaamse Gemeenschap zich oplegt. Dus, alle regels die gelden voor een bouwaanvraag, gelden voor een aanvraag van een werkbeurs. [...] Dus die reglementitis die in de hele Vlaamse Gemeenschap zit, zit ook in het VFL, want het is daar in juridische zin een onderdeel van. En dat wordt enorm hard doorgetrokken in alles."
(Polis, interview op 11 mei 2016)

Dit is opnieuw een kwestie die vanuit hogere hand opgelost dient te worden, maar waar het VFL geen rechtstreekse controle over heeft. Polis gelooft niet dat het nuttig zou zijn meer ondersteuning aan te bieden vanuit het Fonds bij het invullen van werkbeursaanvragen, althans niet meer dan dat dit vandaag al gebeurt; dat zou namelijk inhouden dat men iedere persoon afzonderlijk moet bijstaan bij het invullen van deze papieren, wat niet de bedoeling kan zijn, volgens de uitgever.

Wel denkt de uitgever dat het Vlaams Fonds voor de Letteren mogelijk iets kan veranderen aan het te omslachtige beoordelingsmechanisme voor beursaanvragen. Naar zijn mening zijn er te veel commissies die hun goedkeuring dienen te uiten alvorens een bepaald project gesteund wordt. Bovendien dienen de leden van deze commissies tevens vervangen te worden na een vastgelegde periode, waardoor er telkens opnieuw andere personen moeten worden uitgezocht die in zullen staan voor de beoordeling van de aanvragen. Hierdoor zullen er eveneens soms personen worden geselecteerd die minder geschikt zijn om hierover een oordeel uit te spreken:

"[...] je kan moeilijk twintig commissies vullen met tien mensen die fantastisch zijn, die om de vier jaar vervangen worden door tien nieuwe fantastische mensen. Allez, dat is gewoon te veel. De interne beslissingsstructuur is te groot. En daardoor moet je te veel mensen bij elkaar zoeken die vaak niet echt geschikt zijn om dat te doen [...] Dat is mijn indruk hè. Waardoor beslissingen ook gekleurd worden en als die dan nog eens een keer geformaliseerd zijn, ja, dan lijkt het helemaal alsof het van Mars komt. Maar ook dat is een bijna onoplosbaar

probleem, want dan zou je moeten zeggen van: 'we brengen het aantal commissies terug tot...' Misschien is dat een oplossing. Ik denk hoe dan ook dat die beslissingsmachine te omvangrijk is." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Bovendien vergroot een te uitgebreide beslissingsstructuur de objectiviteit niet, volgens Polis. Dit zorgt er namelijk voor dat het beoordelen op een verkeerde manier gebeurt, aangezien personen worden aangesteld die minder kennis hebben binnen het vakgebied. Deze kunnen niet altijd een voldoende kwalitatief oordeel uitspreken:

"De groep potentiële commissieleden is al beperkt [...] Dus vaak kom je terecht bij mensen die er eigenlijk niet voor geschikt zijn. Niemand zal dat met zo veel woorden zeggen, maar dat is gewoon zo. [...] En dus die moeten dan gaan optreden als beoordelaars en daar zal dan wel een boeiend en interessant gesprek volgen, ook met argumenten en goede redenen om tot een beslissing te komen, maar ja wat is die dan waard? En dat is de frustratie van veel mensen uiteraard hè." (Polis, interview op 11 mei 2016)

Het enige aspect waar het Vlaams Fonds voor de Letteren naar de mening van de uitgever vat op heeft is de kwaliteit van hun commissies, dewelke mogelijk nog verbeterd kan worden. Polis nuanceert zijn uitspraken wel door toe te voegen dat hij persoonlijk niet de indruk heeft dat auteurs die een werkbeurs zouden moeten krijgen, deze niet ontvangen: *"iedereen die ik ken staat daar wel op"* (Polis, 2016). Dit geeft hem het gevoel dat men er momenteel in slaagt een evenwichtig beleid te voeren binnen het Fonds.

4.2 Schrijvers

Auteurs vormen de groep waarop dit onderzoek rechtstreeks van toepassing is. Personen met niet-westerse roots schijnen echter nog steeds een aparte categorie toebedeeld te krijgen binnen het Vlaamse literaire veld. Ondanks dat zij onderling evenzeer verschillen en we dus omzichtig moeten omspringen met veralgemenende termen, worden ze nog steeds vaak benaderd als een aparte cluster, wat ook in deze studie onvermijdelijk blijkt. Brems stelt daarover als volgt:

"Al is het duidelijk dat allochtone schrijvers onderling evenzeer verschillen als andere mogelijke groeperingen van schrijvers, toch is het zinvol om aan het fenomeen zelf aandacht te besteden, juist omdat het resultaat van hun doorbraak erin bestaat dat de Nederlandse literatuur er multicultureel door wordt, verscheidener, heterogener, net zoals dat met de gehele samenleving het geval is." (Brems, 2006 : 668)

Voor de interviews hebben we ervoor gekozen enkel schrijvers met diverse roots aan het woord te laten, aangezien zij op de meest directe manier geconfronteerd worden met de mogelijke kansenproblematiek die we in deze studie wensen te onderzoeken.

4.2.1 Orlando Verde

Orlando Verde, geboren in Venezuela, is naast schrijver ook filmmaker en informaticus. In 2001 immigrerde hij naar België in de hoop een filmopleiding te kunnen volgen, die hij uiteindelijk aanving te Antwerpen. Verde ondervond bij zijn aankomst in België aanvankelijk moeite met het onder de knie krijgen van de taal alsook met het maatschappelijk referentiekader. Bovendien had hij meteen het idee dat het perspectief van nieuwkomers zoals hij niet of slecht wordt vertegenwoordigd door media en beleid. Tot op de dag van vandaag heeft Verde het gevoel dat hem als auteur niet ten volle de kans wordt geboden te schrijven wat hij eigenlijk wil:

"[...] ik ben een columnschrijver omdat dat toevallig is wat ik nu moet schrijven, maar wat ik eigenlijk schrijf zijn verhalen..." (Verde, interview op 19 april 2016)

Als auteur van kortverhalen ziet Verde zich genoodzaakt om zich te beperken tot het schrijven van columns die hij verspreidt via digitale platformen. Hij ondervindt als schrijver dus drempels om werkelijk toe te treden tot het professionele literaire veld. Het is interessant om na te gaan waar een schrijver met diverse roots, die het gevoel heeft niet werkelijk te kunnen doorbreken, de belangrijkste toetredingsdrempels situeert.

4.2.1.1 Toetredingsdrempels divers talent

Volgens Verde zullen de meeste schrijvers met niet-westerse roots wanneer ze iets willen uitbrengen in België eerder geneigd zijn met non-fictie of academische teksten naar voren te treden. Hij noemt dit een eerste reden waarom er slechts zo weinig auteurs van andere origine werkelijk zichtbaar zijn binnen het Vlaamse literaire veld. Dat deze auteurs ervoor kiezen eerder non-fictie te schrijven is naar zijn mening een rechtstreeks gevolg van de huidige maatschappelijke context:

"In een context waarin bevolkingsgroepen worden gestigmatiseerd, is het minder evident een vrolijk gedichtje te schrijven. Je wordt beledigd door een minister, het is alle... Dat bepaalt eigenlijk heel hard waarmee je bezig bent. Het is ook niet verrassend om te zien dat heel veel mensen van allochtone origine ook betrokken zijn bij de antifascistische strijd en weet ik veel. Bij heel veel maatschappelijke strijden, omdat die moeten gestreden worden. En het is

jammer om vast te stellen dat, als zij zelf zich niet engageren in de strijd, dat er heel waarschijnlijk niks mee gebeurt. [...] Dat betekent dat heel veel mensen die zich niet vertegenwoordigd voelen, ja, over zulke thema's gaan moeten spreken, omdat er geen andere keuze is. Ze moeten vechten voor zichzelf, ze moeten vechten voor hun ouders, ze moeten vechten voor hun kinderen. [...] De gezondheid van de omgeving bepaalt eigenlijk voor een groot deel waar mensen mee bezig zullen zijn." (Verde, interview op 19 april 2016)

Verde stelt hiermee dat de huidige Belgische samenleving mensen met andere roots ertoe dwingt op een actieve manier voor zichzelf op te komen; immers, wanneer men niet voor zichzelf zou opkomen, zou niemand het doen.

De schrijver voegt hier aan toe dat mensen met een diverse achtergrond op zich al zeer weinig ruimte krijgen om hun stem via de media te laten horen en dat ze ook om die reden er eerder voor zullen kiezen de verkregen ruimte in te zetten om hun eigen zaak te verdedigen, aangezien, naar zijn gevoel, slechts zeer weinig mensen zich actief inzetten voor de strijd tegen racisme. Binnen deze hedendaagse context zien schrijvers van andere origine zich niet gemotiveerd hun literaire kwaliteiten aan te wenden, buiten in functie van deze strijd:

"Dus ja, het is gewoon een heel vijandige omgeving en mensen voelen zich verplicht om zich constant te verdedigen. En dat ondermijnt eigenlijk de zelfzekerheid van mensen, dat ondermijnt zelfs de wil van mensen om dingen te doen en het vertrouwen van de mensen dat het zinvol is om dingen te doen, want voor heel veel mensen heeft het al zolang geen zin gehad om dingen te doen." (Verde, interview op 19 april 2016)

Men beschouwt het als "zinloos" om zijn literaire creativiteit in te zetten, omdat men als auteur van diverse afkomst het gevoel heeft dat men niet serieus wordt genomen of geen werkelijke kans krijgt wanneer men dit tracht te doen. Enkel binnen het politieke debat treedt de stem van "de ander" expliciet naar voren, zijnde dan wel om zichzelf te verdedigen, zo stelt Verde.

Ook de kanalen waarlangs opkomende schrijvers met een diverse achtergrond alsnog een kans krijgen iets van zichzelf te tonen aan de buitenwereld zijn volgens Verde bijna enkel gericht op non-fictie en kennen meestal een politieke insteek:

"Of schrijven over politiek, omdat dat eigenlijk het enige is dat gepubliceerd wordt. Als ze een liefdesverhaal schrijven, waar zouden ze dan gepubliceerd worden? Er is vandaag nog geen kanaal voor. Ondertussen is er bijvoorbeeld KifKif, maar dat is voornamelijk politiek, ondertussen is er DeWereldMorgen, ook voornamelijk politiek, [...] Dus als ik een gedicht

schrijf of een liefdesverhaal, dan is er vandaag geen kanaal om dat allemaal te publiceren. Dus de schrijvers die zulke verhalen en gedichten vandaag willen schrijven, zien zich verplicht om iets anders te doen." (Verde, interview op 19 april 2016)

Naar de mening van Verde ligt hier een onvervulde taak voor uitgeverijen en andere literaire instellingen: zij moeten via kanalen als KifKif en DeWereldMorgen trachten nieuw schrijftalent te ontdekken. Deze platformen zijn in eerste instantie dan misschien niet gericht op fictie, men kan uit teksten die hier verschijnen reeds opmaken of iemand beschikt over een vlotte pen.

Het probleem ligt er volgens Verde voornamelijk in dat men als samenleving de diverse stemmen als het ware "negeert" aangezien men hen niet opzoekt - of niet voldoende serieus neemt - op de kanalen waarop zij actief zijn. Het zijn net platformen zoals KifKif die wel op een actieve manier op zoek gaan naar nieuw schrijftalent:

"Ik ben ook een anderstalige schrijver, ik ben ook teksten beginnen schrijven omdat ik gevraagd werd door KifKif in 2011. Omdat zij toevallig via Facebook, via mijn blog, via weet ik veel zagen van: ja, Orlando schrijft. Wat hij schrijft heeft fouten, wat hij schrijft is niet altijd even juist of soms is dat absoluut onzin, maar we kunnen er iets mee doen. We kunnen hem uitdagen om te schrijven [...]" (Verde, interview op 19 april 2016)

Deze initiatieven hebben reeds een eerste stap gezet in de zoektocht naar divers talent. Om die reden vindt Verde het jammer dat zulke platformen niet verder opgevolgd worden. Dit brengt ons tevens bij een volgende drempel, de taalbarrière. Verde stelt over zichzelf dat hij als spreker van een andere moedertaal soms nog moeite ondervindt met het Nederlands. De organisatie KifKif gaf hem de kans met zijn schrijftalent te werk te gaan, ondanks zijn aanvankelijke taalachterstand. Op deze manier kreeg hij eveneens de kans zijn taalgevoel verder aan te scherpen. Echter, binnen de huidige samenleving stelt Verde vast, geven nog slechts zeer weinige spelers binnen de literaire sector die kans aan anderstalige auteurs. Hans Goedkoop kaartte het belang van de beheersing van "de tweede taal" voor personen met diverse roots reeds aan. Deze taal staat namelijk deels garant voor integratie binnen de samenleving waarin men tracht zijn plaats te vinden:

"Wie geen ondubbelzinnig thuis heeft, moet er zelf een maken, met andere woorden, en hoe sneller hoe liever. Dat ze daar de taal voor gebruiken, en daar begint de literatuur, ligt misschien wel voor de hand. De normen en de waarden van hun beide werelden, de do's en don'ts, liggen allemaal opgeslagen in woorden en in stiltes tussen woorden, in verzwijgingen en dubbelzinnigheden. Taal is moraal. Wie macht over de taal heeft, heeft macht over zijn wereld, en wie meer dan één wereld heeft die kon wel eens meer dan anderen behoefte

hebben aan die macht. Als allochtoon heb je er alle belang bij je taalgevoel te scherpen tot een zesde zintuig [...] Eigen taal is eigen moraal is eigen wereld." (Hans Goedkoop geciteerd door Henriette Louwerse in *Dutch Crossing* 21 (1997), p. 73)

Wanneer aan personen van niet-westerse origine nog te weinig de kans wordt geboden dit "taalgevoel" aan te scherpen, worden zij enkel in een geïsoleerde positie geplaatst binnen de maatschappelijke context die hun wereld geworden is.

In verband met het belang dat rolmodellen mogelijk kunnen spelen voor personen met diverse roots betreft Verde eveneens de gehele samenleving: de media portretteren personen van een andere afkomst nog al te vaak als "criminelen", naar zijn gevoel. Het bestaan van rolmodellen van een andere origine is dus niet enkel noodzakelijk voor personen van niet-westerse afkomst om gemotiveerd te worden iets in de creatieve sectoren te ondernemen; het is van belang dat zij erkend worden omwille van hun creatieve talent door de gehele maatschappij, ook en vooral om mensen die vooroordelen koesteren jegens personen van andere afkomst een nieuw perspectief te tonen. Ook Ries Agterberg stelde reeds in zijn artikel 'Onderwijs moet alle kleuren van de Nederlandse literatuur laten zien', dat in 1999 verscheen in *Literatuur: tijdschrift over Nederlandse letterkunde*, dat allochtone rolmodellen binnen literatuur belangrijk zijn. Hij koppelde dit aan hun vertegenwoordiging binnen onderwijs:

"Aan deze ontwikkelingen mag het literatuuronderwijs niet voorbij gaan. Voor de leerlingen met allochtone achtergrond kunnen de schrijvers een voorbeeldfunctie vervullen. Maar ook voor Nederlandse scholieren is kennismaking met deze literatuur essentieel." (Agterberg, 1999 : 350)

Agterberg stelde dat door het zien van deze voorbeelden men al op jonge leeftijd leert samenleven met verschillende etnische groepen. Het bestaan van deze rolmodellen zou een grotere tolerantie in de hand kunnen werken tegenover personen met andere roots: het zou vooroordelen en discriminatie tegengaan en op termijn zou het een vanzelfsprekendheid moeten worden (1999 : 350).

4.2.1.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

Binnen het onderwijs, merkt Verde op, dient er allereerst een verandering te komen in de klassieke canon die vandaag onderwezen wordt. De literatuur die men nu op het voorplan plaatst, valt zo goed als altijd te klasseren binnen eenzelfde literaire traditie die zeer westers getint is. Men houdt daarbij geen rekening met mogelijke invloeden vanuit andere literaire contexten:

"Dat wil zeggen dat de teksten een traditie van tekstinterpretatie opbouwen, dat je bijvoorbeeld eerst de Grieken hebt en daarna mensen die daarop verder bouwen en nog anderen die daarop verder hebben gebouwd en dan heb je de Verlichting en mensen die op de Verlichting hebben opgebouwd. En dat heeft niet enkel te maken met inhoud, maar ook met de manier van schrijven, de manier van denken, de manier van teksten interpreteren en begrijpen enzovoort. [...] dat is een heel westerse traditie." (Verde, interview op 19 april 2016)

Verde stelt dat dit probleem zich vandaag duidelijk manifesteert binnen onderwijs, en dan spreekt hij niet enkel over literatuuronderwijs, maar ook bijvoorbeeld over cursussen filmgeschiedenis. De grote voorbeelden die men meekrijgt gedurende de studietijd sluiten aan bij westerse idealen; men is zich niet altijd bewust van een context hierbuiten of staat hier niet voldoende voor open. Dit werkt een eenzijdig beeld van de samenleving in de hand. Verde is daarom voorstander van bepaalde hervormingen binnen het onderwijs zodat nieuwe perspectieven en andere denkkaders worden geïntegreerd binnen het lessenpakket, en zodat er aldus bewuster kan worden omgesprongen met de wijze waarop verschillende denkkaders elkaar beïnvloeden en beïnvloed hebben doorheen de geschiedenis. Op die manier gaan jonge mensen eveneens meer openstaan voor literatuur die niet noodzakelijk aansluit bij de context waarbinnen zij opgegroeid zijn.

Verde stelt dat mensen best zo vroeg mogelijk worden voorbereid op de multiculturele invloeden die de hedendaagse samenleving aanbiedt. Daarom moet er reeds binnen kinderliteratuur een prominente plaats worden geboden aan diversiteit:

"[...] dan denk ik dat daar ook een rol moet gespeeld worden door bijvoorbeeld kinderliteratuur. Dat is eigenlijk een markt die heel speciaal is omdat... Ja, je koopt dat eigenlijk voor je kind, het is niet het kind dat zelf zal bepalen wat er gelezen gaat worden. Dus eigenlijk moet er een impuls komen die ervoor zorgt dat we teksten beschikbaar maken die divers zijn of die diversiteit vertegenwoordigen en de mensen moeten ook die teksten meegeven aan hun kinderen en de kinderen moeten al vanaf een jonge leeftijd vertrouwd worden met dingen die anders zijn." (Verde, interview op 19 april 2016)

Aangezien jonge kinderen vaak niet zelf kiezen welke boeken zij lezen of aan hen voorgelezen worden, moeten kinderboeken die diversiteit integreren eveneens voldoende gepromoot worden vanuit het basisonderwijs, zo zegt Verde.

De rol die literaire initiatieven vandaag opnemen is volgens Verde nog te klein en blijft dus gedeeltelijk onbezet. Wanneer er al bepaalde literaire initiatieven, zoals wedstrijden, georganiseerd worden, krijgen die naar de mening van de schrijver veel te weinig navolging:

"Maar als [allochtone schrijvers] meedoen aan een wedstrijd, die gedichten moeten niet winnen, allez dat is... Het winnen van een wedstrijd heeft gewoon te maken met de kwaliteit van een gedicht. Maar als het een persoon is die meegedaan heeft aan een wedstrijd, die behoort tot een minderheid en je merkt dat er toch wat potentieel in dat gedicht zit, dan moet die persoon gecontacteerd worden en dan moet je ervoor zorgen dat die persoon niet ontmoedigd raakt. En ik weet niet of dat het geval is vandaag." (Verde, interview op 19 april 2016)

Ter voorbeeld spreekt Verde over een project waaraan hijzelf heeft meegewerkt, *Verre Vrienden* (2013), een kortverhalenbundel voor kinderen. Het betreft een initiatief van Davidsfonds waarvoor Michael De Cock een selectie maakte van tien diverse auteurs en hun kortverhalen bundelde. Deze bundel werd zeer positief gerecenseerd in kranten en Verde werd tevens gevraagd door Radio 1 om over dit boek te komen spreken. Echter, nadien is hij door niemand verder gecontacteerd en, naar zijn weten, ook de negen andere schrijvers niet. Dit toont voor hem aan dat er geen opvolgingstrajecten worden voorzien en het op die manier voor niet-westerse schrijvers vaak bij eenmalige projecten blijft, ondanks het feit dat zij wel positief worden onthaald door de (internationale) media.

Onder de initiatieven kunnen ook, zoals reeds aangehaald, bepaalde platformen geplaatst worden zoals KifKif of DeWereldMorgen. Ook hier is echter het grootste probleem dat deze kanalen niet worden opgevolgd of te weinig worden beschouwd als een plek om talent te vinden. Deze digitale platformen beschikken bovendien zelf niet over voldoende middelen om opkomend, divers talent werkelijk te gaan promoten naar de buitenwereld toe. Dit soort initiatieven, die ervoor willen instaan diverse stemmen zichtbaar te maken, moeten vechten voor middelen, stelt Orlando Verde, gezien het feit dat ze ook niet passen binnen de klassieke structuren. Ze worden niet opgenomen onder een volwaardige cultuurzuil en dit vormt volgens Verde een deel van het probleem. De formele instellingen, die wel als cultuurinstellingen worden aanzien, zetten zich naar zijn mening nog te weinig in voor diversiteit en de initiatieven die hiervoor wel willen opkomen beschikken dan weer

niet over de nodige middelen om dit te doen. Verde gelooft ook dat wedstrijden die specifiek gericht zijn op divers talent een succes kunnen zijn. Zulke wedstrijden worden nu reeds georganiseerd door organisaties als KifKif, maar aangezien deze organisaties, zoals gesteld, weinig gezag hebben binnen de literaire sector, worden de wedstrijden die zij initiëren eveneens niet voldoende serieus genomen en dus ook niet verder opgevolgd. Nochtans stelt Verde dat zo'n initiatieven wel degelijk waardevol talent kunnen opleveren: "*bijvoorbeeld Rachida Lamrabet [...] is een dochter van de KifKif-wedstrijden*" (Verde, 2016).

De organisatie van meer - diverse - wedstrijden, die tevens een betere opvolging genieten, zou aldus een stap in de goede richting kunnen zijn. Al zou over het algemeen ook het oproepmechanisme voor wedstrijden dienen te veranderen, stelt Verde. Veel opkomend talent weet niet van het bestaan van deze wedstrijden af, enkel binnen bepaalde niches weet men waar, wanneer en hoe deze plaatsvinden. Maar het belangrijkste, volgens de schrijver, blijft de individuele moeite die literaire instellingen en uitgeverijen willen doen om divers talent te zoeken en te motiveren:

"Maar ik geloof meer in het echt persoonlijk mensen gaan opvolgen, persoonlijk echt op zoek gaan naar hen, want er zijn echt heel veel mensen die getalenteerd zijn die niet zullen meedoen aan wedstrijden omdat ze er niet meer in geloven. Dus we zijn er in geslaagd om het geloof van een aantal mensen in de structuren van onze samenleving te doen verliezen."
(Verde, interview op 19 april 2016)

Om dit geloof terug te winnen, moeten literaire organisaties zelf het initiatief nemen om mensen met andere roots actief te laten deelnemen binnen het literaire veld. En dit lukt niet aan de hand van eenmalige initiatieven, daarvoor is een blijvende inzet en ondersteuning noodzakelijk.

4.2.1.3 Rol van uitgeverijen

Ook uitgevers gaan volgens Verde onvoldoende op zoek naar talent met een diverse achtergrond, of vanuit een verkeerde ingesteldheid:

"Ja, uitgeverijen hebben financiële verwachtingen. Die willen een divers talent niet echt hebben, ze willen die omdat het geld betekent. Dat betekent controversie, dat betekent dat het spraakmakend wordt, dat brengt geld op. En dat begrijp ik helemaal. Uitgeverijen, dat [...] zijn financiële instellingen, ze moeten geld maken, ze moeten geld verdienen. Dus ja, ze verkopen dingen die populair zijn. Natuurlijk is hun idee van wat populair is beperkt tot

'populair voor een bepaald segment van de samenleving'." (Verde, interview op 19 april 2016)

Verde stelt dus dat uitgever personen met niet-westerse roots sneller zullen uitgeven wanneer deze uitpakken met iets dat buiten de gangbare norm ligt. De drang naar exotisme en controversie, die reeds eerder werd aangehaald door Akbas en Polis, is volgens de auteur dus nog steeds nadrukkelijk aanwezig in de uitgeverwereld. Hij beschouwt dit als problematisch omwille van twee redenen:

"Er wordt verwacht van een schrijver - of kunstenaar - met vreemde origine dat hij eigenlijk over iets 'anders' gaat spreken. Als je dat niet doet dan zullen ze je minder snel een plaats geven dan iemand anders die van hier is en het misschien een beetje beter onder de knie heeft dan jou [...]. Dat is nefast omwille van twee redenen. In eerste instantie dwingt het inderdaad mensen om in die richting te gaan, terwijl dat ze dit soms helemaal niet willen. Punt twee, het geeft ook de indruk aan het publiek dat mensen met een bepaalde origine enkel met zulke zaken bezig zijn. Dus dan hebben we een dubbele dynamiek: het is niet alleen dat mensen met een bepaalde origine zich bezig moeten houden met een aantal kwesties, omdat niemand anders het doet, het is ook dat ze verwacht worden om dat te doen én dat het beeld ontstaat dat ze alleen maar dat kunnen." (Verde, interview op 19 april 2016)

Verde stelt dat dit fenomeen zich niet enkel voordoet binnen het literaire veld, maar wel binnen de gehele samenleving: zo worden personen met niet-westerse roots bijvoorbeeld voor debatten eerder gevraagd om te komen praten wanneer het onderwerp "diversiteit" betreft. Ze worden uitgenodigd om te komen spreken over dit thema op basis van hun ongewone familienaam, terwijl ze binnen verschillende vakgebieden actief zijn en dus eveneens over heel andere onderwerpen in debat zouden kunnen gaan. Op deze manier stigmatiseert men mensen van een andere afkomst: men legt er de nadruk op dat zij "anders" zijn.

Echter, Verde voegt hier aan toe dat men, ondanks dat men de verschillen niet moet benadrukken, men ze ook niet zomaar kan en mag negeren. Dit heeft namelijk nefaste gevolgen voor de groepen die zich onder "verschillend" gecategoriseerd zien:

"[...] we kunnen ook doen alsof die verschillen niet bestaan en iedereen gelijk behandelen. En dan is het resultaat dat mensen die achtergesteld zijn, achtergesteld zullen blijven, omdat er geen speciaal beleid gevoerd wordt om hen uit die achtergesteldheid te halen. Dat betekent dat we geen andere keuze hebben dan het probleem te benoemen. Het probleem is, in dit geval, [...] dat er een groep mensen is die speciale maatregelen nodig heeft om volwaardig te kunnen deelnemen aan de samenleving. [...] Ik zou echt de eerste zijn om te zeggen van: 'Ja,

sorry, maar waarom is een speciaal beleid voor allochtonen nodig?' Allez, dat geeft ook de indruk dat zij speciaal zijn of dat ze speciale hulp nodig hebben. Ja, het is vandaag nodig."
(Verde, interview op 19 april 2016)

Verde is dan ook een voorstander van het nemen van bepaalde maatregelen, zoals het invoeren van quota en positieve discriminatie, om de bestaande problematiek tegen te gaan. Anderzijds geeft hij aan dat dit soort maatregelen eveneens de indruk kunnen wekken dat schrijvers met andere roots niet worden uitgekozen op basis van literaire kwaliteiten, maar wel net omwille van hun diverse achtergrond, terwijl dit niet het geval is. Uitgevers dienen hier op in te spelen door deze literatuur op een andere manier te promoten: niet zijnde "een boek geschreven door een allochtone auteur", maar wel "een boek dat garant staat voor literaire kwaliteit". Het is namelijk tevens deze literaire kwaliteit die het hoofdcriterium dient te blijven wanneer een uitgever besluit een auteur uit te geven, niet de exotische toets.

Om op kwaliteit te kunnen beoordelen, dienen uitgevers echter ook open te staan voor andere perspectieven. Allochtone schrijvers worden door uitgeverijen nog steeds te zeer benaderd vanuit een heersend westers denkkader, stelt Verde. Hierdoor worden ze onvoldoende begrepen, met als gevolg dat hun literaire kwaliteit niet altijd naar waarde wordt geschat:

"Er is ook een grote weerstand om een boek dat geschreven wordt vanuit een ander referentiekader, om dit boek ook te beoordelen vanuit dit referentiekader. Die worden beoordeeld vanuit hetzelfde referentiekader als altijd, wat eigenlijk leidt tot, laat ons het 'misverstanden' noemen." (Verde, interview op 19 april 2016)

Verde stelt dat een heel aantal schrijvers en kunstenaars, waaronder hijzelf, zijn opgegroeid met een ander referentiekader: ze nemen andere filosofen, regisseurs en auteurs ter voorbeeld dan deze die in het westen bekend zijn. Tevens zullen ze dus denkbeelden uit de referentiekaders waarmee zij zelf bekend zijn in hun literaire werk meenemen. Wanneer autochtone Vlaamse uitgevers op zoek gaan naar auteurs met diverse roots moeten ze, wanneer ze over deze schrijvers een valabel oordeel willen vellen, zich in de eerste plaats openstellen voor mogelijke niet-westerse invloeden:

"Die mensen zijn vandaag actief bezig, we vinden ze niet, de elite moet hen gaan zoeken of de instellingen moeten op zoek gaan naar waar ze zijn, maar ze moeten ook hun denkkader aanpassen om de kwaliteit te herkennen. Ik ga niet met Hugo Claus en Timmermans in mijn achterhoofd luisteren naar spoken word. [...] We moeten echt op zoek gaan naar talenten die vandaag niet helemaal of niet vanzelfsprekend zichtbaar zijn. Of niet zichtbaar zijn vanuit ons huidig perspectief. Dus dat vereist een heel grote investering van de mensen die vandaag

gaan bepalen wat er gaat gebeuren. In hun manier van zoeken naar talent, in hun manier van herkennen van talent, in hun eigen achtergrond, in hun eigen denkkaders." (Verde, interview op 19 april 2016)

Ondanks het feit dat auteurs met diverse roots soms vanuit een verkeerd perspectief worden beoordeeld, merkt Verde eveneens op dat het voor uitgevers ook een risico kan vormen een persoon met andere roots uit te geven: de vrees heerst dat men hiervoor misschien minder snel een lezerspubliek zal vinden. Het oordelen vanuit een nieuw referentiekader blijft dus ook iets dat in de eerste plaats ingebakken zit in de maatschappij; men zou dit in de eerste plaats moeten veranderen vanuit het onderwijs.

Ook moet er volgens Verde meer weerstand komen vanuit de huidige samenleving tegenover de taalbarrière. Deze taak ligt eveneens bij personen die binnen de literaire sector de autoriteit bezitten een kwaliteitsoordeel uit te spreken:

"Ik heb al eens Yves Desmet horen spreken over het vinden van diverse schrijvers, in zijn geval journalisten. [...] Ik zei van: 'Ja, er zijn mensen die schrijven voor KifKif, DeWereldMorgen, StampMedia, volgen jullie hen of zijn jullie aan het scouten of zo?' En hij zegt zo van: 'ja,' echt zo met die houding, 'ja, dat zijn niet echt, allez, dat zijn geen échte schrijvers hè'. [...] Dat zei hij op een openbaar forum. 'Abou Jahjah kan totaál niet schrijven, je kan hem vragen om iets te schrijven maar dan moet je er iemand naast zetten om vorm te geven aan zijn woorden.' Ik heb zoiets van, het kan zijn dat dat waar is, maar dan is dat ook de inspanning die jij moet doen." (Verde, interview op 19 april 2016)

Als personen die geacht worden kenners te zijn binnen het literaire veld een negatieve houding aannemen tegenover auteurs met diverse roots, dan zal hun oordeel door de sector sneller aanvaard en overgenomen worden. Vandaar dat men extra inspanningen moet doen om dit tegen te gaan, stelt de auteur.

Verde benadrukt dat hij hiermee niet wil zeggen dat uitgeverijen andere kwaliteitseisen moeten stellen voor anderstaligen. Wat men echter wel moet doen is openstaan voor een meer doorgevoerde taalredactie, indien deze noodzakelijk is om een bepaalde kwaliteit te bekomen. Het probleem dat zich echter stelt, naar de mening van Verde, is dat uitgevers - maar ook journalisten, redacteurs en instellingen zoals het Vlaams Fonds voor de Letteren - ervan uitgaan dat auteurs van een andere origine minder kwaliteit leveren, omdat zij de taal niet altijd ten volle beheersen. Dit zegt

echter weinig over de inhoudelijke kwaliteit van hun werk. De schrijver stelt dat men hier bovendien niet altijd openlijk voor uitkomt:

"Een veronderstelling van een lagere kwaliteit en dat geldt voor de kunsten, dat geldt voor de journalistiek, dat geldt voor het VFL. En ze zullen dat niet zeggen in hun vergaderingen, maar ze gaan dat wel zeggen achteraf, van 'ja, we gaan dat toch niet doen'. Waarom? Ja, ze gaan zoiets zeggen van 'we moeten zorgen voor kwaliteit'. En daaraan merk je dat het probleem er niet alleen in bestaat te voldoen aan kwaliteitseisen, maar ook in wat zij als 'kwaliteit' bestempelen." (Verde, interview op 19 april 2016)

De mensen die een elite vormen hebben, volgens Verde, een vaststaand beeld van wat de term "kwaliteitsvol" inhoudt en wijken hier niet erg van af; op die manier wordt er geen aandacht geschonken aan hoe kwaliteit zich onder een andere vorm kan manifesteren. Dit probleem vindt tevens zijn grond in het westers referentiekader waarop men terugvalt.

4.2.1.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Net als Inan Akbas en Harold Polis geeft Verde aan dat een al te formalistisch systeem een drempel kan vormen voor schrijvers - van andere origine - om toe te treden tot de literaire sector:

"Dat zijn heel veel voorwaarden waar je moet aan voldoen om een project goedgekeurd te krijgen [...] Ja, dat bepaalt al voor een groot deel wie niet gaat meedoen. Terwijl dat er sprake is, en ik spreek nu statistisch gezien, ik wil niet veralgemenen voor de hele gemeenschap, maar puur statistisch gaat het over mensen die het economisch minder gemakkelijk hebben, en over mensen die, puur statistisch, minder formele trajecten van de kunsten hebben opgevolgd, puur omdat het ja... Als je kan kiezen tussen een professionele bezigheid die geld opbrengt en iets dat totaal geen zekerheid biedt, en je hebt zelf geen financiële veiligheid, geen safety net... Dan kan ik me wel inbeelden dat er veel meer mensen zijn die kiezen om advocaat te worden dan om conservatorium te gaan doen of het RITS. Dus die formele drempels zijn zeker een probleem." (Verde, interview op 19 april 2016)

Verde voegt hier echter aan toe dat deze formele drempels er met reden zijn gekomen en men ook op dit vlak niet zomaar een speciale behandeling kan aanwenden voor bijvoorbeeld minderheidsgroepen, aangezien dit stigmatisering in de hand werkt. Hij vindt wel dat men over het algemeen meer steun zou kunnen bieden bij allerlei formaliteiten, bijvoorbeeld bij het invullen van de werkbeursaanvragen voor het VFL, en volgt hierin dus Akbas. Bovendien voegt Verde hieraan toe

dat het VFL een veel actiever opvolgingsbeleid dient te voeren om mensen met andere roots blijvend te motiveren:

"Er zijn mensen die ongelofelijk getalenteerd zijn, die al gepresteerd hebben, maar die worden niet gecontacteerd, die worden door niemand gevraagd om iets te doen. En ja, sorry, maar zo gebeurt het niet. En net zoals het VAF daar een verantwoordelijkheid in draagt - dat zijn niet de enigen die daarvoor een verantwoordelijkheid dragen - op dezelfde manier draagt ook het VFL daar zeker een verantwoordelijkheid in. En, naar mijn gevoel, zijn ze er niet mee bezig. En als ze daar niet mee bezig zijn, dan gaat het natuurlijk ook niet gebeuren." (Verde, interview op 19 april 2016)

Beoordelaars behoren naar het gevoel van Verde voornamelijk tot een elite, een blanke middenklasse die ervan uitgaat dat er weinig divers talent te vangen is; ze maken reeds op voorhand dikwijls de veronderstelling dat een tekst niet goed genoeg zal zijn en gaan het werk zo op een andere manier lezen dan wanneer ze hier volledig objectief tegenover zouden staan. Ze willen slechts de literatuur die binnen hun bepaald denkkader past een volwaardige plaats toekennen, zoals reeds aangehaald.

Aan personen met diverse roots wordt volgens Verde verweten dat ze niet van zich laten horen, maar de media en regering zijn hierin onvoldoende kritisch voor zichzelf. Zij zijn namelijk degenen die een context hebben gecreëerd waarin personen van niet-westerse origine nu eenmaal nog weinig vertrouwen hebben:

"Sorry, je moet ook kritisch zijn voor jezelf en onder ogen zien dat jij al jaren lang allemaal zaken fout doet, waardoor de mensen aan de andere kant totaal geen vertrouwen hebben in de overheid of in de politie of in de media. Of in het VFL. De inspanning die ze nu moeten doen is veel harder dan wanneer ze die vijftig jaar geleden hadden willen doen. Waarom? Omdat ze al vijftig jaar, of dertig jaar of whatever, bezig zijn op een heel foute manier en het probleem niet hebben willen aankaarten. Nu moeten ze veel meer inspanningen doen. Awel, sorry, maar dan moeten ze dat maar doen. Als ze iemand naast een schrijver moeten zetten om zijn woorden te vertalen of ervoor te zorgen dat de kwaliteit behaald wordt, dan moeten ze dat doen. [...] Als ze mensen moeten helpen om hun dossiers in te vullen, dan moeten ze dat doen. Waarom? Omdat ze een inhaalbeweging moeten doen op een langere periode waarin dit niet gedaan werd. En het vertrouwen bestaat niet, de mensen hebben gewoon niet het gevoel dat het zinvol is om dingen te doen. En hoe los je dat op? Je moet echt opnieuw het vertrouwen winnen van mensen." (Verde, interview op 19 april 2016)

Verde beschouwt dit als één van de taken waarvoor ook een instelling als het Vlaams Fonds voor de Letteren moet instaan: het vertrouwen herwinnen van personen die steeds minder geloven dat zij ook hun stem mogen laten horen, dat er ook een plaats is voor deze stem binnen onze samenleving. Hierbij is het van belang, benadrukt de auteur, dat men ook zelf gelooft in dat wat men onderneemt zinvol is en dat men niet enkel het probleem aankaart omdat men zich hiertoe verplicht voelt. Men moet zelf werkelijk geloven dat de "andere stem" het waard is om gehoord te worden.

In de eerste plaats ziet Verde dit als een maatschappelijke opdracht; de hele maatschappelijke context moet in zekere zin gewijzigd worden, er moet een mentaliteitswijziging ontstaan opdat men divers talent een volwaardige plaats zou toekennen. Echter, alle aparte initiatieven die zich hiervoor inzetten, kunnen er tot op zekere hoogte toe bijdragen dat deze wijziging zich ook werkelijk zal voltrekken met de tijd.

4.2.2 Hazim Kamaledin

Hazim Kamaledin kwam in de jaren '90 als Irakese vluchteling in België terecht, na veel omzwervingen, via Syrië, Turkije, Bulgarije, Libanon en Griekenland. Als theatermaker vond hij het aanvankelijk moeilijk om werk te vinden: hij kreeg van de meeste gezelschappen geen antwoord op zijn sollicitatiebrief en zij die hem wel contacteerden, wilden hem omwille van zijn andere origine inzetten als politiek wapen. Kamaledin weigerde echter een instrument te worden in een politieke strijd. Uiteindelijk werd hij artistiek leider van de theatergroep Woestijn '93 en daarna *tg Cactusbloem*, waar hij ook teksten voor schreef. Hij publiceerde zijn eerste Nederlandstalige roman, 'Oraal' (2011), bij Beefcake Publishing. In 2014 werd Kamaledin uitgeroepen tot de beste Arabische theaterschrijver van het jaar en in 2016 kwam hij als genomineerde op de longlist van de Arabische Booker Prize te staan.⁵⁰ In enkele jaren heeft hij binnen de professionele auteurswereld aldus een enorme evolutie doorlopen, wat zijn perspectief over mogelijke toetredingsdrempels tot de Vlaamse literaire sector zeker boeiend maakt.

4.2.2.1 Toetredingsdrempels divers talent

Net als Akbas en Polis haalt ook Kamaledin socio-culturele verschillen aan als een eerste drempel voor auteurs met een multiculturele achtergrond. Hij legt daarbij vooral de klemtoon op het idee dat personen met diverse roots minder zouden lezen, aangezien zij "*cultuur als fenomeen niet als een prioriteit beschouwen*" (Kamaledin, 2016). Als auteur zal men dan ook minder snel een allochtone

⁵⁰ Bron: <http://www.auteurslezingen.be/author/19665>.

lezer in acht nemen wanneer men schrijft, aangezien deze er bijna niet is, zo stelt Kamaledin. Personen die weinig lezen, zullen ook zelf minder snel aangezet zijn tot schrijven, wat een eerste verklaring van de ondervertegenwoordiging biedt.

Voorts stelt zich ook de taalbarrière volgens Kamaledin. De schrijver verbindt deze aan een visieprobleem. Personen van diverse origine die het gevoel hebben als "allochtoon" benaderd te worden, sluiten zichzelf soms af van wat zich afspeelt in de brede samenleving en worden vervolgens nog verder uitgesloten. Zo raakt men nog meer geïsoleerd en gaat men zich zeker niet met literatuur bezighouden, laat staan met Nederlandstalige literatuur, stelt de schrijver. Bij dit soort isolatie spelen godsdienstige principes een vooraanstaande rol:

"Ik ben heel erg tegen de radicale islam. Ik ben een atheïst en ik geloof niet in godsdienst. Ik vind dat elke godsdienst een zonde is voor de maatschappij. [...] Ik vind dat we de maatschappij en godsdienst moeten respecteren binnen een relatief kader. Een godsdienst moet zich ook compatibel kunnen stellen aan de samenleving. En als dat niet zo is, dan zit je met een probleem. En met compatibel bedoel ik dat er een scheiding moet zijn tussen staat en godsdienst. [...] Maar kinderen, die distantiëren zich van de maatschappij hier, op basis daarvan. [...] en op die manier maken we de kloof zeer groot." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Wanneer we elkaars gebruiken en tradities onvoldoende respecteren, zegt Kamaledin, zal er vanzelf een kloof van onbegrip ontstaan tussen diverse culturen. Hij stelt: *"het is niet omdat ik in iets geloof dat ik dat moet toepassen op alles wat er om me heen gebeurt, dat mag niet, vind ik"* (Kamaledin, 2016). Jammer genoeg passen mensen hun persoonlijke normen en waarden vaak toe op de gehele maatschappij en weigeren ze zich open te stellen voor wat hier niet onmiddellijk bij lijkt aan te sluiten.

Kamaledin is niet de eerste schrijver van andere origine die het belang van elkaars cultuur respecteren naar voren schuift. Zo stelde Ish Ait Hamou, auteur en choreograaf van Marokkaanse origine, in een artikel dat verscheen op digitaal platform KifKif op 22 februari 2016:

"Absoluut, er is duidelijk niet genoeg ruimte voor iedereen. Je moet altijd kiezen. Het is of dit of dat, je bent of goed of slecht. Er zijn geen nuances meer. Wat ik fijn vind is dat de hoofdpersonages in een passage elkaar niet proberen overtuigen. Ze leggen niet uit waarom ze in dit of dat zou moeten geloven, maar ze lachen er mee en gaan verder in een diep gesprek. Ik vind dat dat meer zou moeten gebeuren. Iedereen heeft zijn eigen waarheid, dus

laat iedereen in zijn waarheid geloven en heb er respect voor. Het is niet omdat ik gelijk heb, dat jij fout bent. Jij en ik kunnen allebei gelijk hebben, elk op onze eigen manier." (Ait Hamou, 2016)⁵¹

Het gebrek aan nuance vandaag de dag zorgt ervoor dat mensen elkaar moeilijker begrijpen en ook minder openstaan voor elkaars tradities en ideeën. Het is dus niet omdat er weinig vertegenwoordiging is dat literaire instellingen hier altijd schuld aan hebben, stelt Kamaledin; hij beschouwt dit eerder als een cultureel verschil dat door de maatschappelijke context in stand gehouden wordt.

4.2.2.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

Een hervorming binnen het onderwijs noemt Kamaledin een hoofdzaak: er moet een wijziging binnen het beleid plaatsvinden zodat deze veranderingen binnen het onderwijssysteem op gang kan brengen. De canon die vandaag op scholen onderricht wordt is te westers getint, naar de mening van de schrijver. Hierdoor worden Vlaamse jongeren opgevoed met bepaalde ideeën, bepaalde "codes", aan de hand waarvan zij ook in hun latere leven een kwaliteitsoordeel zullen vormen:

"Iemand die heeft gestudeerd, die heeft een specifieke code gestudeerd. En hij komt naar een voorstelling, naar een product, en hij moet dat product kunnen decoderen met zijn eigen codes. Waar heeft meneer of mevrouw die codes geleerd? Dat is weer in de universiteit natuurlijk. En op deze manier word ik niet toegankelijk, want ik werk met andere codes."
(Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Doordat de codes die men in het onderwijs naar voren schuift vrij eenduidig zijn, leren nieuwe generaties zich niet openstellen voor wat hierbuiten valt. Hiermee haalt Kamaledin een probleem aan dat ook Orlando Verde reeds stelde. Wanneer men binnen het onderwijs niet openstaat voor diverse referentiekaders wordt dit probleem op lange termijn in stand gehouden.

Ries Agterberg poneerde eenzelfde stelling als Kamaledin in het artikel 'Onderwijs moet alle kleuren van de Nederlandse literatuur laten zien':

"Intercultureel onderwijs beperkt zich niet tot het behandelen van door allochtone schrijvers geschreven literatuur. In elk literair werk zitten normen en waarden die de lezer toetst aan zijn eigen normen en waarden." (Agterberg, 1999 : 352)

⁵¹ Online raadpleegbaar op: <http://www.kifkif.be/cult/iedereen-heeft-zijn-eigen-waarheid-dus-laat-iedereen-in-zijn-waarheid-geloven-een-gesprek-met-i>.

Wanneer men deze andere referentiekaders in het onderwijs toelaat, zo stelt Agterberg, stimuleert men leerlingen ook om na te denken over zekerheden die helemaal niet zo vanzelfsprekend zijn als men er langer over nadenkt (1999 : 352). Deze zekerheden zijn namelijk vaak gebaseerd op een eenzijdig wereldbeeld.

Kamaledin stelt dat "*kinderen [...] die codes nog niet [kennen], die zijn nog niet cultureel bepaald, dus bij hen komt het wel door*" (Kamaledin, 2016). Uit eigen ervaringen heeft hij gemerkt dat jonge kinderen zich makkelijker openstellen voor zijn theaterstukken dan volwassenen. Het is dan ook van belang dat men vroeg genoeg leert openstaan voor de diverse denkkaders die deze multiculturele samenleving bepalen en men hier binnen onderwijs niet van wordt afgesloten.

4.2.2.3 Rol van uitgeverijen

Kamaledin geeft een tweevoudig antwoord op de vraag of Vlaamse uitgevers reeds voldoende openstaan voor divers talent:

"Zijn de uitgevers nog steeds te blank? Of zijn ze bereid om andere culturen toe te laten binnen de Vlaamse cultuur? In mijn ervaring... Ik spreek nu bijvoorbeeld met Harold Polis en hij zag het onmiddellijk zitten vanuit een integer engagement, De Bezige Bij ook. Maar ik moet hieraan toevoegen dat andere uitgevers zelfs de moeite niet hebben gedaan een 'nee'-brief te schrijven." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

De auteur stelt dus dat dit grotendeels afhangt van de individuele opstelling van een uitgever, maar dat hijzelf zeker niet door iedere uitgever welwillend werd onthaald. Hij voegt hieraan toe dat het literaire middenveld een grote rol speelt, niet louter de uitgeverijen zelf. In dat middenveld bevinden zich bijvoorbeeld literaire tijdschriften; de meeste van zulke tijdschriften bieden schrijvers weinig kansen, zegt Kamaledin. Zelf heeft hij zijn tekst die genomineerd werd voor de Arabische Booker Prize eerst trachten voor te leggen aan literaire tijdschriften, zonder enig succes. Dit middenveld, dat er eigenlijk mede voor zou moeten instaan de stap naar het professionele auteurschap te verkleinen, neemt deze functie vandaag nog te weinig op zich.

Dat uitgevers auteurs van andere origine vandaag de dag nog opleggen over hun diverse achtergrond te schrijven, denkt Kamaledin niet. Wel stelt hij, net zoals Orlando Verde, dat Vlaamse uitgevers vaak beoordelen vanuit een ander "kwaliteitsbeeld":

"Uitgevers die verwachten dat je voldoet aan hun eigen normen en waarden. Dus je schrijft een boek en je boek wordt beoordeeld op basis van specifieke westerse criteria. Dus 'kwaliteit' is dan een westers begrip en wordt niet als iets relatiefs gezien." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Men houdt slechts rekening met het westers referentiekader om kwaliteitsoordelen uit te spreken en daardoor wordt wat hierbuiten valt vaak ten onrechte afgeschreven. Kamaledin haalt hierbij eenzelfde probleem aan als Inan Akbas: men beschouwt de thematiek en stijl van schrijvers van andere origine vaak als "archaïsch" of "gedateerd" ten aanzien van de westerse normen. Hij spreekt ter voorbeeld over een allochtone dichter die hij persoonlijk kent en die geldt als representatief in zijn eigen land, maar in Vlaanderen moeilijk een uitgever kan vinden:

"Dwingen we die meneer om op basis van onze waarden en normen te schrijven, zodat hij gepubliceerd wordt? De tweede, en een belangrijke, vraag is: Is het waar dat ons publiek hier niet leest wat gedateerd is of wat wij 'gedateerd' noemen? [...] in principe moeten we hen niet blond schminken zodat ze in de markt kunnen belanden." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Ook Kamaledin stelt dat uitgeverijen in de eerste plaats commerciële bedrijven blijven, die publiceren in functie van een lezerspubliek. Echter, wanneer iemand als Jan Fabre experimenteert met "gedateerde stijlen", stelt Kamaledin, dan zal dit sneller aanvaard worden dan wanneer een persoon met andere roots dit doet, omdat deze "gedateerde stijlen" in het laatste geval geen aansluiting vinden bij een westerse traditie. Kamaledin stelt dat op muzieklak zich wel reeds een positieve evolutie heeft voorgedaan: men laat het bestaan van meer diverse stijlen toe en staat hiervoor open. In het boekenvak is dit echter nog niet zozeer aan de orde. Wanneer iemand met "andere" normen en waarden de literaire markt tracht te betreden, zal deze persoon veel moeilijker ingang vinden, aangezien men de denkwereld hier niet aan aanpast.

Kamaledin vindt dat hedendaagse uitgevers nog te veel de houding aannemen van een bewaker, in plaats van een bemiddelaar te zijn. Als bemiddelaar zouden ze meer moeite doen om een product dat niet binnen hun standaardnormen valt toegankelijk te maken naar een lezerspubliek. In plaats daarvan wijzen ze dit product echter nog steeds al te vaak af. De auteur grijpt terug naar theater om deze stelling te staven:

"[...] in 1998 zei [de programmator] tegen mij [...] dat ik hermetisch was en dus niet toegankelijk voor een Vlaams publiek. [...] Ik woonde toen in de Appelstraat en had een living zo groot als deze, een beetje langer. En ik had zoiets van 'oké, programmatoren willen me

niet hebben, dan ga ik mijn eigen stuk maken'. Ik heb dan mijn eigen stuk gemaakt en ik ben in première gegaan in mijn living. En dat was binnen de drie weken een fenomeen geworden binnen het theaterlandschap. [...] Kortom, ik heb tien keer gespeeld in mijn living, elke dag was het vol." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Deze voorstelling werd door Kamaledin en zijn gezelschap vervolgens nog in woonkamers bij mensen thuis hernomen en ook op locatie: *"zo hebben we een jaar lang gespeeld en op die manier bewezen dat publiek absoluut toegang kan vinden tot onze producten, die hermetisch zijn volgens de programmatoren"* (Kamaledin, 2016). Kamaledin stelt dat dit eigenlijk de rol is die de uitgever, of programmator, op zich moet nemen: het product als het ware verkopen op een aantrekkelijke manier, in plaats van ervan uit te gaan dat dit niet mogelijk is omwille van de stijlverschillen. Uitgevers moeten instaan voor mogelijke "decoderingsproblemen" die zich naar hun idee stellen.

Kamaledin wijst wel op een positieve trend die hij de laatste jaren heeft opgemerkt:

"Nu, hoe langer hoe meer wordt men zich er wel van bewust dat men blanco naar iets moet kijken. Dat men een boek moet openen zonder code en zonder vooroordelen. Maar het vraagt tijd om dit te laten groeien." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Zelf wil de schrijver ook liefst met uitgevers samenwerken die gericht zijn om een algemeen publiek en niet specifiek op een allochtone lezer mikken. Hij wil samenwerken met uitgeverijen die trachten voorbij de code-problematiek te kijken en openstaan voor zowel allochtoon als autochtoon talent, omdat ze een breed referentiekader hanteren bij de vorming van hun kwaliteitsoordeel.

4.2.2.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Kamaledin begint met te stellen dat het beleid van het Vlaams Fonds voor de Letteren, dat hij naar eigen zeggen goed kent, een aanmoedigend beleid is. Wanneer de percentages voor aanvragen bij werk- en stimuleringsbeurzen eerder laag liggen, dan is dit volgens de schrijver te wijten aan het feit dat er nog steeds te weinig aanbod is of dit aanbod er wel is, maar ergens anders op een drempel stoot, bijvoorbeeld bij uitgeverijen. Hij voegt hieraan toe dat het beleid van het Fonds gericht is op uitgevers die iets willen publiceren. Nemen deze uitgevers nog al te zeer de rol op van "bewaker", zoals de schrijver eerder aanhaalde, dan situeert zich daar eerder een drempel dan binnen het beleid van het VFL.

Hoewel Kamaledin uit eigen naam nog geen werkbeurs bij het Fonds heeft aangevraagd, gelooft hij niet dat het aanvraagstelsel te formalistisch zou zijn. Hij biedt daarmee een rechtstreekse tegenstem op Inan Akbas, die Hazim Kamaledin ter voorbeeld nam bij het aanhalen van deze problematiek⁵². Geconfronteerd met dit feit, zegt Kamaledin het volgende:

"Kijk, mijn boek heeft ook geen subsidies gekregen en dat had twee heel simpele redenen, heel duidelijk en simpel: ik word beschouwd als een debuut en punt twee het dossier moet correct samengesteld worden. Uiteindelijk geeft het ministerie je geld en dat geld is van de maatschappij, dat zijn inkomsten van belastingen. Je moet zo iets op een correcte manier benaderen en ook spenderen." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Op de vraag of hij met meer ondersteuning van het VFL het aanvraagdossier wel beter had kunnen invullen, antwoordt de schrijver eveneens negatief. Zijn financieel plan was op dat moment niet voldoende correct om de subsidie te ontvangen, stelt de auteur. Hij voegt hier nog aan toe dat hijzelf gebrekkig Nederlands spreekt en deze taal waarschijnlijk nooit geheel zal beheersen, maar dat dit in zijn contacten met het Vlaams Fonds voor de Letteren nooit een rol heeft gespeeld.

Kamaledin stelt dat het Fonds vandaag zeer actief op zoek gaat naar literaire initiatieven om te ondersteunen, een erg positieve evolutie:

"Vroeger, zo'n tien jaar geleden, dan was het omgekeerd. Dan zei men van: 'ja, dat valt niet binnen onze criteria'. Dan moest iedereen voldoen aan dezelfde criteria en die criteria beantwoordden niet altijd aan het veld zelf. Nu is het omgekeerd: men denkt altijd verder na over wat men nog kan doen." (Kamaledin, interview op 21 april 2016)

Het Fonds opereert ook interactief: Kamaledin wordt vaker uitgenodigd op vergaderingen en er wordt eveneens gevraagd naar zijn mening over bepaalde zaken die men in het beleid door wil voeren. De auteur stelt aldus dat het beleid van het Vlaams Fonds voor de Letteren reeds erg toegankelijk is naar divers talent en zou hier zelf geen onoverkomelijke toetredingsdrempels situeren.

⁵² Akbas vroeg voor Kamaledins werk 'Oraal' (2011) een uitgeverijsubsidie aan die hem geweigerd werd.

4.2.3 Chika Unigwe

Chika Unigwe is een schrijfster van Nigeriaanse afkomst die in 1995 naar België emigreerde en er een tijdje in Turnhout woonde. Later verhuisde Unigwe naar de V.S., waar ze vandaag nog steeds woont. Ze schrijft fictie, poëzie en kortverhalen, en dit zowel in het Engels als het Nederlands. In 2003 won ze de BBC Short Story Competition en in 2012 de Nigeria Prize for Literature.⁵³ Als beginnende schrijfster werd zij geconfronteerd met de Vlaamse literaire sector en ze kan ons hierop een aparte visie aanbieden, gezien het feit dat zij de Vlaamse context eveneens kan vergelijken met de situatie in de Verenigde Staten.

4.2.3.1 Toetredingsdrempels divers talent

Unigwe beschouwt het als een belangrijke drempel voor creatievelingen met diverse roots dat zij zich ondergerepresenteerd voelen binnen de Vlaamse maatschappelijke context. De schrijfster is van mening dat er nog te weinig rolmodellen zijn met een multiculturele achtergrond en dat dit fenomeen zich niet enkel binnen het schrijverslandschap voordoet. Dit staft ze met een anekdote:

"Ik heb deze anekdote al verschillende keren verteld: ik heb een vriendin in België die ook van Nigeriaanse afkomst is en haar dochtertje, Sarah, is in België geboren. Die ervaart Nigeria eigenlijk als een westerse toerist, ze gaat er misschien één keer om de drie jaar heen. [...] Turnhout is haar thuis. Maar Sarah heeft nooit les gekregen van een Belg van andere origine, van de kleuterschool tot nu toe heeft ze altijd blanke leerkrachten gehad. En toen Sarah zes jaar oud was, zei ze tegen haar moeder: 'als ik ouder ben zou ik ook graag een leerkracht worden, maar dan moet ik eerst blank worden'. Ja... Dat vond ik zo triestig, om zo iets te horen, weet je." (Unigwe, interview op 19 april 2016)

Unigwe wil hiermee niet beweren dat blanken geen rolmodellen kunnen zijn voor mensen met een andere huidskleur, maar ze vindt het wel belangrijk dat kinderen ook mensen van hun eigen etnische achtergrond zien in bepaalde belangrijke functies, omdat hen dit sneller het idee zal geven dat ze dit ook kunnen verwezenlijken en de "toestemming om te dromen" (Unigwe, 2016). Aangezien zich binnen het professionele literaire veld nog te weinig van zulke rolmodellen profileren, zullen jonge mensen met een diverse achtergrond zich ook minder snel op het schrijverschap toeleggen, volgens Unigwe.

⁵³ Bron: <http://www.chikaunigwe.com/>.

De schrijfster stelt dat taal een grote invloed heeft op het schrijfproces van een individu, omdat de taal die men hanteert eveneens samenhangt met de wereldvisie die men heeft: *"het beïnvloedt hoe je denkt, het beïnvloedt hoe je de wereld ervaart"* (Unigwe, 2016). De schrijfster gelooft echter niet dat het hebben van een andere moedertaal op zich een barrière vormt om over te gaan tot schrijven in het Nederlands. In haar eigen ervaring heeft ze hier als auteur in ieder geval geen drempel ondervonden. Wel wordt er naar haar mening te weinig aandacht besteed aan het grondig leren beheersen van de Nederlandse taal binnen het onderwijs; hierop komen we in het volgende onderdeel terug.

4.2.3.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

Wanneer ze het heeft over de rol die het onderwijs inneemt bij het toetreden tot het professionele Vlaamse schrijverslandschap, maakt Unigwe allereerst een vergelijking met de situatie in de Verenigde Staten. Naar haar mening bestaat er een enorm verschil tussen de beide contexten in de manier waarop omgegaan wordt met taal en schrijven binnen het onderwijs: in de Verenigde Staten schenkt men veel meer aandacht aan het goed onder de knie krijgen van de taal. In Vlaanderen wordt er naar de mening van Unigwe amper aandacht besteed aan taal- en literatuurvakken. De schrijfster beschouwt dit als een structurele fout binnen het onderwijs:

"Men volgt het schrijven te weinig op op school, vind ik. In de ervaring van mijn kinderen bijvoorbeeld, men benadrukt lezen en schrijven er niet. Er zijn andere vakken die men belangrijker vindt, begrijp je? En ik denk dat Belgen van andere origine, vooral mensen van first generation immigrants of second generation immigrants... Hun ouders willen zeer graag dat ze het zeer goed doen op school en dat betekent dan 'de belangrijke vakken goed doen'. Schrijven wordt niet gezien als 'één van de belangrijke vakken'." (Unigwe, interview op 19 april 2016)

Unigwe is voorstander van een hervorming binnen het onderwijs waarbij er specifiek meer steun wordt geboden aan kinderen van immigranten bij de studie van het Nederlands. Deze zien zich namelijk vaak ontmoedigd een ASO-opleiding te starten, aangezien zij reeds een taalachterstand hebben bij aanvang. Er wordt geen extra moeite gedaan om kinderen met een andere moedertaal te ondersteunen binnen hun opleiding, stelt de schrijfster. Er zou dan ook meer rekening moeten gehouden worden in het basisonderwijs met het feit dat deze jongeren mogelijk met een taalachterstand te kampen hebben, zodat men hen op tijd de ondersteuning kan aanbieden die ze nodig hebben om door te stromen naar een volgende opleiding.

Voorts vindt Unigwe dat men in Vlaanderen te weinig kansen biedt aan mensen die schrijven of willen schrijven in het algemeen - ze richt zich hier dus niet enkel op allochtoon Vlaams talent. Naar haar mening zijn er veel minder literaire tijdschriften waarin men als debutant zomaar kan publiceren, alsook minder literaire initiatieven, zoals bijvoorbeeld wedstrijden waaraan men zou kunnen deelnemen om ontdekt te worden, dan in de Verenigde Staten het geval is:

"We zien zo weinig initiatieven en mensen die schrijven, of willen schrijven, weten dus ook niet waar ze naartoe moeten. Er zijn ook heel weinig literaire tijdschriften. In de V.S. en in Engeland zie je die overal, universiteiten hebben hun eigen - soms meerdere - literaire tijdschriften. Dat zijn platforms voor mensen om een verhaal uit te brengen. Uitgeverijen hebben er literaire tijdschriften... Maar in België is dat er niet, zo ver ik weet." (Unigwe, interview op 19 april 2016)

Zelf werd de schrijfster naar eigen zeggen ook ontdekt dankzij een wedstrijd waaraan ze had deelgenomen, een feit dat deels op geluk berustte aangezien het ook de enige keer was dat deze wedstrijd werd georganiseerd. Ook wordt er bij de organisatie van zulke wedstrijden vaak nog zeer weinig mee gedaan achteraf, naar haar mening. Laureaten worden zelden verder opgevolgd of aangemoedigd om werkelijk iets met hun schrijftalent te doen.

Unigwe is dan ook voorstander van de invoering van een opleiding als *Creative Writing* in hoger onderwijs. Dit soort opleiding zou de stap naar het professionele auteurschap danig kunnen verkleinen wanneer men deze eveneens verbindt aan uitgeverijen. In de V.S. kan men hier reeds een diploma voor bekomen, maar in Vlaanderen wordt schrijven naar haar mening nog te zeer beschouwd als een "hobby". Men neemt het schrijverschap over het algemeen minder serieus en biedt binnen de markt ook minder kansen aan Belgische auteurs dan aan schrijvers uit het buitenland, door zeer veel in vertaling uit te geven:

"Voor een land dat zo klein is als België worden er zeer veel boeken uitgegeven in vertaling. Als een boek in de V.S. uitkomt, dan wordt het binnen de kortste keren in België uitgegeven in het Nederlands. Andersom: in de V.S. heb je zo veel grote uitgeverijen, maar vertalingen beslaan er maar 10% van de markt. Hun voorkeur gaat vooral naar de lokale schrijvers. Dat wil niet per se zeggen dat dat een goed iets is, maar ik denk toch dat we moeten gaan kijken naar hoe we meer platforms creëren voor mensen die in het Nederlands schrijven, zowel voor autochtone als allochtone Vlaamse auteurs." (Unigwe, interview op 19 april 2016)

Vlaamse uitgeverijen zouden naar de mening van de schrijfster nog meer moeten richten op de lokale markt en openstaan om talent van eigen bodem groeikansen te bieden.

4.2.3.3 Rol van uitgeverijen

Zijnde schrijfster met niet-westerse roots voelde Unigwe zich niet gedwongen door Vlaamse uitgeverijen om over een thematiek te schrijven die aansloot bij haar diverse origine. Hoewel ze denkt dat westerse lezers zich vandaag nog steeds aangetrokken voelen tot het exotische aspect van "de ander" wordt dit thema door niet-westerse auteurs niet bewust ingezet tijdens het schrijven, volgens haar:

"Niet dat niet-westerse auteurs opzettelijk op zoek gaan naar thema's die westerse lezers zullen interesseren. Ze schrijven gewoon uit... Ze zeggen altijd, mensen schrijven over wat ze kennen. En wat mensen kennen berust op hun eigen ervaringen. Dus als een Nigeriaanse vrouw die in België woonde, kan ik nooit... Allez, ik kan wel proberen te schrijven door de ogen van een westerse vrouw, maar dat gaat nooit goed zijn, in de zin van dat het niet overtuigend zal zijn. Want dat zijn mijn eigen ervaringen niet." (Unigwe, interview op 19 april 2016)

Ze voegt hier echter aan toe dat schrijvers van andere origine die geboren en getogen zijn in België allicht sneller de Vlaamse context aan de dag zullen leggen bij het schrijven, en volgt daarin dus Akbas.

Op de vraag of Vlaamse uitgevers reeds voldoende openstaan voor divers talent vandaag de dag, antwoordt Unigwe genuanceerd:

"Ik weet niet of ze er voldoende naar zoeken, maar het is moeilijk om ze te vinden voor hen, want er zijn weinig platformen voor. En voor die mensen is het anderzijds dan weer moeilijk om onder de aandacht van een uitgever te komen, omdat er weinig platformen zijn. Dat is dus een beetje tweerichtingsverkeer." (Unigwe, interview op 19 april 2016)

De schrijfster is wel van mening dat vanuit uitgeverijen zelf meer platformen zouden moeten opgestart worden, die eveneens opgevolgd worden en waardoor schrijvers ook sneller financiële steun kunnen verkrijgen. Dit laatste geeft hen namelijk de toestemming om echt een carrière uit te bouwen met hun auteurschap. Veel beginnende auteurs vinden momenteel hun weg nog niet naar de uitgeverijen en zulke platformen zouden dan ook drempelverlagend kunnen werken.

4.2.3.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Op zich situeren de belangrijkste toetredingsdrempels voor auteurs met diverse roots zich niet binnen het beleid van het Vlaams Fonds voor de Letteren, volgens Unigwe. In de eerste plaats blijft het een institutioneel probleem, dat slechts opgelost kan worden door bepaalde hervormingen binnen het onderwijs in te voeren - ze sluit zich hiermee aan bij de mening van Harold Polis. Het Fonds kan echter wel bepaalde zaken ondernemen om de diversiteit te bevorderen, naar de mening van de schrijfster.

Om het schrijverschap meer als een carrière te promoten, zou men dit naar het gevoel van Unigwe sneller moeten verbinden aan een financiële waardering, zoals reeds gesteld. Zo geeft men een schrijver ook de bevestiging door te mogen gaan met schrijven. Zij kent uiteraard wel de steun die het Vlaams Fonds voor de Letteren aanbiedt door middel van beurzen, waarvan zijzelf ook gebruik heeft gemaakt. Toch vindt ze dat het Fonds meer kan doen om ook "nieuwe" stemmen een kans te geven:

"Mensen die voor een half jaar de kans krijgen om zich enkel op schrijven te richten, door een beurs van het Fonds; die beurzen moeten niet enkel gaan naar schrijvers die al bekendheid hebben verworven met een publicatie. Vanuit mijn eigen ervaring kreeg ik een beurs na mijn eerste boek, maar na mijn tweede boek kreeg ik meer geld dan na mijn eerste boek. Dus ja, hoe bekender je bent, hoe meer geld je krijgt. Dus de mensen die helemaal nog niet zo bekend zijn, die krijgen helemaal niks. Hen zou men ook meer kunnen stimuleren wanneer ze talentvol zijn. Door bijvoorbeeld te zeggen van: we organiseren een jaarlijkse wedstrijd en daaruit kiest het Fonds één of twee winnaars, meer hoeft het niet te zijn, en zij krijgen zes maanden of een jaar de tijd om iets te schrijven. Zo ga je ook meer aandacht krijgen voor mensen die willen schrijven. Nu gaan ze altijd in dezelfde poel zoeken, er is geen diversiteit binnen die poel." (Unigwe, interview op 19 april 2016)

Door een meer open houding aan te nemen vanuit het Fonds naar debuterende schrijvers toe, veronderstelt Unigwe dat ook meer divers talent zich spontaan zal aandienen. Momenteel is de stap naar een aanvraag voor een beurs echter nog te groot, aangezien men reeds minstens één publicatie bij een professionele uitgeverij uitgebracht dient te hebben alvorens hier kans op te maken.

De schrijfster vindt niet dat het VFL te veel belang hecht aan formaliteiten, maar geeft dus als voornaamste kritiekpunt dat men actiever op zoek dient te gaan naar andere schrijvers door af te wijken van de groep die men reeds kansen aanbiedt. Aan de basis van de ondervertegenwoordiging

van talent met diverse roots ligt volgens Unigwe een structureel probleem dat teruggaat tot in het onderwijs en het betreft aldus geen problematiek die het Vlaams Fonds voor de Letteren zomaar kan oplossen. Zij vindt echter wel dat het VFL garant moet blijven staan voor een breed kansenbeleid, gericht op zowel autochtone als allochtone beginnende auteurs, door actief te zoeken naar opkomend talent, bijvoorbeeld door het ondersteunen van wedstrijden of andere initiatieven die op een laagdrempelige manier nieuwe schrijvers aanspreken.

4.2.4 Fikry El Azzouzi

Fikry El Azzouzi is een Vlaamse auteur van Marokkaanse origine die romans, columns en theaterstukken schrijft. El Azzouzi kende een doorbraak in 2010 met zijn debuutroman *Het Schapenfeest*. In 2015 werd hem de Arkprijs van het Vrije Woord toegekend voor zijn roman *Drarrie in de nacht* en zijn toneelstuk *Reizen Jihad*. Naar eigen zeggen ondervond El Azzouzi geen problemen om toe te treden tot het professionele auteurschap. De mening van een multiculturele schrijver die zonder onoverbrugbare obstakels zijn weg heeft gevonden binnen het Vlaamse literaire veld kan boeiend zijn om in acht te nemen.

4.2.4.1 Toetredingsdrempels divers talent

Een belangrijke problematiek situeert zich volgens de auteur in de voeling die veel allochtonen missen met de Vlaamse context en omgekeerd. Net als Kamaledin spreekt El Azzouzi over bepaalde codes, die nog steeds erg cultureel gebonden zijn en die zich, naar zijn gevoel, vooral binnen taalgebruik duidelijk manifesteren. Gezien deze codes niet universeel te verstaan zijn, vormen ze een drempel tussen de auteurs en lezers met verschillende achtergronden. Dit zorgt voor een terughoudende attitude tegenover een referentiekader dat niet of slechts gedeeltelijk aansluit bij het eigen referentiekader; er moet al een soort nieuwsgierigheid zijn om zulk een boek te gaan lezen. Herkenbaarheid speelt volgens de schrijver een belangrijke rol in de keuzes die mensen maken wanneer ze bepaalde literatuur ter hand nemen:

"En heel af en toe kom ik zo jonge gasten tegen van Marokkaanse origine die zeggen van: 'ah ja, schrijver van Drarrie in de nacht, dat boek heb ik gelezen'. Dus ik denk wel dat als er voor jongeren, of ouderen, een wereld inzit die ze een beetje kennen of, ja, interesse voor hebben, dat ze dan toch sneller naar dat boek grijpen. Dus herkenbaarheid is heel belangrijk." (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

Anderzijds is het auteurschap voor personen met een multiculturele achtergrond ook soms een "ver van hun bed"-gegeven, volgens El Azzouzi. Zijn eigen ouders zijn analfabeet en hij stelt dat de context waarin hij opgroeide de stap om zelf te gaan schrijven groter maakte. Hij voegt hier wel aan toe dat vandaag de dag ook een allochtone middenklasse is opgestaan, die wel meer interesse toont voor taal en cultuur, maar dan geldt ook nog de concurrentie van andere kunstvormen.

Met dit laatste aspect kaart El Azzouzi een probleem aan waar ook Harold Polis reeds over sprak: binnen de huidige samenleving heeft literatuur een ander statuut gekregen, gezien het overaanbod aan vrijetijdsbestedingen. Wanneer men een boek wil lezen, moet men zich daarvoor investeren en dat is iets wat men vandaag de dag steeds minder bereid is te doen:

"Ja, dat is ook omdat het gewoon lang duurt. Een boek, daar ben je dagen uren mee bezig. Dat gaat soms traag en... Terwijl we zo in een snel-snel maatschappij zitten hè. Facebook, al die nieuwsberichten nu tegenwoordig zijn ook zo heel kort. Als je een lange tekst ziet staan, ik heb dat gevoel soms ook: als dat een lang artikel van 3-4 pagina's is, pfff. Je gaat dat minder snel lezen, liever fragmentarische indrukken." (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

In de hedendaagse samenleving verkiest men vaak entertainment dat lichter en sneller is boven de investering die men moet opbrengen wanneer men literatuur tot zich neemt. Dat heeft een weerslag op het schrijverschap: wanneer er minder gelezen wordt, wordt er eveneens minder geschreven. Dit is echter een eerder algemene vaststelling die niet specifiek op auteurs met een niet-westerse achtergrond gericht is.

Ook El Azzouzi vindt dat rolmodellen een vooraanstaande rol spelen bij het aanzetten van personen met niet-westerse roots om te beginnen schrijven:

"Toen ik debuteerde was Rachida Lamrabet een paar jaar bezig en daardoor had ik ook zoiets van: 'ah ja, die schrijft'. [...] En ik denk wel dat het voor jongere gasten en meisjes belangrijk is dat ze die voorbeelden zien, van: 'ah ja, wij mogen die verhalen ook schrijven, mensen lezen onze verhalen ook'. Je denkt altijd bij het schrijven van een boek: 'Wie gaat dat lezen?' En vaak denken we ook wel een beetje vanuit een minderwaardigheidscomplex en dat wordt een beetje gepord hè... Als je een uitgever hoort zeggen van: 'ja, bij ons is kwaliteit heel belangrijk'. Dan zegt hij stiekem van: 'eigenlijk krijgen we af en toe wel zo'n boek, maar die trekken op niks'." (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

El Azzouzi stelt dat rolmodellen vooral van belang zijn om de minderwaardigheidspositie waarin personen met diverse roots zich nog vaak geplaatst zien tegen te gaan. Zowel voor individuen van autochtone als van allochtone afkomst tonen deze modellen namelijk dat die positie niet op een ware grond berust.

Het hebben van een andere moedertaal ziet El Azzouzi niet als een drempel voor auteurs van diverse origine om aangezet te worden tot schrijven. De meeste personen met andere roots die in België wonen zijn van een tweede of derde generatie, stelt hij, en beheersen het Nederlands zeer goed of spreken en denken zelfs in deze taal. Hij denkt wel dat het hebben van een andere moedertaal ritme en stijl bij het schrijfproces kunnen beïnvloeden, die ervaring had hij althans zelf. Hij ziet dit echter als een pluspunt, het geeft zijn schrijven een extra verrijking, al gelooft hij dat het mogelijk is dat westerse lezers dit verschillend ritme soms als "bizar" ervaren.

4.2.4.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

Binnen het onderwijs wordt er sterk gericht op een westers canon, naar de mening van El Azzouzi - hij volgt hierin aldus Verde en Kamaledin. Men geeft zelden boeken op van allochtone (Vlaamse) auteurs om te lezen, waardoor men eigenlijk een bepaalde wereld geheel aan de kant schuift, stelt de schrijver. Ook legt onderwijs in het algemeen niet zozeer nadruk op literaire vorming naar de mening van El Azzouzi, men focust vooral op spelling en grammatica bij taalvakken; literatuur en creativiteit worden niet meteen als belangrijk geacht, heeft hij de indruk.

El Azzouzi stelt dat er digitale platformen zijn waarvan auteurs met diverse roots gebruik kunnen maken, wanneer zij niet meteen door de media worden opgepikt of bij een uitgever terecht kunnen. Hij stelt echter wel dat wanneer men wil dat zoiets aanslaat, men er consequent op aanwezig dient te zijn en men dus op regelmatige basis moet blijven schrijven. Er zouden naar de mening van de auteur wel meer initiatieven mogen worden georganiseerd die opkomend, divers talent stimuleren, zoals wedstrijden en workshops. Hij denkt ook dat dit nodig is, omdat literatuur binnen de hedendaagse multiculturele samenleving in België anders een niche dreigt te worden:

"De samenleving verandert, de samenleving wordt superdivers, en als het gewoon puur de Vlaamse, blanke literatuur is dan gaan steeds minder mensen het lezen en... Er is echt een stimulans nodig [...]." (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

Om die reden stelt hij dat men nog actiever op zoek moet gaan naar divers talent en er niet zomaar vanuit moet gaan dat talent wel vanzelf aan de oppervlakte komt. Als dat zo was dan zouden de vertegenwoordigingspercentages voor multiculturele schrijvers naar zijn mening reeds hoger liggen.

4.2.4.3 Rol van uitgeverijen

El Azzouzi stelt dat Vlaamse uitgevers een andere perceptie hebben van kwaliteit, aangezien ook zij toetsen aan codes die ze kennen. Hij merkt dus eenzelfde probleem op als onder andere Kamaledin en Verde vaststelden: gezien het feit dat men vanuit een ander referentiekader oordeelt, wordt niet altijd een juiste kwaliteitsoordeel uitgesproken over schrijvers met diverse roots, stelt de auteur. Bovendien vindt El Azzouzi dat "de zoektocht naar kwaliteit" soms als een excuus gebruikt wordt waarmee uitgevers hun keuzes trachten te verantwoorden:

"En ja, sommige uitgevers denken qua taal en qua stijl dergelijke... Dat is voor mij niet het belangrijkste, het is vooral: wat heb je te vertellen. En als je daar weinig in geïnteresseerd bent ja... Dan krijg je geen uitgever. Ze kunnen wel zeggen van we gaan voor 'kwaliteit', maar de meesten gaan voor de cijfers. Ze moeten een boek verkocht krijgen." (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

Uitgeverijen blijven uiteraard commerciële bedrijven, voegt de schrijver toe, maar ze mogen zich niet verstoppen achter het argument "kwaliteit" uit te willen geven, terwijl ze eerder focussen op wat zij geloven dat het goed zal doen binnen de markt. Ter voorbeeld geeft El Azzouzi aan dat uitgeverij De Bezige Bij het boek van Thomas Claus, zoon van Hugo Claus, heeft uitgegeven, een werk dat zeer slecht onthaald werd door de media. Hij stelt dat men hierbij waarschijnlijk eerder op basis van *de naam* heeft geselecteerd. El Azzouzi zegt wel dat het voor uitgevers altijd tot op zekere hoogte een risico vormt om een allochtone schrijver uit te geven, *"tenzij het een mediafiguur betreft, zoals bijvoorbeeld Ish"* (El Azzouzi, 2016). Echter, dit risico moet men ook durven nemen wanneer men merkt dat een divers literair talent zich aandient.

El Azzouzi heeft niet de indruk dat uitgevers van hem als auteur verwachten dat hij over zijn diverse achtergrond schrijft, hij stelt zelfs het tegendeel:

"Bij mijn debuutroman, toen die net was uitgekomen, kreeg ik verschillende keren de vraag van: 'Ja, mooi, maar wanneer ga je eens een Vlaamse roman schrijven?' Of van: 'Wil je ooit eens een Vlaamse roman schrijven?' En toen had ik zoiets van: maar dit is toch gewoon een Vlaamse roman?" (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

Hij denkt wel dat veel schrijvers met diverse roots ervoor zullen kiezen hun multiculturele achtergrond te betrekken in hun verhalen, aangezien dit vaak samenhangt met een context die zij het beste kennen. Men schrijft altijd beter vanuit eigen ervaringen en een eigen leefwereld, stelt de schrijver, een punt dat ook Chika Unigwe aanhaalde. Hij ziet hierin geen probleem, zolang men de kans krijgt te schrijven wat men wil schrijven.

4.2.4.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

El Azzouzi heeft het gevoel dat het VFL reeds veel tracht te ondernemen om divers talent op te zoeken. Dit blijft wel een moeilijke opgave in de zin dat men geen "speciale behandeling" kan voorzien om mensen met een andere achtergrond te steunen: dit zou stigmatisering in de hand werken. Als men helemaal niets doet, blijft het bestaande probleem echter standhouden:

"[...] ze willen geen 'speciale behandeling'. Of zeggen van dat het VFL dan paternalistisch is. Maar het is eigenlijk zo een beetje een conservatieve zelfbescherming. Want eigenlijk als je als schrijver gewoon kijkt hoeveel boeken van allochtone schrijvers er uitgegeven worden of een werkbeurs krijgen... Dat gaat om zeer lage cijfers, dus dan zie je het wel onder ogen." (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

Het problematische ligt er dus eerder in dat wanneer een organisatie zoals het Vlaams Fonds voor de Letteren iets wil ondernemen om diversiteit te stimuleren, men hierop meteen negatieve feedback zal krijgen van zowel autochtone schrijvers - die niet willen dat bepaalde groepen worden voorgetrokken - als allochtone schrijvers - die geen voorkeursbehandeling wensen. El Azzouzi haalt hiermee hetzelfde pijnpunt aan dat Akbas ondervond bij de oprichting van zijn uitgeverij die in essentie was gericht op allochtoon talent: men krijgt het verwijt de verschillen te benadrukken wanneer men zich expliciet wil richten op divers talent. Nochtans is de schrijver van mening, net zoals ook Orlando Verde, dat deze extra beklemtoning op diversiteit binnen de letteren noodzakelijk is om verandering te kunnen brengen.

El Azzouzi denkt niet dat men bij het VFL te sterk zou richten op het correct invullen van beursaanvragen. Hij vindt het meest lastige bij het invullen van zulke aanvragen dat men ook een synopsis dient te schrijven, een beschrijving waarin men de kern van zijn werk moet samenvatten:

"Ik vind het ook wel jammer dat die synopsis, of beschrijving, wat je daar dus moet vertellen, dat die dan zo belangrijk is. Want elke schrijver werkt anders, ik pak gewoon mijn pen en ik weet niet waar ik terecht ga komen. En zo zijn er heel veel schrijvers. Andere schrijvers

hebben wel al een soort plan, van A tot Z, ja voor hen is het ook makkelijker om zaken uit te werken. Dus ik ben wel mee met die kritiek." (El Azzouzi, interview op 26 mei 2016)

Zelf is hij er echter in geslaagd zowel een stimulerings- als een werkbeurs te bekomen, zonder hierbij ernstige moeilijkheden te ondervinden. Hij veronderstelt wel dat schrijvers die deze beurs niet ontvangen soms automatisch een negatieve houding tegenover het beleid van het VFL zullen innemen, een houding die daarom nog niet terecht is. Over de beoordelingsstructuur stelt de auteur verder dat hij niet denkt dat deze minder omvangrijk dient te zijn in functie van de objectiviteit. Hij stelt dat volledige objectiviteit altijd een utopisch concept zal blijven, aangezien personen binnen het literaire veld elkaar ook kennen en op die manier onbewust beïnvloed zullen zijn bij hun oordeel.

4.3 Andere spelers binnen het literaire veld

De categorie 'andere spelers binnen het literaire veld' is bedoeld om mogelijke drempels op andere niveaus te onderzoeken, namelijk eerder binnen literaire instellingen. We hebben er in deze studie voor gekozen twee personen aan het woord te laten die werkzaam zijn (geweest) binnen een literaire organisatie. Zo hopen we een gericht beeld te bekomen van wat literaire initiatieven al dan niet kunnen betekenen voor schrijvers van niet-westerse origine.

4.3.1 An Leenders

An Leenders is een medewerkster van de organisatie Creatief Schrijven. Creatief Schrijven is het steunpunt voor niet-professionele schrijvers: zij ontwikkelen veel initiatieven voor personen die niet essentieel doorstromen naar professioneel niveau. Sinds 2011 beschikt de organisatie wel over de opleiding Schrijversacademie dewelke zich richt op het professionele auteurschap; deze opleiding werd ingevoerd omdat er verder in Vlaanderen geen opleidingen met zulke insteek bestaan. Vroeger was Schrijversacademie een zelfstandige opleiding, echter niet erkend binnen onderwijs maar opererend als losstaande vzw die diende te fuseren met Creatief Schrijven op het moment dat deze zijn financiële sponsoring kwijtraakte. In hoofdzaak richt Creatief Schrijven zich als organisatie echter nog steeds op niet-professionele auteurs, al wil men wel een aanmoediging bieden om door te groeien (Leenders, 2016).

4.3.1.1 Toetredingsdrempels divers talent

Als eerste drempel haalt Leenders taal spontaan aan als een mogelijke barrière: personen met een andere moedertaal zullen naar haar mening minder snel geneigd zijn te gaan schrijven in het Nederlands. Ze nuanceert dit wel door hieraan toe te voegen dat dit voor de huidige generaties, die hier geboren en getogen zijn, allicht minder een probleem zal vormen. Ook stelt Leenders dat personen met diverse roots er vaak andere tradities op na houden wat betreft het uitbrengen van teksten:

"[...] mensen van Turkse of Marokkaanse origine, die hebben een heel sterke orale traditie. Die zijn sterk bezig met het vertellen van verhalen en zo. En wij merken bij projecten die wij opzetten, die te maken hebben met text on stage en het brengen van een tekst op een podium, dat we eigenlijk vrij gemakkelijk jongeren met cultureel diverse roots bereiken. Omdat dat misschien toch wel wat meer aansluit bij hun culturele traditie. [...] dat is een andere finaliteit, want die tekst wordt uiteindelijk gebracht en wordt niet per se op papier gelezen. Dus ik denk dat dat al een drempel zou kunnen zijn." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Leenders stelt dat een diverse cultuur vaak in relatie staat tot een andere stijl, een andere manier van zichzelf uiten. De tradities die men meekrijgt van thuis hebben een invloed op het schrijfproces van de multiculturele auteur. Brems zegt over deze schrijvers:

"Behalve door vakantiebezoeken hebben zij doorgaans weinig of geen persoonlijke herinneringen aan hun land van herkomst. Maar zij leven wel in twee culturen, die van het gezin en van de islamitische Turkse of Marokkaanse gemeenschap en die van de westerse gelaïciseerde cultuur waarin zij zijn opgegroeid en waarmee zij dagelijks in het publieke leven te maken hebben. Op die manier worden zij geconfronteerd met tegenstrijdige verwachtingen." (Brems, 2006 : 669)

Schrijvers met niet-westerse roots brengen doorgaans een product voort dat een invloed heeft gekend uit de beide culturen waarmee zij zich dagelijks geconfronteerd zien. Echter, dit maakt het soms moeilijker voor hen een eenduidige plaats op te nemen binnen de professionele schrijverssector.

Verder haalt Leenders eveneens socio-culturele factoren aan. Ze stelt, net als El Azzouzi, dat het voor veel jongeren van diverse afkomst geen eenvoudige stap is naar het auteurschap, omdat dit binnen de context waarin zij opgroeien niet vanzelfsprekend wordt aangemoedigd:

"Ik denk dat die nog wel in een redelijk conservatief rollenpatroon belanden, eens ze van school af zijn en kinderen hebben en ik denk dat het bij hen nog veel meer traditie is toch een beetje van: de vrouw aan de haard hè, dat is nu heel kort door de bocht, maar... Om creatief met zoiets bezig te zijn en door die gemeenschap daar ook in aanvaard te worden en... Ja, ik denk dat dat vooral voor de heel straffe karakters is weggelegd, maar dat dat voor hen toch nog wel een extra drempel is." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Leenders stelt dat creatieve beroepen binnen sommige bevolkingsgroepen als minderwaardig worden aanzien en dat het dus ook deels berust op een cultuurverschil dat personen met een niet-westerse achtergrond minder snel tot de Vlaamse literaire sector aantreden. Ze beaamt zo wat onder andere Polis en Kamaledin reeds stelden.

4.3.1.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

Binnen het onderwijs wordt er, naar de mening van An Leenders, vooral veel te weinig aandacht besteed aan het creatief schrijven:

"Als er op schrijven wordt gefocust is dat heel snel het utilitair schrijven, het zakelijke schrijven, het schrijven van een brief, sollicitatiebrief,... Maar als het gaat over creatief schrijven, poëzie schrijven, verhalen schrijven,... Dat komt wel aan bod, maar dat is eigenlijk toch minimaal en dat is eigenlijk wel bijzonder jammer natuurlijk." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Leenders treedt gedeeltelijk bij in wat onder andere Harold Polis reeds stelde: men legt binnen onderwijs meer nadruk op het "functioneel kunnen gebruiken van de taal", toegepast in zeer praktische contexten. De literaire taal komt daardoor op een achterplan te staan. Dit is nefast volgens Leenders, aangezien het literaire schrijven de creativiteit en de verbeelding stimuleert, *"twee competenties die mensen de dag van vandaag zo hard nodig hebben om te overleven in deze maatschappij"* (Leenders, 2016).

Toch zijn er ook goede voorbeelden terug te vinden binnen het onderwijs, volgens Leenders, al berusten deze vaak op de inspanningen van individuele leerkrachten. Zo vertelt ze over een reeks van twintig boekjes geschreven door allochtone Vlaamse jongeren, die hiertoe werden aangezet en gestimuleerd door hun gemotiveerde leerkracht Nederlands. Het spijtige aan dit initiatief was naar de mening van Leenders dat de boekjes in eigen beheer uitgegeven werden; dit maakt dat ze minder

erkenning toebedeeld krijgen. Toch was het een zeer positieve onderneming zegt ze, die bovendien nog in latere jaren jongeren heeft gemotiveerd om te schrijven:

"En zo is er voor die school een heel nieuwe wereld opengegaan, met het gevolg dat het jaar erna die leerlingen zeiden van: 'ooh, maar mevrouw De Vroey, vorig jaar heeft die een boekje mogen schrijven, wij willen dat nu ook allemaal doen'. En dan zijn er een aantal, die toch zo wat meer talent of aanleg ervoor hadden, die werden gestimuleerd. Dan hebben wij ook een aantal workshops gegeven in die school en dus ja zo is er eigenlijk een hele reeks van boekjes ontstaan. Natuurlijk, je merkt heel goed, er zitten er een paar tussen met talent die als ze gestimuleerd zouden worden en blijven, het mogelijk wel kunnen gaan maken als auteur. Maar er zijn er ook een aantal bij waarvan je zoiets hebt van 'oké, dat was wel een leuk experiment, maar dat gaat nooit een professionele auteur worden'." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Door dit soort initiatieven kunnen personen met een diverse achtergrond aangezet worden hun literaire talent te ontwikkelen. Leenders gelooft dan ook zeer sterk in de persoonlijke aanpak van leerkrachten.

Wat betreft literaire initiatieven buiten de onderwijscontext haalt Leenders in de eerste plaats de cursussen georganiseerd door Creatief Schrijven aan, waarvan ze persoonlijk het gevoel heeft dat deze divers talent aantrekken. Eén keer per jaar organiseert men vanuit Creatief Schrijven een schrijfdag, een hele dag met allerlei workshops binnen diverse literaire genres. Bij dit initiatief merkt men dat er een aanzienlijk deel van de geïnteresseerden multiculturele roots heeft:

"Mensen kunnen er feedback krijgen op teksten, mensen kunnen er auteurs ontmoeten, een pitch doen bij een uitgever, dus hun manuscript voorleggen enzovoort. Ja, en daar is toch een zeer, allez een bepaald percentage, ik durf nu niet zeggen hoeveel maar toch minstens 15% denk ik zo, van de deelnemers mensen met cultureel diverse roots. En dat is een zeer diverse groep, dat zijn een aantal meisjes met hoofddoek maar dat zijn ook een aanzienlijk aantal Oost-Europeanen bijvoorbeeld." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Vooraf een genre als *poetry slam* trekt personen met een diverse achtergrond aan, volgens Leenders. Dit is een genre waar Creatief Schrijven als organisatie ook sterk op inzet: zij coördineren eveneens het Belgisch kampioenschap *poetry slam*. Ook bij *text on stage* merkt men de instroom van heel wat jongeren met niet-westerse roots. Creatief Schrijven probeert bovendien een groot draagvlak te creëren door allerhande samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere organisaties:

"[...] we werken ook regelmatig samen met de stad Antwerpen, die NT2-cursussen geven, dat zijn eigenlijk cursussen Nederlands voor anderstaligen. En die hebben daar toch wel aandacht voor creatief schrijven, eigenlijk toch wel, en die hebben al enkele keren onze expertise gevraagd om met die studenten dan gedichten te gaan schrijven of verhalen te schrijven [...] Toen hebben we bijvoorbeeld ook zeer gericht met anderstalige nieuwkomers hier in Antwerpen, in Gent, in Brussel sessies georganiseerd, bijvoorbeeld van schrijf een brief aan je thuisland, dat soort initiatieven hebben we ook gedaan." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Door in te zetten op dit soort samenwerkingen tracht de organisatie in te staan voor de aanmoediging van talent dat in de eerste plaats zijn weg misschien niet zou vinden naar het schrijverschap.

Wat Leenders eveneens aanhaalt als een goed initiatief is het Sesam-project: vanuit het gevoel dat er een gebrek was aan diverse boeken en diverse auteurs, bracht Studio Sesam een reeks cultuursensitieve kinderboeken uit, geschreven en geïllustreerd door creatieve talenten met diverse etniciteit en achtergrond. Het spijtige aan dit project, volgens Leenders, is dat hier eveneens gekozen werd de boeken in eigen beheer uit te geven. Zo blijft het moeilijker voor auteurs om hun weg te vinden naar een professionele uitgeverij; vanuit de professionele letterensector zal eerder neerbuigend gedaan worden wanneer men boeken in eigen beheer uitgeeft, stelt Leenders. Natuurlijk, voegt ze hieraan toe, heeft dit ook te maken met het beperkte budget voor dit soort initiatieven.

Leenders is er echter wel van overtuigd - in tegenstelling tot bijvoorbeeld El Azzouzi - dat talent vanzelf komt bovendien. Om dit te onderstrepen haalt zij het initiatief Azertyfactor aan, waar ook Inan Akbas reeds over sprak:

"En wij vragen één keer per week aan iemand uit het boekenvak om daar zijn of haar favoriete tekst te kiezen. En dat is heel vaak, los van elkaar, want ze weten dat ook niet altijd van elkaar, dat daar dezelfde namen naar boven komen. Dus dat is voor mij een heel duidelijk bewijs dat talent komt bovendien inderdaad." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Leenders gelooft dat de evolutie naar meer divers talent binnen de letteren zich grotendeels vanzelf zal voordoen, al voegt ze er wel aan toe dat men hier als samenleving oog voor moet blijven hebben door hierop in te zetten via bepaalde initiatieven, zoals ook de organisatie Creatief Schrijven vandaag reeds tracht te doen.

4.3.1.3 Rol van uitgeverijen

Leenders gelooft niet dat de taal en stijl die niet-westerse auteurs hanteren bij het schrijven uitgevers zouden tegenhouden hen te publiceren: redacteurs houden zich normaal gezien altijd nog wel voldoende met een manuscript bezig alvorens dit als geschikt wordt beschouwd om uit te geven; men zou een manuscript niet als onvoldoende "kwaliteitsvol" afschrijven op basis van taalgebruik alleen. Een mindere beheersing van het Nederlands zou in dit opzicht dus geen verschil maken, volgens haar. Wel weegt het in haar ervaring meer door voor uitgevers dan vroeger dat auteurs zichzelf ook kunnen verkopen en promoten naar de buitenwereld toe:

"[...] de auteurs waar ze mee in zee gaan, dat dat ook mensen zijn die voor een publiek durven spreken, die hun tekst op een podium kunnen brengen, die hun boek gaan verkopen in klassen, die voor groepen kunnen spreken. Dus dat aspect, ja eigenlijk een stukje podiumtalent, of toch jezelf kunnen verkopen, dat dat voor uitgevers nu veel zwaarder mee doorweegt dan pakweg tien jaar geleden. Omdat we ook veel meer in dat soort samenleving zitten; beeldcultuur hè, mensen die het goed kunnen uitleggen. Dat is heel belangrijk."
(Leenders, interview op 12 mei 2016)

Ook zal men sneller kiezen om een schrijver te publiceren waarvan men denkt dat hij "meerdere verhalen" in zich heeft na zijn eerste boek. Uitgevers vinden het sneller zinvol om in auteurs te investeren die de ambitie hebben een grotere carrière uit te bouwen, stelt Leenders.

Een belangrijk probleem voor uitgeverijen blijft echter dat zij slechts een select aantal personen kunnen uitgeven per jaar omwille van financiële redenen:

"Maar het probleem ligt ook voor een stuk denk ik bij de uitgeverijen, en met alle respect, maar ze worden overspoeld. Er liggen stapels en stapels manuscripten. Wij krijgen heel vaak mensen over de vloer die zeer gefrustreerd zijn, die al verschillende keren naar uitgeverijen hebben gebeld, gemaild, die op antwoord wachten en er komt gewoon geen antwoord."
(Leenders, interview op 12 mei 2016)

Wanneer je als schrijver de kans krijgt gepubliceerd te worden kan dit, naast met talent, ook deels verband houden met geluk en connecties. Leenders stelt dat het vaak te maken heeft met de mensen die men kent binnen de sector: als men als beginnend schrijver reeds geïntroduceerd is binnen het professionele literaire veld zal men via gebruik van dit netwerk makkelijker kunnen toetreden. Uiteraard geldt dit evenzeer voor allochtone als autochtone Vlaamse auteurs.

Toch bestaat het gevaar dat men steeds binnen eenzelfde kring talent opzoekt, zoals ook Unigwe reeds stelde. We kunnen dit eveneens verbinden aan de kritiek die Maarten Goethals op Indruk uitte aan het adres van uitgeverij Das Magazin en het Huis deBuren:

"De Buren moet op dat vlak ondubbelzinnig een voortrekkersrol spelen en daarom actief op zoek gaan naar jongeren die helemaal niets van De Buren afweten, die niet in het subsidiecircuït zitten en die toch, zelfs al is het maar in een pril stadium, blij geven van interesse - jongeren die niet over de nodige connecties beschikken en eigenlijk de blanke canon van toeten noch blazen kennen, want opgegroeïd in een totaal andere culturele achtergrond, jongeren waar de organisatie later geen nut aan beleeft, jongeren die een moeilijke realiteit belichamen en die systematisch in de letteren ongehoord blijven, jongeren die misschien kleur kunnen aanbrengen in het felle, sneeuw witte landschap van de letteren, dat vooral het eigen kliekje van subsidiënten en beneficianten bevoordeelt en verblindt."
(Goethals, 2016)⁵⁴

Ondanks dat Goethals een redelijk eenduidig, ongenueanceerd standpunt inneemt dat niet alle factoren in acht neemt die meespelen in dit soort discussie⁵⁵, is zijn kritiek ook niet geheel uit de lucht gegrepen. Hierin zou een mogelijke, specifieke toetredingsdrempel naar divers talent kunnen liggen die door de uitgeverwereld in stand wordt gehouden. We kunnen hierover echter geen veralgemenende uitspraken doen, aangezien dit eerder samenhangt met hoe een bepaalde organisatie of uitgeverij haar beleid voert. Toch is het goed om niet zonder meer aan de problematiek die zich hier mogelijk stelt voorbij.

4.3.1.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Leenders vindt het in eerste instantie moeilijk om uitspraken te doen over het huidige beleid van het Vlaams Fonds voor de Letteren. Zelf zegt ze weinig vertrouwd te zijn met de manier waarop bijvoorbeeld aanvragen voor een werkbeurs gedaan worden; *"wij geven hen op een bepaald moment 'uit handen' om het zo te zeggen, en dan stromen ze door naar het Fonds"* (Leenders, 2016). Ze heeft er aldus geen idee van of zich hier bepaalde toetredingsdrempels voor auteurs met niet-westerse roots situeren, stelt ze.

⁵⁴ Online raadpleegbaar op: <http://indrukmagazine.be/essay/alsof-alleen-blanken-kunnen-schrijven>.

⁵⁵ De reactie van deBuren op deze kritiek valt overigens te lezen op: <http://www.deburen.eu/nl/nieuws-opinie/detail/een-open-brief-voor-een-open-blik>.

Wel is Leenders van mening dat er over het algemeen meer samenwerking zou moeten bestaan tussen schrijf- en leesorganisaties:

"[...] wij geloven heel sterk vanuit Creatief Schrijven dat er een aantoonbare link is, wat ook wetenschappelijk aangetoond is, tussen lezen en schrijven. [...] Want als je goed wil schrijven moet je ook weten wat de goede voorbeelden zijn in de literatuur, dan moet je ook veel gaan lezen. Dus ik denk het hokjesdenken overstijgen hè, want nu wordt er hier in Vlaanderen heel hard gedacht aan leesbevordering, er worden gigantische middelen gependend aan leesbevordering, Iedereen Leest heeft een gigantisch budget in vergelijking met het onze bijvoorbeeld. Maar waarom klikken ze die twee niet in elkaar? En waarom wordt de brug niet gemaakt? [...] Zorg dat daar een brug wordt geslagen." (Leenders, interview op 12 mei 2016)

Aangezien lezen en schrijven onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, ziet Leenders het als een opportuniteit om een partnerschap aan te gaan tussen initiatieven die concentreren op schrijven en initiatieven die concentreren op lezen. Ze stelt dat wanneer Creatief Schrijven een intensere samenwerking zou kunnen aangaan met bijvoorbeeld organisaties zoals het VFL of Iedereen Leest, men samen ook beter zou kunnen instaan om de instroom van divers talent te stimuleren en het pad voor opkomende, diverse schrijvers toegankelijker te maken.

4.3.2 Hai-Chay Jiang

De Taiwanese Hai-Chay Jiang was, naast actief binnen Artforum vzw, ook projectmedewerkster bij Het beschrijf, het huidige Passa Porta, waar ze specifiek meewerkte aan projecten die divers schrijftalent willen opzoeken en stimuleren. Hoewel Jiang zelf geen carrière als schrijfster ambieert, is zij via de organisatie van dit soort initiatieven reeds in contact gekomen met heel wat allochtone Vlaamse auteurs die willen toetreden tot de professionele literaire sector. Op die manier heeft zij een zeker inzicht verworven over waar mogelijke toetredingsdrempels voor deze groep zich concreet situeren.

4.3.2.1 Toetredingsdrempels divers talent

Een eerste drempel die Jiang aanhaalt, is dat schrijvers met andere roots zich niet zo snel vertrouwd voelen binnen het Vlaamse literaire veld; ze kaart hiermee eenzelfde problematiek aan als El Azzouzi en Verde. Dit komt omdat deze auteurs niet meteen het gevoel hebben de kans te zullen krijgen werkelijk een carrière binnen de professionele schrijverswereld uit te bouwen, stelt ze:

"Ten eerste moeten die schrijvers met een andere achtergrond al gewoon in de literaire wereld vertrouwd geraken, dat is al een drempel op zich hè, want de meeste mensen die willen schrijven... Die doen dat gewoon. En zo ook die mensen met een andere achtergrond, die doen dat gewoon. Maar om dan de stap te kunnen zetten van ik ga echt schrijven, voor echt, dus in de hoop dat ik daarmee aan de slag kan, dat is een andere drempel, omdat wij ook nog altijd het idee hebben van 'maar wacht, ik moet daar wel van kunnen leven'. Een schrijver bestaat alleen maar omdat hij schrijft; dat is zo, als je niet schrijft, dan ben je geen schrijver. Maar als je niet uitgegeven wordt, ben je dan wel een schrijver? Dat is natuurlijk ook de vraag." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Voor autochtone Vlaamse auteurs is de stap richting het professionele veld soms al groot, gezien de onzekerheden die dit soort carrière mogelijk meebrengt. Voor een allochtone schrijver is dit een extra problematisch gegeven, zegt Jiang, aangezien deze moeilijker aan een lezerspubliek kan afoetsen of wat hij schrijft als voldoende kwaliteitsvol beschouwd zal worden binnen de heersende normen en waarden:

"[...] belangrijk dat die verschillende schrijvers ook gelezen worden en dat die gelezen worden door iemand die daar ook wel feedback op kan geven en die je kan doen groeien. En het is gewoon zo dat je als Vlaming een veel grotere groep hebt van mensen waar je op kan terugvallen en zeggen van 'dit is mee'. Als je van een andere origine bent dan is dat al niet zo evident, het geeft ook een soort van kwetsbaarheid om ermee naar buiten te komen en... Ik denk dat er eigenlijk wel heel veel mensen van andere origine schrijven. Evenveel als er misschien schrijvers zijn uit Vlaanderen. Maar in hoeverre dat zij er echt mee kunnen naar buiten komen, in hoeverre zij een omgeving of situatie hebben waarin ze daarmee kunnen groeien en uitgegeven geraken... Dat is eigenlijk nog niet zo evident, dat zijn zeker drempels." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

De sociale omstandigheden waarin schrijvers met niet-westerse roots zich ontwikkelen zijn soms niet aanmoedigend om zich op het professionele schrijverschap toe te leggen. Vanuit de omgeving wordt dit niet altijd evenzeer gestimuleerd, iets wat ook Leenders en El Azzouzi reeds aanhaalden.

Jiang stelt dat rolmodellen een waardevolle functie hebben voor personen met andere roots. Zeker gezien het feit dat de hedendaagse samenleving multicultureler wordt, worden deze steeds noodzakelijker:

"Wat je dus wel ziet of voelt in die boeken: je krijgt altijd westerse boeken, alle, je krijgt altijd boeken met westerse mensen erin. Dus, je kan je daarin verliezen, dat is geen probleem. Ik

verlies me nog evengoed in een Charles Dickens of in een Jane Austen en zo, ook al zijn dat geen modellen van nu, maar je zit wel in een bepaald patroon. En het is wel zo dat, bijvoorbeeld als je als kleuter... Of in de tijd dat ik klein was, was ik één van de weinige Chinezen die er waren. Maar als je nu kijkt hoe multicultureel de samenleving is, dan heb je echt ook nood aan multiculturele boeken. En dan bedoel ik multiculturele personages, situaties en al wat je wil." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Zelf ondervond Jiang hier als kind een gemis aan: ze stelt dat ze bijvoorbeeld ook geen presentatoren met een diverse achtergrond op televisie zag, *"het was alsof dat de wereld geregeerd werd door Belgen"* (Jiang, 2016). Rolmodellen zijn dus niet enkel binnen literatuur belangrijk, maar wel binnen de gehele maatschappelijke context. Vandaag worden deze nog te weinig naar voren gebracht, stelt ze.

Taal schijnt Jiang minder een barrière te vormen voor de huidige generaties dan dat dit in het verleden het geval was; tweede en derde generatie migranten kunnen zelfs ontzettend goed ter taal zijn, gezien ze in België geboren en getogen zijn. Het is niet zozeer de taal dan wel de stijl die men aanwendt die een mogelijke drempel vormt:

"Ik weet het eigenlijk niet zo goed, ik denk dat de drempels eigenlijk vooral echt liggen in het niet erkennen of het niet willen zien dat er een grote verscheidenheid is in schrijven en in literatuur en van dat aan bod te laten komen." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Jiang kaart hiermee een probleem aan dat al eerder door verschillende andere bevrageden werd aangehaald: de kwaliteit van de diverse auteurs wordt niet altijd erkend, omdat men ze leest vanuit een ander referentiekader, vasthoudend aan andere codes. Doordat men de verscheidenheid in stijlen niet erkent, laat men ze ook nauwelijks toe.

4.3.2.2 Rol van het onderwijs en literaire initiatieven

Jiang vindt dat het grootste probleem dat zich binnen het onderwijs stelt, is dat men er nog zeer weinig aandacht schenkt aan creatief schrijven. Ze is hierbij eenzelfde mening toegedaan als Leenders: er wordt veel nadruk gelegd op het taaltechnische en het functionele gebruik van taal. Inhoudelijke en literaire aspecten worden niet snel op een voorplan geplaatst:

*"[...] er wordt gewoon te weinig geschreven, vrije tekst is gewoon nauwelijks aanwezig. Stel dat je een opstel schrijft dan krijg je *zo veel* punten af voor spellingfouten, *zo veel* punten af voor leestekens, zodat eigenlijk de kwaliteit van wat je schrijft totaal niet meer aan bod*

komt. [...] Stop met de hele tijd af te straffen op al die technische zaken, je merkt dat ook dat dat voor mensen met dyslexie bijvoorbeeld ontzettend moeilijk is, maar probeer het verhaal te waarderen. Er is heel weinig aandacht voor de kracht van het verhaal, vind ik." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Wanneer men de "kracht van het verhaal" beter leert waarderen, leert men volgens Jiang ook de "kracht van het *andere* verhaal" beter waarderen: op die manier kan men ook leren openstaan voor andere stijlen die niet noodzakelijk volledig aansluiten bij de westerse norm. Het probleem is dat alles wat men nu dient te schrijven op school vooral moet leiden tot een "prestatie"; doordat de focus daarop ligt, vergeet men soms dat het ook draait om de schoonheid van taal en inhoud. Jiang pleit er eveneens voor dat kinderen meer gestimuleerd moeten worden via het onderwijs om hun verbeelding aan de dag te leggen.

Dat de westerse canon te veel zou doorwegen binnen de studieopleiding, denkt Jiang niet. Er is een grote diversiteit binnen de vertalingen die in België uitgegeven worden en deze overstijgen de klassieke canon; andere landen, culturen en stijlen worden op die manier toegelaten. Wel gelooft ze dat kinderen meer in contact moeten komen met diversiteit op jonge leeftijd binnen de literatuur die ze op dat moment aangereikt krijgen. Hierin worden nog te vaak voorbeelden naar voren geschoven die beantwoorden aan typische westerse idealen:

"Prentenboeken, ik vind het zelf heel tof om te werken met prentenboeken waarin dieren de personages zijn, omdat die veel minder bepalend zijn voor een kind dan weer het zoveelste prinsesje dat blond haar en blauwe ogen heeft. Ik vind dat wel een aandachtspunt, omdat je daardoor eigenlijk een soort van erkenning geeft aan de mensen." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Ook de boeken voor adolescenten vallen, wanneer ze al een divers thema behandelen, vaak terug in eenzelfde patroon: nog al te dikwijls zijn dit probleemverhalen, bijvoorbeeld gericht op de onmogelijke liefdesrelatie tussen een Marokkaans meisje en een Vlaamse jongen of over jongeren die in criminaliteit terechtkomen. Dit zouden niet de enige modellen moeten zijn die getoond worden, stelt Jiang. Hier is dus een zeker gemis aan variatie binnen de thematiek.

Jiang spreekt in de eerste plaats over twee literaire initiatieven die instonden voor meer divers talent binnen de literaire wereld - waaraan zij tevens meewerkte - georganiseerd door Het beschrijf, dat nu Passa Porta is: *Vreemd in het schrijven* en *Vers Bloed*. *Vreemd in het schrijven* draaide om het geven van een schrijfinitiatie door drie auteurs, namelijk Koen Peeters, Peter Verhelst en Kristien

Hemmerechts. Dit initiatief heeft enkele schrijvers met een diverse achtergrond onder de aandacht kunnen brengen, stelt Jiang. *Vers Bloed* was eigenlijk een verderzetting van dit eerste initiatief: onder Passa Porta ontwikkelde men een *masterclass* met Stefan Hertmans en met Benno Barnard, waaraan personen die graag schrijven konden deelnemen, zowel van allochtone als autochtone origine, maar waarbij men bij de selectie wel met positieve discriminatie aan de slag is gegaan. Jiang ziet zulke initiatieven als noodzakelijk om af te kunnen toetsen of er werkelijk potentieel is binnen deze groep: men wil hen helpen hun weg te vinden naar het brede literaire veld. In teken van de organisatie van *Vers Bloed* had men zich ook aangesloten bij de schrijfwedstrijden van KifKif: de laureaten hiervan werden sowieso opgenomen in de *masterclass*. Dit soort workshops kunnen ervoor instaan dat divers talent aan de oppervlakte komt:

"[...] bij de eerste sessies van de masterclass hebben we enkele hele goede schrijvers gehad, Mustafa Kör is daar bijvoorbeeld uit gekomen, Cemil Belek is een journalist geworden, Kenan Serbest schrijft ook nog af en toe artikels en Saddie Choua is een kunstenares geworden. [...] Wat belangrijk is, is dat ze natuurlijk iemand hadden die hen steunde en bleef pushen om zo verder te gaan." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Jiang stelt dat auteurs van niet-westerse afkomst vaak nood hebben aan deze extra ondersteuning. Ze schrijft een belangrijke rol toe aan de erkenning die men al dan niet krijgt voor zijn literair talent: aangezien het voor diverse auteurs, zoals gesteld, moeilijker is een context te bekomen waarin ze "mogen schrijven" en feedback krijgen op wat ze doen, is het aanbieden van waardering een zeer belangrijk aspect waarop initiatieven die divers talent onder de aandacht willen brengen dienen in te spelen. Bij de *masterclasses* werden tevens uitgevers en medewerkers van het Vlaams Fonds voor de Letteren uitgenodigd, zodat deze aan opkomende schrijvers konden uitleggen hoe alles in z'n werk gaat bij hen, hoe men kan toetreden, op basis waarvan zij auteurs selecteren, welke kanalen zij volgen enzovoort. Zij gaven heel doelgerichte tips waarmee men als beginnend schrijver aan de slag kan gaan.

Jiang stelt zelf dat ze het jammer vindt dat er nog maar weinig van zulke initiatieven bestaan. Ze voegt hieraan toe dat er bovendien amper platformen aanwezig zijn waarlangs diverse auteurs zichzelf kunnen manifesteren. Naar de mening van Jiang moet er veel meer uitgeprobeerd worden qua initiatieven die inzetten op diversiteit: *"hoe meer van dat soort initiatieven er zijn, hoe beter dat je gaat zien van: ah, maar dit initiatief werkt wel en dit initiatief werkt niet"* (Jiang, 2016). Dit soort ondernemingen geven aan diverse schrijvers ook te kennen dat ze hun verhalen mogen vertellen, ongeacht of ze de Nederlandse taal volledig perfect beheersen.

4.3.3.3 Rol van uitgeverijen

Zelf niet als schrijfster actief zijnde kwam Jiang op jonge leeftijd wel reeds in contact met een initiatief van uitgeverij EPO. Deze uitgeverij wilde een boek publiceren, getiteld *Tien gekleurde meisjes* (1993), waarin ze verschillende stemmen wilden laten horen van vrouwen van andere origine en waarvan Jiang het laatste verhaal zou uitmaken. Haar verhaal werd tevens opgenomen in de bundel *Van de andere kant* (1994), ook uitgegeven bij EPO. Dit kan gezien worden als een initiatief uitgaande van een uitgeverij om mensen met een andere achtergrond een stem te geven, maar Jiang stelt dat dit niet geheel hetzelfde is als mensen van andere origine die over een bepaalde schrijfvaardigheid beschikken meer zichtbaarheid schenken. Het ging bij dit project eerder om het vertellen van "andere verhalen" dan om het zoeken naar literair talent van een andere origine.

Jiang denkt dat uitgeverijen over het algemeen niet verwachten van allochtone auteurs dat deze over hun diverse achtergrond zullen schrijven of een migratieverhaal op de voorgrond plaatsen; *"een echte uitgever is op zoek naar literair talent"* (Jiang, 2016). Wel denkt ze dat deze auteurs automatisch iets van hun achtergrond in hun werk zullen uitdrukken, maar zij stelt dat iedere auteur nu eenmaal door eigen ervaringen beïnvloed wordt bij het schrijven:

"Maar als je dan kijkt naar de boeken van Fikry nú en naar de boeken van Mustafa en zo, dan zijn dat boeken waar die vreemde stem of die andere origine wel naar voren komt, maar waar je een heel dagdagelijkse problematiek hebt, waar het niet gaat over een migratieachtergrond. Als ik het dan had over dat boek van Tien gekleurde meisjes, dan ging dat eigenlijk over hun migratieachtergrond. Zelf vind ik dat helemaal niet interessant, ik heb zoiets van dat is eigenlijk een autobiografie. Ik vind: als schrijver ga je daaraan voorbij, je wil een verhaal brengen dat in je fantasie ontstaat en dat eigenlijk voorbijgaat aan patronen, maar wat natuurlijk wel je achtergrond meedraagt. Zoals dat wanneer je in Bachten de Kupe in West-Vlaanderen bent opgegroeid je een heel ander soort verhaal zal krijgen dan van iemand die is opgegroeid in Antwerpen centrum hè. Dus dat gebeurt sowieso en zo'n achtergrond komt wel aan bod in een boek." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Ondanks dat uitgeverijen deze specifieke thematiek dus niet verwachten van allochtone schrijvers, denkt Jiang dat schrijvers met diverse roots tot op zekere hoogte de neiging hebben hun "anders zijn" uit te spelen in hun werk. Henriëtte Louwerse beschreef dit idee reeds in haar tekst 'Zwartrijders in de Nederlandse literatuur: het motief van de queeste in de migrantenliteratuur' dat verscheen in het *Colloquium Neerlandicum* (2000):

"Als 'buitenstaanders' worden ze tegen wil en dank beoordeeld op hun vermogen om het anderszijn te gebruiken als drijvende kracht achter hun literaire productie. Om een plaats te verwerven binnen de gevestigde literaire orde zijn ze gedwongen de confrontatie aan te gaan en dat lijkt slechts op twee manieren te kunnen: door je als 'anders' te profileren en de lezer dus ook te confronteren met die andere wereld, waarmee je onvermijdelijk een positie aan de zijlijn inneemt, of door de eigen achtergrond en afkomst te negeren onder het mom dat de Ware Literatuur boven triviale verschillen zoals kleur, gender of culturele achtergrond uitstijgt. Het bolwerk van het Nederlandse literaire establishment wordt door beide houdingen als toonaangevend instituut in stand gehouden." (Louwerse, 2000 : 169)⁵⁶

Louwerse stelt dat het niet zozeer de vraag is of een persoon met diverse roots zal interageren met zijn achtergrond binnen het literaire product dat hij voortbrengt maar eerder *in hoeverre*. Jiang beschouwt dit echter niet als iets negatiefs: *"het is ook wel een soort van zoektocht naar op welke manier kan ik 'anders zijn', als in 'uitsteken boven de rest' [en dat zou] zelfs een positief effect [...] kunnen hebben"* (Jiang, 2016).

Jiang denkt dat de grootste toetredingsdrempel binnen uitgeverijen het kwaliteitsoordeel is. Uitgevers geven opkomende schrijvers niet altijd de kans om werkelijk te groeien en dat geldt zeker voor schrijvers die niet geheel aansluiten bij hun vooropgestelde stijlideeën:

"[...] uitgevers [...] die echt zeggen van: 'we vinden ze gewoon niet, we vinden ze niet'. En dan denk ik zelf wel: 'je bent veel te streng, veel te streng'. Want ze moeten ook af en toe aan mensen de kans geven om te groeien, om daar verder in door te gaan. Dat is... Ja, het is ook niet zo evident en misschien hebben die auteurs net iets meer begeleiding nodig of hebben die gewoon erkenning nodig. En van zodra ze erkenning krijgen, gaan die wel een stapje verder, daar geloof ik in." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Een probleem dat hier gedeeltelijk mee samenhangt, merkt Jiang wel op, is dat uitgeverijen er als commercieel bedrijf voor garant moeten staan dat zij ook een lezerspubliek vinden voor wat zij op de markt brengen. Dit is echter geen evidentie wanneer men auteurs uitgeeft met andere roots; bepaalde, soms lossere stijlen die zij inzetten, landen nog niet vanzelfsprekend bij een breed publiek.

⁵⁶ Online raadpleegbaar op: http://www.dbnl.org/tekst/_han001200001_01/_han001200001_01_0012.php.

4.3.3.4 Rol van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Jiang is van mening dat het Vlaams Fonds voor de Letteren reeds instaat voor veel impulsfondsen: men is op verschillende terreinen actief bezig met de stimulatie van diversiteit binnen de letteren. Zo haalt zij bijvoorbeeld een initiatief aan als *poetry slam*: het Fonds geeft de creatievelingen de kans om zelf uit te zoeken wat goede *poetry slam* is en dit genre als het ware zelf te definiëren, zonder hen bij aanvang bepaalde stijlcodes op te leggen. Zo creëert men een grotere openheid naar divers talent en laat men hen toe hun ding te doen ongeacht wat aansluit bij de westerse normen.

Jiang denkt, in tegenstelling tot Akbas of Verde, ook niet dat het Fonds te formalistisch zou optreden of te veel nadruk zou leggen op het correct invullen van een aanvraagbeurs ten kostte van de literaire inhoud van een werk. Ze stelt wel dat ze hiermee persoonlijk geen ervaring heeft als auteur, maar ze kent wel het bewind van het Fonds - gezien zij zelf ook in een commissie zetelt - en merkt dat men wel wenst in te zetten op literaire kwaliteit, ongeacht de achtergrond van een auteur. Toch geeft Jiang aan dat er nog ruimte is voor het Vlaams Fonds voor de Letteren om zaken te ondernemen:

"[...] ik mis eigenlijk echt het werken naar die hele jonge leeftijd toe, van jong naar oud. Dus die rolmodellen inbouwen, ook zorgen dat we op een andere manier kunnen lezen en ook het respecteren bijvoorbeeld van... Stel dat bepaalde boeken alleen maar door bepaalde mensen gelezen worden, bijvoorbeeld Chiklits worden ook maar gelezen door een bepaald publiek van jonge meisjes of zo. Maar zo heb je ook een bepaald groepje van mensen, die misschien net die boeken van Ish en van Fikry en van Rachida en van Mustafa willen lezen, omdat zij daarin rolmodellen zien. Misschien is dat vooral één groepje, maar laat dat dan maar beginnen. Want op die manier zal het groeien en wordt dat alsmaar krachtiger en literairder en sterker. Zoals dat de boeken van Stitou en Abdelkader Benali en Kader Abdolah ook zo zijn gegroeid in Nederland. Dat heeft wel een groeiproces nodig, want dat moet wel echt jong beginnen. [...] En inderdaad, ja, toch een soort van impuls naar jonge auteurs, of niet jonge maar nieuwe auteurs, van daar naartoe te werken, denk ik wel. En ook echt aan hen de weg tonen, van hoe je kan schrijven en hoe je de weg kan vinden om uitgegeven te geraken, welke stappen je daarvoor moet zetten. Ik denk dat dat belangrijk is." (Jiang, interview op 4 mei 2016)

Volgens Jiang moet het Fonds dus nog meer aandacht schenken aan diversiteit binnen jeugdliteratuur, waarbinnen het optreden van rolmodellen een grote rol speelt. Ook moet men nog actiever inzetten op het vinden van en kansen bieden aan nieuw talent; ze volgt hierin de mening van Unigwe. Momenteel staat het Fonds hier reeds voor open, maar zetten ze hier nog te weinig op in.

4.4 Belangrijkste bevindingen diepte-interviews

We waren reeds van start gegaan met het situeren van mogelijke drempels voor personen met een niet-westerse achtergrond bij toetreding tot de Vlaamse literaire sector binnen het conceptueel kader in hoofdstuk twee. Deze hebben we in het voorgaande hoofdstuk trachten concreter te duiden aan de hand van de persoonlijke visie van autoriteiten binnen het vak, namelijk door hen specifieke vragen te stellen die betrekking hadden op of uitgingen van dit theoretisch kader. Op deze manier willen we beter nagaan wat bepaalde drempels zouden kunnen zijn aan de hand van een actuele context, om daaruit vervolgens beleidsaanbevelingen af te leiden die deze kunnen tegengaan. De beleidsaanbevelingen zullen in een eerste plaats afgestemd zijn op het beleid van het VFL, maar het situeren van drempels binnen andere domeinen kan tevens nuttig zijn wanneer men deze verder wil onderzoeken binnen een eventuele vervolgstudie.

Allereerst stellen we dat we de bevindingen uit de afgenomen diepte-interviews enigszins nuanceren: deze blijven in essentie berusten op de meningen en ideeën van de acht bevroegde personen. We hebben - af en toe - getracht stellingen die deze personen poneerden terug te koppelen naar een literaire of actuele bron, maar het blijft hier tot op zekere hoogte gaan om hypothesen die verder onderzoek vereisen, wil men deze werkelijk staven. Toch schijnen de meningen van deze personen ons nuttig, aangezien zij actieve spelers zijn binnen de hedendaagse, literaire wereld en dus enige ervaring binnen het werkveld bezitten. Ook werden verschillende toetredingsdrempels door meerdere personen aangehaald, wat aangeeft dat het hier gaat om een meer algemeen aanvoelen. Zoals reeds gesteld hebben we ook getracht een zo gevarieerd mogelijke groep te bevragen.

Veel van de factoren die door de geïnterviewde personen als drempels worden geduid vertrekken vanuit het onderwijs. Verschillenden onder hen merken op dat zowel taal als creatief schrijven te weinig worden opgevolgd binnen studieopleidingen; enkel aan het utilitair schrijven wordt nog enigszins aandacht besteed en dit ook vaak minimaal (Polis; Unigwe; Leenders; Jiang). Voor mensen met een andere moedertaal kan dit een belangrijk pijnpunt vormen: wanneer zij de taal reeds binnen basisonderwijs als een barrière ervaren zullen zij ook daarna niet zozeer aangezet worden om in het Nederlands te lezen of schrijven, laat staan een carrière ambiëren als professioneel auteur. Men verbindt dit eveneens aan het veranderde statuut van literatuur binnen de samenleving, dat door het onderwijs wordt overgenomen: *"als onderwijs eigenlijk zichzelf verloochent door dat niet belangrijk te vinden, dan reduplicateer je het probleem op grote schaal voor de generaties die volgen"* (Polis, 2016). Sommige geïnterviewden voegen toe dat vandaag veel afhangt van de inzet van individuele

leerkrachten op vlak van taal- en literatuuronderwijs, voor wie dit eveneens een grotere uitdaging is geworden dan in het verleden (Akbas; Polis; Leenders).

Over het feit of de Nederlandse taal al dan niet een barrière op zichzelf vormt voor auteurs met een andere moedertaal zijn de meningen verdeeld. Het probleem wordt echter vooral gesitueerd binnen de manier waarop men omgaat met de tweetaligheid: deze wordt zowel door samenleving als door onderwijs te weinig erkend volgens sommige bevrageden (Polis; Unigwe). Ook het bestaan van een te westers canon, dat binnen het onderwijs nog steeds wordt opgelegd, beschouwen sommigen als een mogelijk probleem (Kamaledin; Verde), maar dit wordt door anderen dan weer ontkracht (Polis; Jiang). Voor een aanvullend onderzoek zou het eventueel interessant zijn eveneens in dialoog te gaan met leerkrachten Nederlands en literatuuronderwijs alsook met professoren die de lerarenopleiding onderwijzen aan de universiteit. Gezien de beperkte omvang van deze studie alsook het feit dat het onderzoek vertrekt vanuit het beleid van het Vlaams Fonds voor de Letteren, werd daar binnen dit onderzoek geen aparte plaats voor geboden.

Ook socio-economische factoren worden meermaals naar voren geschoven gedurende de diepte-interviews (Kamaledin; Verde; El Azzouzi; Polis; Leenders): personen met niet-westerse roots hebben vaak andere tradities, waardoor ze niet meteen aansluiting zullen zoeken tot de Nederlandse literatuur. Het cultuurverschil is nog steeds groot en wordt bovendien in stand gehouden, gezien het feit dat de huidige maatschappelijke context "vijandig" staat tegenover sommige bevolkingsgroepen of deze op z'n minst isoleert (Kamaledin; Verde). Ook stelt men dat individuen van multiculturele afkomst vaak beroepen zullen verkiezen die meer financiële zekerheid bieden dan het schrijverschap, wanneer ze uit een achtergrond stammen waarbinnen dit niet vanzelfsprekend is. Dit zijn echter eveneens factoren waarop het beleid van het VFL niet op een directe wijze kan inspelen. Wel stellen sommigen dat het VFL er mede voor kan instaan dat het vertrouwen van bepaalde sociale bevolkingsgroepen wordt teruggewonnen door hen op een actievere manier kansen te bieden (Verde; Unigwe).

Binnen uitgeverijen worden eveneens bepaalde drempels gesitueerd, al zijn ook hier de meningen verdeeld over. Verschillende ondervraagden halen aan dat uitgeverijen in de eerste plaats commerciële instellingen blijven en het dus niet vanzelfsprekend is dat zij te veel risico's nemen in functie van het publiceren van divers talent (El Azzouzi; Kamaledin; Verde). Wel zouden er meer initiatieven kunnen uitgaan van uitgeverijen om de drempel voor beginnende schrijvers te verlagen: zij moeten mensen ook de kans geven om te groeien (Akbas; Verde; Jiang). Of hedendaagse, Vlaamse uitgevers van allochtone schrijvers verwachten dat deze hun diverse achtergrond zullen inzetten

binnen hun literaire product, antwoorden de meeste bevrageden negatief (Polis; Kamaledin; Unigwe; Jiang; El Azzouzi). Men geeft echter wel aan dat de drang naar exotisme heeft bestaan en het lezerspubliek zich allicht nog steeds tot op zekere hoogte aangetrokken voelt tot wat "anders" is. Verschillende geïnterviewden stellen echter dat allochtone schrijvers deze thematiek verkiezen omdat ze nu eenmaal schrijven uit eigen ervaringen en dit de leefwereld is die zij het beste kennen, maar dat ze zich hier niet toe gedwongen voelen (Unigwe; El Azzouzi).

Over het feit of uitgeverij zich bij hun kwaliteitsoordeel te veel laten leiden door westerse normen en waarden zijn de meningen eveneens verdeeld, al denken de meeste bevrageden dat dit wel zou kunnen (Akbas; Kamaledin; Verde; Jiang). Uitgeverijen beoordelen auteurs met een diverse achtergrond soms te streng, aangezien deze een taal en stijl hanteren die niet altijd aansluit bij degene die zij als "kwaliteitsvol" beschouwen. In plaats van open te staan voor deze nieuwe stijlen, treden uitgeverijen nog te vaak op als "bewaker" in plaats van "bemiddelaar", zeggen sommige geïnterviewden: zij doen te weinig moeite om wat anders is een kans te geven en toegankelijk te maken voor een westerse lezerspubliek. Het zou mogelijk interessant kunnen zijn om verder te onderzoeken op basis van welke criteria hedendaagse uitgeverijen vandaag talent selecteren en of zich hier inderdaad een drempel situeert naar diverse auteurs toe.

Is een "speciale behandeling" voor divers literair talent dan noodzakelijk vandaag de dag? Er zijn enkele personen die stellen dat talentvolle schrijvers van niet-westerse komaf meer en meer vanzelf aan de oppervlakte zullen komen, de evolutie naar meer diversiteit binnen de letteren zal grotendeels spontaan plaatsvinden (Akbas; Leenders). Dit statement wordt echter tegengesproken door anderen: een vorm van positieve discriminatie wordt door hen nodig geacht om werkelijk iets aan het probleem te veranderen, echter zonder dat men hiervoor de kwaliteitseisen dient aan te passen (Verde; El Azzouzi). De meeste geïnterviewden zijn het er over eens dat het zeker positief zou zijn om meer initiatieven op te richten of te ondersteunen die specifiek inzetten op divers talent, zoals wedstrijden en workshops. Niet enkel de organisatie hiervan is een vereiste, deze moeten tevens voldoende opgevolgd worden, wat vandaag nog niet het geval schijnt (Unigwe; Verde). Ook zouden rolmodellen met een multiculturele achtergrond nog meer door de media in beeld gebracht moeten worden: dit geeft niet enkel het idee aan personen met diverse roots dat zij kans maken een carrière binnen bepaalde functies uit te bouwen (Akbas; Unigwe), maar toont ook aan autochtone Vlamingen dat de stereotypes waarop zij terugvallen doorgaans niet correct zijn (Verde).

Over het beleid van het VFL, tot slot, zijn de meningen niet eenduidig, al stellen de meeste geïnterviewden dat ze de belangrijkste toetredingsdrempels niet binnen dit beleid zouden situeren (Polis; Kamaledin; Unigwe; El Azzouzi; Jiang). Wel denkt men dat het Fonds zaken kan - en moet - blijven ondernemen om de toetredingsdrempels naar deze groep toe te verlagen. Allereerst moet men voldoende openstaan voor nieuw, divers talent: de ondersteuningsbeurzen die men aanbiedt, worden mogelijk te eenduidig toegekend aan personen die reeds een bepaald traject hebben afgelegd, aangezien men hier slechts kans op maakt wanneer men reeds gepubliceerd heeft bij een professionele uitgeverij (Unigwe; El Azzouzi). Ook moet men meer verantwoordelijkheid opnemen bij opvolgingstrajecten voor schrijvers met niet-westerse roots, door bijvoorbeeld wedstrijden en initiatieven die hier specifiek op inzetten te steunen (Unigwe; Verde).

Daarnaast dient het Fonds steeds over haar beslissingstructuur te blijven waken: als instelling onder de Vlaamse Gemeenschap is het onvermijdelijk dat zij aan bepaalde formaliteiten en juridische vereisten dient te beantwoorden bij het beoordelen van werkbeursaanvragen. Echter, men moet er blijvend voor instaan individuen aan te stellen als beoordelaars die kennis hebben van zaken (Polis) en er ook op toezien dat er voldoende diversiteit is binnen deze groep. Tot slot zou het Fonds ook samenwerkingen aan kunnen met organisaties en initiatieven die inzetten op creatief schrijven. Schrijven en lezen worden vaker met elkaar in verband gesteld door de bevroagden (Leenders; Jiang; Kamaledin). Wie veel leest zal sneller aangezet worden tot schrijven en omgekeerd. Door dit soort samenwerkingen op te zoeken kan men samen inzetten op de aanmoediging van divers talent binnen de schrijverswereld.

5. Conclusie: aanbevelingen en aanzet tot vervolgonderzoek

We vangen de conclusie aan met te stellen dat deze studie grotendeels gebaseerd is op veldwerk. Wanneer men bepaalde statements verder wil onderbouwen, is er nog meer onderzoek nodig op verschillende vlakken. Dat geldt aldus zeker voor de conclusies die we binnen dit hoofdstuk zullen poneren. Wij beweren niet de waarheid in pacht te dragen; bovendien betreft het een gevoelig onderwerp waarbij het gevaar bestaat snel in veralgemening te vervallen, wat we echter hebben trachten te vermijden. De bevindingen die in deze studie naar voren werden gebracht, willen in de eerste plaats een aanleiding bieden om over deze problematiek na te denken en te reflecteren en zo mogelijk bepaalde zaken in gang te zetten.

De cijfers staan niet garant voor het volledige verhaal, maar geven ons een indicatie om mogelijke blinde vlekken te signaleren en ons alert te houden. Zo kan men hiermee eveneens, indien gewenst, constructief aan de slag gaan. Uit de gegevens die we hebben bekeken, stellen we vast dat de ondervertegenwoordiging zich inderdaad lijkt voor te doen, zowel bij de nominaties van literaire prijzen (2,25%) als bij de aanvragen voor beurzen van het Fonds (0,79% voor werkbeurzen⁵⁷ en 4,42% voor stimuleringsbeurzen). Opvallend hierbij is dan weer wel dat toekenning van zowel prijzen als beurzen representatief schijnen. De percentages voor de toekenning van werkbeurzen liggen zelfs iets hoger in verhouding tot deze bij autochtone Vlaamse schrijvers. Gezien de lage aanvraagpercentages voor deze beurzen kan dit echter berusten op toeval.

Voor de line-ups van literaire festivals kwamen we tot de conclusie dat er geen sprake is van een ondervertegenwoordiging; in tegendeel, de percentages liggen hoger dan de populatiepercentages voor personen met diverse roots (namelijk zo'n 8,63% hoger). Echter, deze cijfers geven een vertekend beeld weer: de bekeken festivals trekken een groot aantal buitenlandse namen aan. Bovendien is niet iedere kunstenaar die op de line-up komt te staan (enkel) schrijver. De gegevens zijn dus minder relevant voor deze studie. Toch is het niet oninteressant wat deze ons aantonen, namelijk het feit dat Vlaamse literaire festivals reeds veel oog schijnen te hebben voor (etnische) diversiteit binnen hun programma.

De belangrijkste uitdagingen situeren zich vandaag binnen verschillende domeinen. In tegenstelling tot bij andere creatieve sectoren, waar een multiculturele identiteit vaak gelijk wordt gesteld aan uniciteit (Thoelen, 2015), lijkt het "anders-zijn" niet altijd evenzeer op prijs te worden gesteld binnen de literaire sector. Het instrument van de schrijver is immers zijn pen, oftewel de taal. In Vlaanderen

⁵⁷ Stripwerkbeurzen buiten beschouwing gelaten.

lijkt de tolerantie tegenover de tweetaligheid van auteurs met multiculturele roots nog steeds laag. Men focust sterk op het "correct" gebruik van het Nederlands; men kan deze taal als het ware nooit goed genoeg beheersen. Dit maakt dat binnen de huidige samenleving de taal soms wordt ingezet als uitsluitingsmechanisme, zo stelde men in de diepte-interviews, gezien aldus de verkrampte omgang met meertaligheid. Omwille van die reden kan het voor anderstaligen dan ook moeilijk zijn een plek te verwerven binnen de literaire sector. Het idee dat er voor deze schrijvers geen plaats is, dat hen minder kansen worden aangeboden binnen het literatuurlandschap, zorgt bovendien voor een tweerichtingsverkeer: zij verliezen eveneens het vertrouwen en gaan minder gemotiveerd zijn zich in te zetten voor een carrière als professioneel auteur.

Vele drempels, die in de diepte-interviews bovenkwamen, bleken te vertrekken vanuit het onderwijs. Literatuuronderwijs schijnt nog te veel voorbij te gaan aan de betrekking van nieuwe, diverse invloeden. Men besteedt over het algemeen minder aandacht aan literatuur binnen het onderwijs dan in het verleden en wanneer dit wel gebeurt, pint men zich vast op de klassieke, westerse canon. Allochtone literatuur wordt nog te weinig beschouwd als een mogelijke verrijking van het Nederlandstalige oeuvre, zo stelden meerdere bevrageden. Waarschijnlijk komt dit deels gezien het feit dat men nog steeds dikwijls teruggrijpt naar wat men zelf het beste kent, wat aansluit bij het referentiekader waarmee men vertrouwd is. Aangezien literaire prijzen ook eerder eenzijdig worden toegekend aan autochtone schrijvers, wordt ook via deze weg de toenadering binnen het onderwijs niet gestimuleerd: leerkrachten zullen allicht geneigd zijn eerder een prijswinnaar aan hun leerlingen aan te raden dan een tot nog toe onbekende schrijver.

Dit zijn echter slechts hypothesen die berusten op de indrukken van de uitgevers, schrijvers en andere spelers binnen het literaire veld die we voor ons onderzoek bevraged hebben. We willen dit ook nuanceren door te stellen dat velen onder hen aanhaalden dat de drempels die zich binnen onderwijs stellen gedeeltelijk samenhangen met de inspanningen van individuele leerkrachten, die uiteenlopend kunnen zijn. Toch kan het interessant zijn om hier een vervolgonderzoek aan te wenden, aangezien de bevindingen uit de diepte-interviews verschillende vragen oproepen:

- ❖ Is er een opvallende ondervertegenwoordiging van leerlingen van andere origine binnen ASO-opleidingen? En zo ja, wat zijn hiervan de belangrijkste oorzaken? Heeft hierin een bepaalde evolutie plaatsgevonden doorheen de jaren?
- ❖ Wordt er binnen basisonderwijs voldoende aandacht besteed aan een goede beheersing van het Nederlands en krijgen kinderen die een andere moedertaal hebben hierbij voldoende extra ondersteuning, indien vereist?

- ❖ Is er voldoende diversiteit aan hogescholen/universiteiten binnen Letterkunde-richtingen? Zijn de korpsen van middelbare scholen (en dan specifiek voor talenrichtingen) voldoende divers?
- ❖ Wat is de rol van literatuur en creatief schrijven binnen het hedendaagse onderwijs ten overstaan van utilitair schrijven? Wordt hier opvallend minder nadruk op gelegd?

Binnen deze studie wensen we niet verder in te gaan op deze vragen. Er zijn ongetwijfeld al bepaalde studies verricht die een antwoord bieden op sommige van deze kwesties; ook kan er eventueel nog meer specifiek onderzoek naar gedaan worden om deze te duiden. Aan de hand daarvan kan men nagaan of er structureel bepaalde zaken gewijzigd zouden kunnen en moeten worden. Dit is echter niet iets waar men vanuit het beleid van het VFL rechtstreeks vat op heeft.

Naast het onderwijs speelt het literaire middenveld - en hiermee doelen we niet enkel op uitgevers, maar bijvoorbeeld ook op boekhandelaren en literaire tijdschriften - een belangrijke rol in het toegankelijk maken van niet-westerse literatuur naar een lezerspubliek toe. Als *gatekeepers* bepalen zij in grote mate wat het lezerspubliek vandaag de dag te lezen zal krijgen. Daarom is het van belang dat zij voldoende inspanningen blijven doen om ook divers talent te promoten naar de buitenwereld. Sommige geïnterviewden stelden echter dat enkele van deze "bemiddelaars" nog te zeer optreden als "bewakers" naar auteurs met een multiculturele achtergrond toe. Komt dit omdat men zich nog te zeer laat leiden door vooropgestelde normen en waarden die eenzijdig aansluiting vinden bij een westers denkkader? Staat men nog te weinig open voor andere literaire tradities? Het is onmogelijk om hier veralgemenende uitspraken over te doen; wel kan het boeiend zijn om de criteria waarop hedendaagse uitgeverijen zich stoelen bij het uitspreken van een kwaliteitsoordeel nader te onderzoeken. Ook cijfermateriaal in kaart brengen dat in verband staat met de publicaties van niet-westerse schrijvers bij Vlaamse uitgeverijen kan interessant zijn.

Binnen het VFL lijken de toetredingsdrempels tot het aanvragen van een werk- of stimuleringsbeurs nog te hoog voor personen met diverse roots, gezien de lage aanvraagpercentages die we terugvonden. Dit schijnt niet zozeer te liggen aan het feit dat het Fonds als organisatie onbekend zou zijn, stelden we vast uit de diepte-interviews. Mogelijk focust men vandaag nog te veel op schrijvers die al enige naamsbekendheid hebben verworven binnen het beleid van het Fonds, in plaats van te richten op nieuw, opkomend talent. Dit kan mede liggen aan het feit dat men reeds een literair werk gepubliceerd dient te hebben bij een professionele uitgeverij alvorens een aanvraag bij het Fonds te kunnen plaatsen; dit werd ook binnen de diepte-interviews aangehaald als mogelijk pijnpunt. Auteurs met diverse roots vinden vaak moeilijker hun weg naar professionele uitgeverijen en

aangezien het beleid van het Fonds van daaruit vertrekt voor haar beurzen, wordt het probleem op deze manier in stand gehouden.

Het Vlaams Fonds voor de Letteren moet dan ook zo mogelijk nog meer instaan voor een aanmoedigend kansenbeleid door op zoek te gaan naar talenten die vandaag niet (helemaal) vanzelfsprekend zichtbaar zijn of hun weg niet vinden naar het professionele veld, en zo als organisatie een rol van "bemiddelaar" opnemen. De adviezen die wij aan het VFL wensen te geven, manifesteren zich op meerdere vlakken:

- ❖ Een actievere zoektocht naar divers schrijftalent door het ondersteunen van bepaalde initiatieven en platformen. Mogelijk zou men samenwerkingen kunnen aangaan met organisaties die zich hierop reeds toeleggen, bijvoorbeeld degenen die wedstrijden organiseren die gericht zijn op divers talent, zodat deze ook betere navolging krijgen.
- ❖ De drempel voor de aanvragen van beurzen verlagen, in de zin dat men kansen biedt aan personen die nog niet binnen de professionele literaire wereld gevestigd zijn. De drempel naar de professionele wereld moet verkleind worden. Er schijnt nood te zijn aan een meer integrale benadering bij de ondersteuning van beginnende auteurs.
- ❖ Eventueel vertaalbeurzen voor anderstalige auteurs die nog geen werk in het Nederlands gepubliceerd hebben en/of investeren in een vertaalbeleid om uitwisseling te stimuleren tussen verschillende taalgemeenschappen.
- ❖ Subsidies voor uitgeverijen om te investeren in een intensievere begeleiding en een meer doorgevoerde taalredactie.
- ❖ Waakzaam zijn voor drempels bij het opstellen van aanvraagdossiers, voldoende begeleiding voorzien om aanvragers wegwijs te maken.
- ❖ Bij de samenstelling van adviescommissies, beroepscommissie, bestuur, en dergelijke: verdere aandacht hebben voor vertegenwoordiging van mensen met niet-westerse roots.
- ❖ Het onder de aandacht brengen van rolmodellen, ook en vooral binnen kinderliteratuur.
- ❖ Het bevorderen van creatief schrijven door eventuele organisatie van workshops of schrijfcursussen die dit stimuleren of samenwerkingsverbanden aangaan met organisaties die zich hierop richten, zoals Creatief Schrijven. Mogelijk ook allianties aangaan met andere sectoren waarbinnen drempels zich situeren, zoals het onderwijs.

Deze aanbevelingen zijn suggesties aan de hand waarvan het VFL haar beleid verder kan inrichten om de drempels naar divers talent toe te verlagen. Zo kan men garant staan voor de uitbouw van een ontwikkelingsbeleid naar deze groep van auteurs toe dat een uitgesproken, doch geen exclusieve, aandacht heeft voor stemmen van schrijvers met andere culturele achtergronden.

Er is een groep mensen die (tijdelijk) speciale maatregelen of extra ondersteuning nodig heeft om volwaardig deel te kunnen nemen binnen de hedendaagse, literaire wereld, wat tevens een effect kan hebben op hun plaats binnen de samenleving. Wanneer men deze ondersteuning wil bieden, moet men echter trachten stigmatisering zoveel mogelijk te vermijden. Ook dient dit niet te leiden tot andere kwaliteitseisen voor deze groep waarbij de lat lager wordt gelegd. Het VFL moet investeren in het winnen van het vertrouwen van minderheidsgroepen die traditioneel geen plaats kregen of vonden binnen hun ondersteuningsbeleid. Een proactief beleid is hier niet enkel te verantwoorden, maar zelfs noodzakelijk om een breuk te maken met het verleden. Hoewel de sector tot op zekere hoogte bepaalde initiatieven kan oprichten en steunen, blijven sommige drempels echter ook berusten op socio-economische factoren die men slechts vanuit een maatschappelijke beweging werkelijk kan oplossen.

Tot slot willen we graag aanhalen dat het interessant kan zijn om binnen vervolgonderzoek een vergelijking te maken met hoe de situatie omtrent de vertegenwoordiging van schrijvers met niet-westerse roots zich manifesteert in andere westerse landen. Wij denken daarbij in een eerste plaats aan Nederland. Bij aanvang van dit onderzoek stelden we reeds dat dit werd gevoerd naar analogie met een onderzoek uit Nederland omtrent dezelfde problematiek. Hoewel men ook binnen deze studie benadrukte dat de boekensector nog steeds "te wit" is, wat niet strookt met een steeds multicultureler wordende maatschappij, lijkt men hier toch reeds een voorsprong opgebouwd te hebben binnen de literaire sector ten overstaan van het Vlaamse veld. Zo spreekt Maarten Dessing in een artikel dat verscheen in *Knack* in het jaar 2010, getiteld 'In 10 jaar 150 niet-Westerse auteurs geholpen', over het feit dat men in Nederland begin deze eeuw reeds met een ondersteunend, intercultureel beleid is begonnen voor schrijvers met diverse roots, uitgaand van het Nederlands Letterenfonds. Hij stelt dat in tien jaar tijd ongeveer 150 auteurs met diverse roots geholpen werden op deze manier.

Ook geïnterviewde Orlando Verde haalt aan dat de situatie in Nederland lijkt voor te lopen op deze binnen de Vlaamse sector:

"Aan de andere kant heb je ook de realiteit in de Nederlandse context tegenover de realiteit in de Vlaamse context, die is echt helemaal anders. Men moet echt eens nagaan waarom dit is. En het meest idiote antwoord dat mensen daarop kunnen geven is dat de schrijvers hier minder getalenteerd zijn, want vanuit gelijk welk perspectief, sociologisch, statistisch, is dat totale onzin. Dat heeft te maken met beleid, dat heeft te maken met hoe het land omgaat met minderheden." (Verde, interview op 19 april 2016)

Worden in Nederland debutanten met niet-westerse roots reeds meer opgevolgd dan dit in Vlaanderen het geval is? Het kan interessant zijn om na te gaan of bepaalde initiatieven in Nederland literaire debutanten meer zichtbaarheid en steun bieden dan degenen die we vandaag de dag in Vlaanderen terugvinden. We denken dan bijvoorbeeld aan El Hizra, waarover Hugo Brems het volgende stelt:

"[...] werd een niet onaanzienlijke rol gespeeld door El Hizra, een in 1987 opgerichte vereniging voor Arabische kunst en cultuur. Sinds 1992 organiseert die ook een jaarlijkse literaire wedstrijd voor Marokkaanse en Arabische Nederlanders, met een literair en tegelijk emanciperend doel: een positief beeld laten zien 'van een bevolking die in de media negatief overkomt'. Zo hebben meerdere jonge allochtonen hun eerste literaire stappen gezet en werden zij gepubliceerd in bloemlezingen van bekroonde verhalen en gedichten." (Brems, 2006 : 670)

Men zou kunnen nagaan of Vlaanderen in het algemeen nog een gemis kent aan initiatieven die inzetten op beginnend divers talent ten overstaan van Nederland. Vzw Moussem, die een jaarlijks kunstenfestival organiseert voor de Marokkaanse gemeenschap, en de workshops georganiseerd door het Beschrijf, die tijdens het diepte-interview met Hai-Chay Jiang aan bod kwamen, tonen dat er wel degelijk door bepaalde organisaties specifiek wordt ingezet op divers talent. De vraag is dan in hoeverre deze voldoende gesteund en opgevolgd worden.

Ook de modellen van het Verenigd Koninkrijk en Amerika kunnen interessant zijn voor een vergelijkende analyse. Door schrijfster Chika Unigwe werd reeds aangehaald dat hier veel meer nadruk ligt op taal en creatief schrijven, zowel binnen onderwijs als daarna. In Vlaanderen wordt creatief schrijven echter niet als officiële opleiding erkend binnen onderwijsinstellingen; dit lijkt erop te wijzen dat schrijven nog steeds eerder beschouwd wordt als een hobby dan als een carrière. Ook de uitgeverij Lantana Publishing, opgericht door de Britse Alice Curry, kan een mogelijke inspiratiebron bieden voor de Vlaamse literaire sector. Vanuit een aanvoelen dat er nog te weinig diversiteit binnen de Britse literatuur aanwezig was, richtte Curry deze uitgeverij op om specifiek kinderliteratuur te steunen waarbinnen etnisch diverse rolmodellen op het voorplan worden geplaatst.

We willen afsluiten met te stellen dat deze studie niet tot doel had bepaalde instellingen, zoals uitgeverijen of literaire organisaties, met de vinger te wijzen. We willen hoogstens een groter bewustzijn creëren over een hedendaagse problematiek die zich voordoet, maar tot op zekere hoogte onbekend of miskend schijnt. Het is belangrijk om multiculturele literatuur niet als een eenduidig concept te benaderen. Er zijn diverse stijlen en thematieken werkzaam binnen het oeuvre van niet-westerse auteurs, waarvoor men binnen de Vlaamse literaire sector nog niet altijd evenzeer oog schijnt te hebben. Dit onderzoek was specifiek gericht op het Vlaams Fonds voor de Letteren, maar uiteraard overstijgt deze problematiek de organisatie. Voor het Fonds, maar ook voor andere literaire instellingen, is het vooral van belang op een (zelf)kritische manier te blijven kijken naar de projecten die men steunt, zoals men vandaag reeds doet, en een openheid te bewaren ten overstaan van diverse culturele invloeden.

6. Bibliografie

6.1 Literaire en digitale bronnen

Agterberg, R. (1999). 'Onderwijs moet alle kleuren van de Nederlandse literatuur laten zien.' In: *Literatuur: tijdschrift over Nederlandse letterkunde* 16, 6, p. 350-352.

Anciaux, B. (2008). *Beleidsbrief Cultuur 2009*. Geraadpleegd op 5 maart 2016, via http://www.kunstenerfgoed.be/sites/default/files/uploads/anciaux_cultuur.pdf.

Auteurslezingen: Hazim Kamaledin (2016). Geraadpleegd op 18 april 2016, via <http://www.auteurslezingen.be/author/19665>.

Aznag, K. & Verhelle, I. (2014). 'Taal zal altijd onderscheiden, maar mag nooit discrimineren.' In: *Knack*. Online beschikbaar op: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/taal-zal-altijd-onderscheiden-maar-mag-nooit-discrimineren/article-opinion-492047.html>.

Beefcake Publishing (2016). Geraadpleegd op 9 augustus 2016, via <http://www.beefcakepublishing.be/>.

Brems, H. (2006). *Altijd weer vogels die nesten beginnen: geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005*. Amsterdam: Bakker.

Bronzen Uil (2016). Geraadpleegd op 27 mei 2016, via <http://www.hetbetereboek.be/de-bronzen-uil/de-bronzen-uil-2016>.

Cultuurprijzen Vlaanderen (2016). Geraadpleegd op 4 mei 2016, via <https://cjsm.be/cultuur/cultuurprijzen-vlaanderen/over-de-cultuurprijzen-vlaanderen>.

deBuren (2016). 'Een open brief voor een open blik.' Op: *deBuren: blog*. Online beschikbaar op: <http://www.deburen.eu/nl/nieuws-opinie/detail/een-open-brief-voor-een-open-blik>.

Dessing, M. (2016). 'In 10 jaar 150 niet-Westerse auteurs geholpen.' In: *Knack*. Online beschikbaar op: <http://www.knack.be/nieuws/boeken/in-10-jaar-150-niet-westerse-auteurs-geholpen/article-normal-9117.html>

Dioraphte Jongerenliteratuur Prijs (2016). Geraadpleegd op 7 juni 2016, via <http://www.lezen.nl/dioraphte-jongerenliteratuur-prijs>.

ECl Literatuurprijs (2016). Geraadpleegd op 16 mei 2016, via <http://www.eciliteratuurprijs.nl/>.

Ed-Daoui, N. (2016). "'Iedereen heeft zijn eigen waarheid, dus laat iedereen in zijn waarheid geloven": een gesprek met Ish Ait Hamou'. Op: *Kifkif*. Online beschikbaar op: <http://www.kifkif.be/cult/iedereen-heeft-zijn-eigen-waarheid-dus-laat-iedereen-in-zijn-waarheid-geloven-een-gesprek-met-i>

Eeckhout, B. (2016). 'We moeten ons eens afvragen waarom ons land niet meer op de Rode Duivels lijkt.' In: *De Morgen*. Online beschikbaar op: <http://www.demorgen.be/opinie/we-moeten-ons-eens-afvragen-waarom-ons-land-niet-meer-op-de-rode-duivels-lijkt-b2d4dcc2/>.

Ergün, A. Geciteerd in: Louwarse, H. (1997). 'The way to the North: the emergence of Turkish and Moroccan migrant writers in the Dutch literary landscape.' In: *Dutch Crossing* 21, 1, p. 69-86.

Eurostat (2016). Geraadpleegd op 17 april 2016, via <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-data/database>.

Franssen, T. & Stoffelsen, D. (2015). 'Literatuur - De verblindende witheid van het boekenvak: De witte motor.' In: *De Groene Amsterdammer* 34. Online beschikbaar op: <https://www.groene.nl/artikel/de-witte-motor>.

Goedkoop, H. Geciteerd in: Louwarse, H. (1997). 'The way to the North: the emergence of Turkish and Moroccan migrant writers in the Dutch literary landscape.' In: *Dutch Crossing* 21, 1, p. 69-86.

Goethals, M. (2016). 'Alsof alleen blanken kunnen schrijven?' Op: *Indruk*. Online beschikbaar op: <http://indrukmagazine.be/essay/alsof-alleen-blanken-kunnen-schrijven>.

Gouden Boekenuil (2016). Geraadpleegd op 27 mei 2016, via
<http://www.2015.goudenboekenuil.be/gouden-wat>.

Herman de Coninckprijs (2016). Geraadpleegd op 17 juni 2016, via
<http://www.boek.be/nieuws/nominaties-herman-de-coninckprijs-2016>.

Het Betere Boek (2016). Geraadpleegd op 18 juli 2016, via
<http://www.hetbetereboek.be/over-het-betere-boek>.

Jaarverslagen Vlaams Fonds voor de Letteren (2016). Geraadpleegd op 12 mei 2016, via:
<http://www.fondsvoordeletteren.be/nl/downloads-cats/5/jaarverslagen.html>.

Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen (2016). Geraadpleegd op 7 juni 2016, via
http://www.kjv.be/wat_is_kjv/index.php.

Lagae, M. (2011). *Vreemde vogels die nesten beginnen: een onderzoek naar interculturaliteit in de Nederlandstalige literatuur*. Masterthesis Taal- en Letterkunde, Gent: Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte.

Lamrabet, R. (2010). Debat: Literatuur en interculturaliteit. Geraadpleegd op 6 augustus 2016, via
<https://www.youtube.com/watch?v=Z0l17-mgxqg>.

Libris Literatuur Prijs (2016). Geraadpleegd op 4 mei 2016, via:
http://www.librisprijs.nl/over_ons.

Louwerse, H. (1999). 'De taal is gansch het volk? Over de taal van migrantenschrijvers.' In: *Literatuur: tijdschrift over Nederlandse letterkunde* 16, 6, p. 370-372.

Louwerse, H. (2007). *Homeless entertainment: On Hafid Bouazza's literary writing*. Oxford e.a.: Peter Lang.

Louwerse, H. (2001). 'Zwartrijders in de Nederlandse literatuur: het motief van de queeste in de migrantenliteratuur.' In: *Colloquium Neerlandicum* 14, p. 169-178.

Paasman, B. (1999). 'Een klein aardrijkje op zichzelf, de multiculturele samenleving en de etnische literatuur.' In: *Literatuur: tijdschrift over Nederlandse letterkunde* 16, p. 324-334.

Passa Porta (2016). Geraadpleegd op 10 juli 2016, via <http://www.passaporta.be/festival/passa-porta-festival-2015-1>.

Saint Amour (2016). Geraadpleegd op 15 juli 2016, via http://www.begeerte.be/nieuwsbrief/nieuwsbrief_719.html.

Taalunie Toneelschrijfprijs (2016). Geraadpleegd op 25 juni 2016, via <http://taalunieversum.org/inhoud/taalunie-toneelschrijfprijs>.

Thoelen, A. (2015). *The value of ethnic identity for creative entrepreneurs essays on legitimacy, innovation and identity in the creative industries*. Doctoraat in de Bedrijfseconomische Wetenschappen, Hasselt: Universiteit Hasselt, Faculteit Bedrijfseconomische Wetenschappen.

Unia (2013). *Statistisch en demografisch verslag 2013: Migraties en migratienpopulaties in België*. Geraadpleegd op 17 april 2016, via http://unia.be/files/legacy/statistisch_en_demografisch_verslag.pdf.

Uitgeverij Polis (2016). Geraadpleegd op 3 augustus 2016, via <http://www.polis.be/>.

Unigwe, C. (2016). Geraadpleegd op 18 april 2016, via <http://www.chikaunigwe.com/>.

Vermeulen, J. (2009). 'Culturele diversiteit in de Nederlandse literatuur: aanzet tot bibliografie.' In: *Kunsttijdschrift Vlaanderen* 58, 328, p. 306-309.

Vlaams Fonds voor de Letteren (2016). Geraadpleegd op 5 maart 2016, via <http://www.fondsvoordeletteren.be/nl/1/content/141/over-het-vfl.html>.

Vlaams Fonds voor de Letteren & Iedereen Leest (2016). *Inspiratiedag verslag: Iedereen leest, leest iedereen? Van denken naar doen*. Geraadpleegd op 8 augustus 2016, via http://lezerskabinet.be/VERSLAG_INSPIRATIEDAG_DIVERSITEIT_EN_LEZEN.pdf.

Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor (2015). Geraadpleegd op 15 april 2016, via <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/gelijke-kansen/bijlagen/2016-01-06-vmim2015.pdf>.

Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor (2015). *Perstekst: Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2015 brengt massa nieuw cijfermateriaal*. Geraadpleegd op 15 april 2016, via <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/gelijke-kansen/bijlagen/2016-01-06-vmim2015-perstekst-met-bijlage.pdf>.

VSB Poëzieprijs (2016). Geraadpleegd op 17 juni 2016, via <http://www.vsbpoezieprijs.nl/poezieprijs#75>.

Watou (2016). Geraadpleegd op 15 juli 2016, via <http://www.kunstenfestivalwatou.be/>.

Weijers, N. (2014). Online column. Geraadpleegd op 21 maart 2016, via <http://ninaweijers.nl/>.

Woutertje Pieterse Prijs (2016). Geraadpleegd op 7 juni 2016, via <http://www.woutertjepieterseprijs.nl/WPP/Vraagenantwoord.asp>.

Zin in Zomer (2016). Geraadpleegd op 18 juli 2016, via <http://www.zininzomer.be/start>.

6.2 Afgenomen interviews

Akbas, I. (2016) Interview afgenomen van Akbas I. Afgenomen op 14 april 2016 te Gent.

El Azzouzi, F. (2016) Interview afgenomen van El Azzouzi F. Afgenomen op 26 mei 2016 te Antwerpen.

Jiang, H.-C. (2016) Interview afgenomen van Jiang H.-C. Afgenomen op 4 mei 2016 te Leuven.

Kamaledin, H. (2016) Interview afgenomen van Kamaledin H. Afgenomen op 21 april 2016 te Antwerpen.

Leenders, A. (2016) Interview afgenomen van Leenders A. Afgenomen op 12 mei 2016 te Antwerpen.

Polis, H. (2016) Interview afgenomen van Polis H. Afgenomen op 11 mei 2016 te Antwerpen.

Unigwe, C. (2016) Interview afgenomen van Unigwe C. Afgenomen op 19 april 2016 te Antwerpen.

Verde, O. (2016) Interview afgenomen van Verde O. Afgenomen op 19 april 2016 te Antwerpen.

7. Bijlagen

Bijlage 1: cijfermateriaal

Het verwerkte cijfermateriaal wordt opgenomen in een afzonderlijke bijlage, vrij te consulteren in kader van deze studie.

Bijlage 2: Diepte-interviews

De verwerkte diepte-interviews worden opgenomen in een afzonderlijke bijlage, vrij te consulteren in kader van deze studie.

Bijlage 3: Topiclijst interviews

Inleiding gesprek: korte toelichting bij onderzoek en cijfers.

Algemeen

- Hoe interpreteert u deze cijfers? Wat denkt u van deze cijfers? Hoe komt dit denkt u?
- Hebt u zelf al zaken ondernomen om hier verandering in te brengen? Bent u hierbij op bepaalde drempels gestoten? Welke?
- Heeft u suggesties van wat er zou moeten veranderen, en op welk niveau?
- Zijn er, naar uw mening, voldoende initiatieven die diversiteit binnen het literaire veld stimuleren en/of ondersteunen ("cultuursensitieve initiatieven", zoals ze genoemd worden)? Welke initiatieven kent u? Op welke manier kunnen er meer verbindingen gelegd worden tussen dergelijke initiatieven, auteurs, leesbevorderaars en uitgevers om diversiteit te stimuleren? Is hier nood aan volgens u?
- Hebben allochtone jongeren rolmodellen nodig van allochtone afkomst? Waarom is dit belangrijk/onbelangrijk volgens u?

Voor schrijvers

- Hoe bent u in aanraking gekomen met boeken/literatuur? Welke boeken spraken/spreken u als lezer het meeste aan?
- Wat/Wie heeft u gestimuleerd om te beginnen schrijven?
- Hebt u problemen ervaren bij het vinden van uw weg als auteur (naar ondersteunende organisaties, uitgeverijen, VFL,..)? Hoe hebt u die problemen aangepakt?
- Hebt u zelf ooit gepubliceerd in literaire tijdschriften? Of via blogs of andere kanalen? Wat zijn volgens u nuttige kanalen om nieuwe stemmen te introduceren aan een lezerspubliek en onder de aandacht te brengen van uitgeverijen?

- Wat is uw moedertaal? Heeft taal uw schrijfproces beïnvloed? Gaf uw taal(gebruik) onzekerheid bij het schrijven in het Nederlands?
- Waarover schrijft u? Voelt u zich onder druk gezet/verplicht eerder over eigen cultuur te schrijven? Zo ja, wat kan hieraan worden veranderd?
- Ziet u zichzelf als een rolmodel? Zo ja: voor een bepaalde groep?
- Hoe voelt u zich "cultureel"; hoe identificeert u zichzelf? Heeft uw niet-Westerse afkomst een impact op uw werk als schrijver? Zo ja, op welke manier?
- Hoe kan de instroom van divers talent volgens u gestimuleerd worden? Of is dit niet nodig?

Voor uitgevers

- Zijn Vlaamse uitgevers naar uw gevoel voldoende bezig met het opzoeken van diverse stemmen? Vindt u het belangrijk dat hier aandacht aan besteed wordt? Of vindt talent volgens u sowieso zijn/haar weg? Gaan uitgevers bewust op zoek naar "allochtoon talent" (om een goed beeld van zichzelf te geven)?
- Is er in Vlaanderen voldoende 'divers talent' (auteurs én illustratoren) aanwezig? Of blijft het een zoektocht naar nieuwe authentieke stemmen die voldoende "kwaliteit" bieden om gepubliceerd te worden?
- Hoe kan de instroom van divers talent volgens u gestimuleerd worden? Of is dit niet nodig?
- Vindt u dat u als commerciële actor ook aandacht moet hebben voor diversiteit? Zo ja, op welke manier?
- Denkt u dat het, gezien de groeiende diversiteit in de samenleving, nodig is om als uitgever uw aanbod af te stemmen op de lezer van de toekomst? Zo ja, op welke manier?